

**ACADEMIA DE ȘTIINȚE A MOLDOVEI
INSTITUTUL INTEGRARE EUROPEANĂ ȘI ȘTIINȚE POLITICE**

Cu titlul de manuscris:

CZU: 316.3(478):1/14(043.3)

PASCARU ANA

**SOCIETATEA CONTEMPORANĂ ÎNTRE CONFLICT ȘI CONCILIERE:
CAZUL REPUBLICII MOLDOVA**

**09.00.13 – FILOSOFIA SOCIALĂ, ANTROPOLOGIE FILOSOFICĂ ȘI
FILOSOFIA CULTURII**

REFERAT ȘTIINȚIFIC

al tezei de doctor habilitat în filosofie în baza lucrărilor publicate

CHIȘINĂU - 2012

Teza a fost elaborată în cadrul Sectorului Filosofie, Institutul de Integrare Europeană și Științe Politice al Academiei de Științe a Moldovei

Referenți oficiali:

1. Țîrdea Teodor, doctor habilitat în filosofie, profesor universitar
2. Roșca Ludmila, doctor habilitat în filosofie, conferențiar universitar
3. Codoban Aurel, doctor în filosofie, profesor universitar, Cluj-Napoca, România

Componența Consiliului Științific Specializat:

1. Roșca Alexandru, președinte, doctor habilitat în filosofie, academician
2. Troianovscaia Lidia, secretar științific, doctor în filosofie, cercetător conferențiar
3. Bobâna Gheorghe, doctor habilitat în filosofie, profesor universitar
4. Saharneau Eudochia, doctor habilitat în filosofie, conferențiar universitar
5. Capcelea Valeriu, doctor habilitat în filosofie, conferențiar universitar
6. Vasilescu Grigore, doctor habilitat în filosofie, profesor universitar
7. Căldare Dumitru, doctor habilitat în filosofie, conferențiar universitar
8. Râmbu Nicolae, doctor în filosofie, profesor universitar, Iași, România

Susținerea va avea loc la **12 iulie** 2012, ora 15.00 în ședința Consiliului științific specializat DH 18 09.00.13-01* în cadrul Institutului Integrare Europeană și Științe Politice al AȘM pe adresa: MD 2001, Chișinău, bl. Ștefan cel Mare, 1, Sala Mica, etajul II; Tel. (+37322) 271437 , fax.(+373 22) 270537, e-mail: iiesp.asm@gmail.com

Lucrările publicate și referatul științific pot fi consultate la Biblioteca AȘM, (str. Academiei, 5) și pe pagina web a C.N.A.A. (www.cnaa.md).

Referatul a fost expediat la 11 iunie 2012

Secretar științific

al Consiliului Științific Specializat
dr. în filosofie, conf.cercetător

Lidia Troianovscaia

Autor

Ana Pascaru
(© Pascaru Ana, 2012)

ADNOTARE (în română, rusă și engleză)

LISTA ABREVIERILOR

REPERE CONCEPTUALE ALE CERCETĂRII

I.	CONSIDERAȚII DE ANSAMBLU ASUPRA SOCIETĂȚII	
1.1	Societatea între similitudini și diferențe -----	20
1.2	Condiția postmodernă a societății: analiză teoretico-metodologică -----	26
1.3	Concluzii la capitolul 1 -----	35
II	REFRACTIA CONFLICTULUI ÎN SOCIETATE PRIN CONCILIERE ȘI COMUNICARE	
2.1	Retractarea conflictului social în oportunitățile concilierii din societate: aspecte socio-filosofice -----	36
2.2	Contribuția comunicării multiculturale la edificarea echilibrului și diminuarea manifestărilor conflictuale în societatea în formare -----	44
2.3	Concluzii la capitolul 2 -----	52
III.	SOCIETATEA ÎN CĂUTAREA PROPRIEI IDENTITĂȚI	
1.1	Demersul identitar după implozia sistemului totalitar (sf.anilor 90 ai sec. XX) -----	54
3.2	Confluentele identității în modelul social al noilor democrații -----	59
3.3	Concluzii la capitolul 3 -----	63
IV	CONFLICTUL SOCIAL - FORȚĂ MOTRICE A SOCIETĂȚII	
4.1	Considerații asupra conflictului social -----	65
4.2	Raportul dintre conflictul social și conflictul social internaționalizat -----	72
4.3	Ponderea factorului extern în aplanarea conflictului social -----	74
4.4	Concluzii la capitolul 4 -----	77
V	PARTICULARITĂȚILE CONFLICTULUI INTERETNIC ÎN SPAȚIUL REPUBLICII MOLDOVA	
5.1	Semnificația <i>conflictului interetnic</i> în societatea moldovenească -----	79
5.2	Grupurile sociale implicate în declanșarea neînțelegerilor interetnice -----	80
5.3	Asemănare și diferențe în evoluția divergențelor dintre Unitatea Teritorial-Administrativă Gagauz-Yeri și raioanele de est (din stînga Nistrului/Transnistria) ale Republicii Moldova -----	90
5.4	Concluzii la capitolul 5 -----	92
	CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI -----	93
	ANEXA. Componenta etnică și confesională a grupurilor din Republica Moldova	104
	BIBLIOGRAFIE -----	105
	LISTA PUBLICAȚIILOR LA TEMA REFERATULUI ȘTIINȚIFIC -----	110
	DECLARAȚIA PRIVIND ASUMAREA RĂSPUNDERII -----	118
	CV-ul AUTORULUI -----	119

REPERE CONCEPTUALE ALE CERCETĂRII

Actualitatea temei. Problematika societății dintotdeauna a constituit o componentă esențială în cercetările filosofice. Începînd cu a doua jumătate a sec. XIX problematika respectivă s-a completat cu contribuția noilor domenii ale științei în plină ascensiune. Aceste domenii s-au axat pe un anumit segment al realității sociale, dar n-au reprezentat un impediment în concentrarea eforturilor pe transformarea problemelor metafizicii în probleme științifice. Astfel, în loc de a comunica cu filosofia și a valorifica deopotrivă oportunitățile care se deschid, s-a mers pe o formulă aparte. Grație componentei pragmatice accentuate a noilor domenii în prezent se încearcă depășirea, marginalizarea sau abrogarea filosofiei, ceea ce ar putea duce chiar la dispariția sa. Retractarea rolului filosofiei și a filosofiei sociale asupra societății semnifică renunțări în lanț, implicit la practica și calitatea ei de organon de orientare în lume. Istoria cunoașterii ne demonstrează că aceeași problemă poate fi tratată fie ca una filosofică, fie ca una științifică, sau drept ambele modalități în același timp. Or, multe dintre problemele tradiționale ale filosofiei au devenit științifice, după cum altele, cu o certă origine științifică, se “ridică la rangul” celor filosofice [1]. În consecință, abordarea realității sociale este una mai mult segmentară decît exhaustivă, iar în cercetările ce se întreprind prin prisma interconexiuni, interdependențe și interacțiuni, inclusiv asupra caracterului inter- și multidisciplinar, pe care doar filosofia le poate asigura, rămîne a fi una insulară. Pe cînd pluralitatea formulărilor unei probleme filosofice ce trimite la sistemele de gândire multiple, în care se pune și este conceptualizată problema [2], este valabilă și în cazul aplicării ei asupra societății.

Promovarea ideii că societatea, universul socio-uman, tendințele, procesele manifeste în continuă schimbare din mediul comunitar pot fi încadrate în formule matematice sau de alt gen, aceasta rămînînd o idee sterilă, deoarece poate fi investigată doar în cadrul metodologiei științei, la care se mai adaugă profeția istorică în abordarea problemelor sociale și influența devastatoare a metodei istoriciste de gândire în rîndurile celor dornici să promoveze cauza societății deschise [3]. Dincolo de tendințele și procesele intrinseci ale societății contemporane, considerăm că filosofiei, inclusiv celei sociale, nu i se poate retrage sau elimina autoritatea, ci dimpotrivă ei îi revine misiunea de a facilita comunicarea dintre domeniile științei întru asigurarea unor abordări exhaustive atît la nivel teoretic, cît și la cel aplicativ/pragmatic. Constatăm că filosofia și filosofia socială continuă să-și promoveze autoritatea, drept argument servind tentativele de încadrare a temelor tradiționale în problemele de actualitate majoră. Mai mult ca atît, ceea ce în știință pare a fi o slăbiciune, în filosofie generează apariția și dezvoltarea de noi domenii și discipline ale științei, preponderent în cele legate de asigurarea complexității investigațiilor asupra mediului comunitar, care la început de mileniu se prezintă drept unul preponderent multicultural/multiconfesional în contextul unei globalizări bipolare.

Este incontestabil că modelele de investigare a societății, elaborate în științele sociale și nu numai, își au rostul lor doar fiind valorificate per ansamblu alături de cele din domeniul filosofiei, în particular ale filosofiei sociale și filosofiei științei. Cu atât mai mult cu cât domeniul filosofiei este unul care poate asigura pronosticarea evoluției, dezvoltării și redimensionării structurale a umanității. Semnificația căderii Zidului de la Berlin (1989) este o metaforă mai degrabă filosofică decât istorică. Or, schimbările s-au dovedit atât de profunde încât transformările în care acestea se reflectă au afectat toate societățile, indiferent de statutul acestora. În acest context, subscriem ideii că tranziției i-a revenit rolul de generator instituționalizat, care a declanșat schimbări profunde, indefinitorii din punctul de vedere al timpului social, în societățile sistemului totalitar, în special în cele apărute după implozia megasocietății sovietice. De asemenea, considerăm că tranziția prin instituțiile reprezentative ale societății sovietice raportată la noile societăți s-a încheiat odată cu dispariția acesteia, regăsindu-se ulterior în caracterul schimbărilor profunde implementate. Are loc un proces de constituire de noi nivele de interconexiune, interdependență și interacțiune în relațiile dintre societăți în edificarea unei noi ordini mondiale. Cunoașterea și fructificarea lor depinde de eficiența cercetărilor care să fie pe măsura necesităților la care contribuția filosofiei, inclusiv a filosofiei sociale, devine una considerabilă. Susținem această afirmație deoarece, de rând cu multitudinea de oportunități însoțită de multiple necunoscute, după 20 de ani, efectele ce se prefigurează amenință să ia cu totul o altă turnură, contrare așteptărilor preconizate. Cu toate acestea, dincolo de criticile care i se aduc filosofiei, inclusiv celei sociale, contează aportul ei în asigurarea complexității investigațiilor din domeniile științei, comunicării dintre diferite discipline, astfel că pînă la urmă important devine contribuția acesteia atât la identificarea și constituirea temeliei noii ordini mondiale, cât și a surselor care alimentează *unitatea în diversitate* a componentelor procesului mondializării/globalizării.

Descrierea situației în domeniul investigației societății contemporane după căderea Zidului de la Berlin și identificarea problemelor supuse cercetării. A doua jumătate a sec. XX este perioada în care s-au pus temeliile unor direcții importante pentru perpetuarea lumii contemporane și la care se va continua să se revină de fiecare dată în încercarea de identificare a surselor ce alimentează diversele fenomene în scopul de a le asigura o elucidare cât mai complexă. Etapa respectivă este una explozivă sub mai multe aspecte, fiind completată cu schimbările profunde reflectate în transformări care s-au derulat în Europa Centrală și de Est în toate domeniile de activitate, dar și cu o creștere spectaculoasă a impactului științei (și domeniilor acesteia) asupra redimensionării componentelor dezvoltării. Nu sunt o excepție nici domeniile științei pentru care redimensionarea dezvoltării la care acestea își aduc aportul sunt

influențate reciproc, astfel că oportunitățile ce se deschid în timp se materializează fie prin constituirea de noi direcții de cercetare, fie prin modificarea celor conturate la intersecția mai multor discipline. În caz contrar, parafrazându-l pe M. Foucault, putem spune că are loc evadarea din sistemul actualității, inițiindu-se programe de ansamblu de edificare a unei altfel de societăți, a unui alt mod de a gândi, a unei altfel de culturi, a unei viziuni superioare asupra lumii, care n-au dus decît la o continuare a celor mai nefaste tradiții din experiența umană [4].

Această continuitate de fapt denotă o prezență manifestă de dimensiuni diferite în cercetările ce se întreprind, care pornesc de la utilizarea metodelor, principiilor și legilor clasice, pînă la aplicarea tehnologiilor performante, atît în domeniile clasice, cît și în cele de curînd apărute. În această ordine de idei, se înscriu astfel de modele ca cel problematologic al lui M. Meyer [5], bazat pe *chestionare* în calitate de principiu filosofic și *diferența problematologică*; completat cu cel al corelativității al lui G.G. Collingwood [6] și cel științific al lui Th. Kuhn [7], cadrul căruia oferă probleme și soluții unei comunități de cercetători pentru o perioadă de dezvoltare cumulativă, care facilitează alegerea unor probleme științifice relevante și a căilor de rezolvare a acestora. Astfel, relevanța științifică și oportunitățile de soluționare a problemelor facilitează pavarea drumului spre schimbarea iminentă a modelului (paradigmei) cercetării și a unui alt model de încadrare a discursului filosofic [1].

În asemenea condiții, necesitatea permanentizării dezbaterilor multidisciplinare dintre reprezentanții diferitor domenii ale științei devine o necesitate și se transformă în urgență. Astfel, cadrul respectiv devine areal propice pentru discutarea, identificarea și elaborarea criteriilor valorice ale cercetării și facilitează căutarea de oportunități viabile în acceptarea (în limitele raționalului) paradigmei cercetării de către comunitatea științifică. Semnificația acceptării acestei paradigme reprezintă calitatea și responsabilitatea comunității științifice, reflectînd nivelul de competență a acesteia, dar și capacitatea de comunicare a ei cu celelalte centre valorice. Or, într-o societate bazată pe cunoaștere centrele valorice nu numai că se multiplică, dar are loc și descentralizarea centrelor axiologice și apariția de noi școli. Sensibilizarea asupra acestor realități multiple impune necesitatea comunicării între centrele respective, protejîndu-le într-un fel de la pericolul degradării metodologice și etice.

Spectrul complex al problemelor aduse în prim-planul cercetărilor analizate au facilitat proiectarea unei abordări distincte a societății contemporane, cuprinse între conflict și conciliere. O astfel de abordare a fost impusă de noile realități în plină configurare/constituire. Pe de o parte, prevalarea accentuată a tranziției, a perioadei de tranziție n-a facilitat abolirea pilonilor societății de altă dată pentru a minimaliza costurile sistemului totalitar. Pe de alta, în studiile realizate s-a constatat că tranziția (concepută preponderent drept etapă a societăților post-totalitare și nu în calitate de

promotor instituționalizat în procesul de declanșare a unor schimbări profunde) nu a facilitat evidențierea procesului de transformare a părții într-un tot întreg. Neconcordanța dintre schimbările profunde și transformările derulate continuă să persiste și nu contribuie la evidențierea interconexiunilor, interdependențelor și interacțiunilor în/și dintre societăți și a efectelor lor atât în interiorul celor afectate (cum este societatea în formare), cât și asupra comunităților stabile.

Oportunitățile apărute după 1989 au dat un alt impuls investigațiilor, dar acestea au fost secundate de o multitudine de devieri, care se resimt chiar și după un deceniu din mileniul III. Acest fapt nici pe de departe nu s-a soldat cu dispariția dificultăților și apariția *sinequanon* a profunzimii investigațiilor. În această ordine de idei, un rol aparte revine conștientizării nivelului lapidar pe care îl deține cercetătorul (stare de fapt de care n-a fost absolvit nici autorul) în raport cu cerințele standard din domeniu și pașii care urmează a fi întreprinși. Este vorba de conștientizarea necesității “dezvrăjirii” procesului socio-cognitiv al atitudinii și gândirii [8], al apropierii și fructificării paradigmei recunoscute de comunitatea științifică [7] în vederea elaborării proprii paradigme, încadrând dialectica în una dintre metodele cu care se operează și nu în una distinctă.

Admitem că analiza societății contemporane s-a efectuat sub diverse aspecte, inclusiv din perspectiva diferitor domenii ale științei, dar aceasta a fost nesemnificativă din punct de vedere al filosofiei sociale. Și nu numai pentru că domeniul respectiv încă n-a reușit să se impună conform așteptărilor, dar și din cauza sensibilizării insuficiente față de imperativul cunoașterii complexității de perpetuare a societății de la una totalitară la cea post-totalitară. Acest scop poate fi atins nu oricum, ci prin prisma renunțării la dogma istoricistă, denunțării acesteia în procesul de contextualizare a formării unui întreg după implozia megasocietății. Din această perspectivă, autorii lucrărilor, care au servit drept punct de referință prin studiile lor realizate și publicate pe parcursul a mai bine de două decenii, se enunță nu printr-o ordine cronologică, ci prin prisma contribuției lor la analiza în profunzime a societății contemporane, inclusiv a celei în curs de formare cum este cazul Republicii Moldova. E vorba de acele lucrări, grație cărora s-a reușit într-un anume timp social distanțarea conștientă și verificată de la abordarea marxistă asupra societății și individului, care a fost valorificată doar în calitate de curent filosofic. Ne referim aici la elaborările lui K. Popper [3], prin care elucidarea principiilor reconstrucției sociale și a societății (în special diferența conotațiilor popperiene în raport cu interpretările marxiste, existențialiste, istoriciste etc.) au facilitat procesul de desprindere a autorului de încorsetările ideologice impuse sistemului de educație. În aceeași cheie se înscriu după importanță și studiile lui W. Dilthey [9] asupra pericolului legilor generale de funcționare și evoluție a societății care nu pot exprima în totalitate vitalitatea formei individuale, caracterul etic și axiologic al acesteia, individualitatea lumii istorice și culturale, care sunt fundamente ale societății umane.

Autorul a apelat și la o altă modalitate de abordare a societății, care în timp a înlesnit înțelegerea necesității cunoașterii componentelor sistemului social al societății și studierii relației acestora cu componentele extrasocietale. E vorba despre condițiile în care delimitarea/apropierea dintre componentele procesului globalizării/mondializării, în accepția lui M. McLuhan [10], evoluționează componentele sistemului social global. Pe cînd în conceptul lui S. Huntington [11], prin reliefarea fundamentului regrupării țărilor și afilierea lor fie în jurul statelor-conducătoare gen G-8 (exemplul autorului) și împărțirea lor în polul sărac (societăți sărace) *versus* polul bogat (societăți bogate), au redus din optimismul că schimbările profunde își vor avea curînd finalitatea în cadrul societăților în formare și din convingerea că acestea vor depăși cadrul societăților prospere/stabile. Drept o continuare a studiilor menționate se înscrie și imperativul ridicării socialului la nivelul politicului prin evidențierea afinităților dintre noua eră a politicului cu cea similară a socialului, pe care o remarcăm la P. Rosanvallon [12]. Este un imperativ care, în urma unor încercări de raportare la nevoile și necesitățile noilor democrații și în baza experienței acumulate de acestea, demonstrează perpetuarea în continuare a filosofiei standardelor.

Reieșind din specificul societății în formare și denaturările încetățenite asupra formelor de proprietate, acestea au fost raportate la analiza componentelor societății, astfel la F. Haeyk [13], se accentuează impactul acestora asupra conștiinței individuale și colective. Iar schimbările structurale și semnificația mulțimilor după G. Le Bon [14] identifică și definesc caracteristicile acesteia, inclusiv utilizarea logicii multiple, care este determinată de cauze sau comportament.

Completează studiul conceptul lui G. Simmel [15] privind structura și dimensiunea grupurilor sociale, drept părți constituante ale societății care, ulterior se regăsește în cunoscuta lege a perversității a lui M. Olson [16]. Lege cadrul căreia deconspiră cauzele ce determină membrii unui grup să-și abandoneze/piardă interesul pentru ceea ce au obținut în procesul de confruntare cu instituțiile sociale. Concomitent este evidențiată și disponibilitatea instituțiilor respective de a face față problemelor care acutizează manifestările conflictului social în societate care, după R. Dahrendorf [17], conturează dinamica instituțiilor date, dar și corespunderea subsistemelor sistemului social provocărilor iminente în/și dintre societăți.

Starea societății în curs de formare/devenire a fost analizată și prin prisma abordărilor existențialiste și determinărilor sociale elaborate cu precădere de J-P. Sartre [18] asupra întîietății problematicei ființei umane în raport cu cea a cunoașterii, dar și a reflecțiilor legate de angajamentul politic al intelectualilor în societate. Evidențierea diferențelor divergente în lucrările lui J-P. Sartre în raport cu cele ale lui R. Aron [19] nicidecum nu este una întîmplătoare. Dimpotrivă, diferențele dintre cei doi se aprofundează odată cu desprinderea lui R. Aron de

marxism și evidențierea riscurilor acestui curent pentru individ și societate. Sunt interpretări care deopotrivă au fost considerate actuale, dar și respinse de-a lungul timpului și care continuă să suscite interes, fiind valabile și pentru spațiul pe care l-a moștenit societatea moldovenească.

Sinteza delimitărilor care țin de postmodernism a fost realizată prin nuanțarea delimitărilor existente în raport cu postmodernitatea, inclusiv a teoriilor postmodernismului, care se referă la principiul continuității & discontinuității (rupturii) în dezvoltarea societății. De exemplu, cercetările întreprinse din perspective diferite de J-F. Lyotard, J. Habermas, F. Jameson [20] fundamentează socio-economic și filosofic postmodernismul în postmodernitate, în timp ce la L. Hutcheon [21] postmodernismul reprezintă fenomenul cultural, iar postmodernitatea constituie periodizarea socio-economică a societății contemporane. După A. Giddens [22], distincția se face între postmodernism și modernitatea radicalizată și nu dintre postmodernism și postmodernitatea anterior invocate. În această ordine de idei, interpretările lui G. Vattimo [23] despre caracteristicile aduse postmodernității filosofice fundamentează ontologia slabă și gândirea slabă. Aproape în aceeași cheie, dar sub aspect diferit, o face U. Beck [24] și Z. Bauman [25]; în primul caz o a doua modernitate fiind prezentată drept o realitate îmbătrânită, în cel de al doilea – drept o modernitate lichidă și o realitate în mișcare.

Un alt aspect important îl reprezintă investigațiile legate de dezbaterile asupra obiectului de studiu al filosofiei sociale, care este parte integrantă din realitatea pe care o studiază, fiind nu doar o formă de cunoaștere, ci și o reflecție critică asupra condițiilor sociale ale cunoașterii, fiind o contribuție specifică a domeniului respectiv la înțelegerea de sine a conștiinței [8]. La fel de importante sunt abordările care se referă la redimensionarea paradigmei cercetării în filosofia socială eminamente necesară [7] și care în noile condiții necesită să fie acceptate de comunitatea științifică, enunțându-se astfel trecerea de la paradigma clasică la una inter- și multi-disciplinară. În timp ce M. Hollis [26] evidențiază importanța îmbinării problemei metodei (cu alternativa explicație sau înțelegere) cu cea a modelului de interpretare, fundamentat pe cuplajul ontologic-epistemologic (cu alternativa holism sau individualism) și o încadrare a teoriilor sociale în tipuri de gândire, paradigmele științelor sociale se diferențiază în funcție de conceptul-cheie sau principiul de bază al interpretării - *sisteme* (holism - explicativ), *practici* (holism - interpretativ), *agenți* (individualism - explicativ) sau *actori* (individualism - interpretativ).

Specificul problematicei studiului a solicitat și o sinteză a cercetărilor realizate în spațiul cultural românesc, inclusiv al Republicii Moldova. În această ordine de idei, prevalează principiul civilizația și cultura la S. Mehedinți [27], filosofia valorilor la P. Andrei [28], filosofia culturii și teoria valorilor la T. Vianu [29], cercetările Institutului Social Român de la București sub conducerea lui D. Gusti [30], metoda monografică aplicată din nou la Cornova după cincizeci de

ani coordonată de O. Bădina [31], tirania valorilor a lui N. Râmbu [32], hermeneutica comunicării a lui A. Codoban [33] etc. Din spațiul Republicii Moldova investigările includ tranziția spre un sistem de relații sociale bazat pe democrația politică, economia de piață și valori umane autentice la Al. Roșca [34], opțiuni prioritare în devenirea omului și a valorilor umane prin prisma umanismului românesc la Gh. Bobâna [35], aspecte contemporane asupra metodologiei științei la V. Țapoc [36], investigarea iluminismului din Moldova la M. Bulgaru [37], considerații ontologice la D. Căldare [38], oportunități de cunoaștere a patrimoniului național la S. Coandă [39], actualitatea procesului istoric și orientările filosofiei istoriei la E. Saharneanu [40], aspecte de filosofie socială la V. Capcelea [41], bioetica, informatica socială și noosferologia în contextul supraviețuirii umanității la T. Țirdea [42], supraviețuirea din perspectiva bioeticii și cunoașterii științifice la L. Roșca [43], fundamentarea axiologiei medicinei la V. Ojovanu [44] și alții.

Un alt segment relevant al problematicii abordate se axează pe studiile întreprinse asupra semnificației conflictului. Interpretările conflictului și manifestările acestuia în spațiul Republicii Moldova poartă un caracter preponderent politologic și insular - geopolitic, chiar dacă după 1991 anume în acest domeniu ca cercetare denunțat la insistența URSS-ului la conferința de la Potsdam (1945) apare studiul asupra arealului pontic al lui O. Serebrian [45], în special referindu-se la conflictele din spațiul pontic post-sovietic. Dimensiunea conflictului rămîne a fi una politică în studiile politologice, chiar dacă în timp a crescut numărul celor a căror arie ține de acest registru. În acest sens, perseverează *think tank*-ul de la Institutul de Politici Publice care a organizat o serie de manifestări (proiecte bi- și trilaterale), soldate cu publicații ale experților [46], catedrele de profil de la USM, ULIM, IRIM etc.

Scopul și obiectivele lucrării. Deținînd în calitate de suport de referință actualitatea și importanța problemei abordate și investigarea desfășurată pe parcursul a două decenii, scopul propus în vederea valorificării științifice constă în elucidarea societății contemporane, monitorizarea procesului de transformare a părții în întreg (societatea apărută în urma imploziei mega-societății sovietice), analiza componentelor conflictului social și oportunitățile de depășire a scindării/divizării societății în curs de formare, reflectarea demersului concilierii prin prisma aplanării conflictului social și particularitățile manifestării acestuia în raport cu un conflict social internaționalizat, în particular fiind vorba de cel din stînga Nistrului, care a “transnistrizat” în timp întreaga societate moldovenească.

Atingerea scopului propus presupune soluționarea următoarelor obiective:

- evidențierea similitudinilor în/dintre societate/societăți, indiferent de gradul lor de stabilitate;
- monitorizarea procesului de transformare a părții într-un întreg - constituirea

componentelor specifice societății în devenire după implozia mega-societății;

- elucidarea diferențelor/divergențelor în/dintre societăți, inclusiv prin prisma afinității lor la spațiul geocronopolitic;
- identificarea oportunităților care facilitează depășirea fenomenului „*homo sovieticus*” și căile de diminuare a utilizării lui drept forpost în acutizarea conflictului social și divizarea societății;
- analiza confluențelor dintre spațiile culturale în societate din perspectiva constituirii congruenței sociale și minimalizării tendințelor centrifuge;
- comunicarea dintre majoritatea etnică și minoritățile naționale în baza valorilor naționale și general-umane drept factor indispensabil în depășirea neînțelegerilor din societatea multiculturală;
- semnificația studiului de caz pentru societatea moldovenească în identificarea caracterului manifestărilor conflictuale;
- desemnarea surselor care alimentează cauzele responsabile de starea societății: conflict/conciliere;
- clarificarea surselor ce alimentează cauzele acțiunilor energofage și esența minimului de confort la nivel de individ/comunitate;
- evoluția raportului dintre factor intern *versus* factor extern în societatea în curs de formare și impactul lui asupra aplanării sau acutizării conflictului social;
- identificarea componentelor coeziunii sociale și divizării artificiale/beligerante a societății moldovenești;
- aplanarea conflictului social în procesul de conciliere dintre grupurile constituitoare ale societății;
- determinarea conflictului social drept forță motrice în dezvoltarea și perpetuarea comunității umane;
- raportarea diferenței dintre conflictul natural și conflictul artificial la realitățile societății moldovenești;
- argumentarea tipologiei conflictului social și componentele lui diverse;
- delimitarea dintre conflictul social și conflictul social internaționalizat, în special a celui din raioanele de est ale RM (din 1990 până în prezent);
- elaborarea concluziilor și formularea recomandărilor pentru aplanarea conflictului social și a conflictului social internaționalizat.

Metodologia cercetării științifice. Cercetările sînt realizate prin reliefarea semnificației societății

în condițiile configurării noii ordini mondiale și tipului de sistem social după căderea Zidului de la Berlin, abordate dintr-o perspectivă sistemică și sinergetică. Societatea contemporană este elucidată în termenii „societate posmodernă/fluidă”, „societate în formare/post-totalitară”, iar actorii - tratați sinergetic în calitate de formatori de sistem social. Istoria recentă a societății aflate între conflict și conciliere este examinată de pe pozițiile *principiului continuității*, asigurându-se tratarea ei în dinamică, din perspectiva continuității și discontinuității, prin determinarea generalului și particularului, prin identificarea diferitor modele de cunoaștere, explicarea și înțelegerea sociomului multicultural, caracterul proceselor și principiilor de funcționalitate abordate sistemic, valorificarea raportului dintre raționalismul metodologic și empirismul metodologic, aplicat la diferite nivele ale metodelor invocate, ceea ce a facilitat elaborarea paradigmei interdisciplinare asupra societății. Desemnarea sintagmei *societatea contemporană între conflict și conciliere* a oscilat între raționalismul metodologic și empirismul metodologic, concretizându-se în paradigma postpozitivistă.

Cercetările realizate în baza lucrărilor publicate au reliefat aplicarea metodelor filosofice de investigație, care oferă un sistem de principii universale și de strategii generale, utilizate în conexiune cu alte metode, general-științifice și particular-științifice:

metoda metafizică a asigurat analiza profundă a societății contemporane între conflict și conciliere, abordate în plan istoric și în statică, iar în cadrul teoriei reconstrucției sociale și-a găsit aplicare în elucidarea transformării părții într-un întreg (societatea în formare);

metoda dialectică a permis cercetarea sistemului social în dinamică, prin prisma dezvoltării lui între conflict și conciliere, atât pe orizontală, cât și pe verticală prin succedarea diferitor modele de organizare, inclusiv cea de după implozia mega-societății sovietice, iar pentru teoria socială a fost utilă în reliefarea „marilor dezbateri”;

metoda sinergetică a oferit posibilitatea de a cerceta societatea, componentele sistemului social ale căreia se autoorganizează și se organizează, asigurând o explicare și înțelegere mai bună a caracterului mediului social între conflict și conciliere și a naturii conflictului social internaționalizat, a procesului de constituire a unei părți a sistemului social într-un întreg, reflectând tendințele și perspectivele mondializării.

Explorarea subiectelor anunțate a fost realizată și prin aplicarea următoarelor instrumente de cercetare științifică, care se înscriu în cadrul demersului postpozitivist:

concepția paradigmatică elaborată de Th. Kuhn a servit în calitate de suport științific pentru realizarea fundamentării teoretice a societății contemporane, ca mai târziu să fie raportată și la alte construcții teoretice;

principiul falsificaționismului propus de K. Popper, fiind fundamentat pe istoria cunoștințelor științifice, a permis evaluarea unor proprietăți definitorii ale societății, caracterul reconstrucției

sociale anarhic a mediului internațional;

concepția „societate postmodernă fluidă” fundamentată de J-F Lyotard, U. Bek, Z. Bauman etc. a făcut posibilă cercetarea fiecărui subiect abordat în parte, aflat în interconexiune și interdependență relativă cu alte componente din cadrul sistemului social complex, evoluția societății contemporane nefiind altceva decât o activitate intelectuală de succedare a „microrevoluțiilor științifice”.

Investigațiile au fost realizate și prin aplicarea mai multor metode general-științifice, printre care sunt nominalizate următoarele:

metoda structural-funcțională a asigurat o cercetare de ansamblu a societății prin analiza structural-sistemică a structurii sociale, reliefând elementele definitorii și principiile de funcționalitate a mediului societal;

metoda comparativă a permis de a supune analizei subiectele abordate prin raportul general-particular, urmărindu-se determinarea trăsăturilor comune și elucidarea celor specifice, identificarea repetabilității și specificarea ineditului în evoluția societății contemporane între conflict și conciliere;

metoda behavioristică a oferit posibilitatea de a examina tipurile de comportament al actorilor abordați în totalitatea lor, monitorizând penetrarea transfrontalieră, elucidând erodarea intra-societalului în raport cu extra-societalul;

metoda instituțională a fost aplicată pentru a studia procesele de constituire a părții într-un întreg și de creare a bazei normative a activităților de politică socială, procese care vizează în cea mai mare parte subiectul Republica Moldova. Valorificarea acestui subiect a fost posibilă de asemenea prin aplicarea unor metode particular-științifice: *analiza proceselor de adoptare a deciziilor de politici sociale, politico-descriptive, normativ-ipotetice, analiza conținutului documentelor și studiu de caz*;

metoda istoriografică a fost utilă pentru punerea în lumină și analizarea celor mai importante elaborări monografice, culegeri de materiale și articole științifice care se referă la tema subiectelor abordate, fiind utilă pentru cunoașterea, explicarea și înțelegerea disciplinei și abordată contextual, discursiv, analitic și istoric.

Tabloul investigațiilor realizate este completat prin *analiză și sinteză, inducție și deducție, hermeneutică și fenomenologie*, cărora le-a revenit un rol considerabil în valorificarea științifică a problemelor supuse cercetării și unele metodologii particulare de cercetare privind dezvoltarea societății contemporane, semnificația procesului de transformare a părții într-un întreg - constituirea componentelor societății în devenire (societatea moldovenească), balansarea societății între conflict și conciliere ș.a.

Noutatea și originalitatea științifică. Caracterul inovator al rezultatelor obținute în urma realizării cercetărilor prin abordarea multidisciplinară a conceptelor, instituțiilor, normelor și proceselor, valorificate științific, se exprimă prin următoarele: în premieră este supus examinării procesul de fundamentare și aprofundare a *Societății contemporane* prin intermediul „marilor dezbateri”, investigațiile fiind realizate în dinamică și în baza paradigmei interdisciplinare; este determinat cadrul și conținutul obiectului de studiu al *Filosofiei sociale* prin intermediul societății contemporane între conflict și conciliere, în condițiile redimensionării caracterului și nivelului proceselor care au loc pe arena mondială; este propus cadrul conceptual general pentru fundamentarea *Filosofiei sociale*, demers științific perfectat pe principiul inter- și multidisciplinarității, urmărindu-se înțelegerea sociumului prin unitatea cunoașterii și aprofundarea cunoștințelor; este identificat locul conflictului social și componentele acestuia în societate și sînt reliefate raporturile cu alte discipline științifice în contextul consolidării demersului postneclasic, ancorat pe interdisciplinaritate și multidisciplinaritate; este evidențiată abordarea sistemică a societății în formare, iar perioada formării componentelor acesteia este explorată sinergetic, demonstrîndu-se că agenții sociali și contextul actual sînt formatoare de sistem; sînt identificați factorii cu impact asupra reconceptualizării și evoluției societății între conflict și conciliere; sînt definite particularitățile conflictului social în spațiul Republicii Moldova, fiind aduse argumente suficiente în favoarea caracterului operațional al conceptului și oportunității realizării lui; de asemenea este elucidat impactul unor componente, reîntregirea societății și integrarea europeană, prin conținutul relațiilor dintre factorul extern și factorul intern.

Rezultatele principal noi obținute în urma realizării investigațiilor desfășurate pe parcursul a două decenii au contribuit la crearea în Republica Moldova a unei direcții științifice în domeniul filosofiei sociale și anume ***societatea contemporană între conflict și conciliere***, avînd ca suport analiza proceselor, structurii și contextului, care în totalitatea lor au determinat remodelarea societății în care conflictul este forța-motrice, căile de transformare a conflictului din unul social intern în unul internaționalizat, raportat la statutul comunității umane, și particularitățile stării de conflict pentru societatea moldovenească. De asemenea, s-a arătat că realitatea societății contemporane este una multiculturală, multiconfesională, iar interconexiunile, interdependențele și interacțiunile dintre societăți au condus la sporirea gradului de insecuritate atît la nivel individual, cît și la cel societal.

Semnificația teoretică a cercetărilor rezidă în elaborarea și prezentarea unui cadru teoretico-metodologic complex și fundamentat, interdisciplinar în aspect metodologic și multidisciplinar în plan analitico-epistemologic de explorare științifică a societății între conflict

și conciliere, abordate disciplinar-științific și în calitate de câmp de acțiune a actorilor sociali, tratați în totalitatea și diversitatea lor. Cadrul conceptual elaborat în baza publicațiilor reflectă mai adecvat tendințele demersului științific postneclasic și realitățile contemporane. Sînt susținute definițiile conceptelor „societate contemporană”, „societate în formare” și „conflict social”; este argumentat caracterul operațional al categoriilor „similitudini/diferențe/particularități”, „conciliere”, „comunicare”, „identitate”, „valori societale”, „multiculturalism” pentru a defini tipul de societate și a delimita conflictul social natural de cel artificial sau conflictul social și cel social internaționalizat etc.

Valoarea aplicativă a lucrării are un caracter științifico-didactic și practic propriu-zis: *în plan teoretic* cercetările pot servi în calitate de punct de reper pentru elaborări științifice noi în domeniile ce țin de subiectele abordate în lucrare; *sub aspect didactic* rezultatele obținute sînt utile pentru perfectarea manualelor și predarea unor cursuri academice; definirea societății contemporane între conflict și conciliere prin similitudini și diferențe; identificarea particularităților societății în curs de formare și oportunitățile care suplinesc aspirațiile pro-UE ale Republicii Moldova; taxonomia conflictului social și delimitările dintre conflictul social și conflictul internaționalizat; dintre conflictul social și conflictul politic, care pot fi aplicate pentru identificarea soluțiilor în cazul conflictului din raioanele de est ale Republicii Moldova, reflectate în cele peste 60 de lucrări publicate timp de două decenii.

Rezultatele științifice principale înaintate spre susținere sunt:

- Considerentele că societatea contemporană prin statutul ei reprezintă o componentă a domeniului filosofie socială, de sine stătător sub aspect disciplinar-științific, interdisciplinar în plan metodologic și multidisciplinar din punct de vedere epistemologic, avînd ca suport de referință exigențele demersului postneclasic.
- Fundamentarea teoretică a similitudinilor în/dintre societăți prin prisma multiculturalității, interconexiunilor/interdependențelor și transfrontalității, de rînd cu mondializarea/globalizarea în postmodernitate.
- Clarificarea diferențelor/divergențelor dintre societăți prin intermediul raportului dintre legile scrise și nescrise și valorile democratice; disponibilitatea instituțiilor sociale de a facilita deschidere și credibilitate în comportamentul membrilor societății; „maturizarea” societății civile prin acțiunile comunitare.
- Procesul de formare a noilor democrații abordat în cadrul transformării părții în întreg și oportunitățile de constituire a componentelor acestora, inclusiv gradul de percepție de către membrii comunității în raport cu mentalitatea colectivă și necesitatea

marginalizării fenomenului „*homo sovieticus*”.

- Clasificarea conflictului social și componentelor acestuia în condițiile în care îi este recunoscut statutul de forță-motrice a societății și faptul că acutizările acestuia se aplanează și nu se soluționează; de asemenea determinarea delimitărilor dintre conflictul social internaționalizat și conflictul politic.

- Fundamentarea perspectivei concilierii prin confluențele dintre spațiile culturale care asigură circuitul valorilor și contribuie la menținerea echilibrului în societate.

- Raționamentele conform cărora conflictul se refractează în conciliere, materializându-se în problemele stringente care se soluționează și asigură societății contemporane perpetuarea pe cupola civilizațională.

- Modelul particularităților societății în formare examinat prin prisma studiului de caz: organizarea vieții sociale din perspectiva nevoilor/necesităților comunitare; cauzele care alimentează acțiunile energofage și nu asigură minimumul de confort la nivel individual sau comunitar; raportul dintre factorul intern și cel extern și măsura în care ultimul se implică în activitățile intrasocietale; lipsa de coeziune socială și divizarea artificială a societății.

Implementarea rezultatelor științifice. Unele propuneri legate de soluționarea diferendului din raioanele de est ale RM, care au fost prezentate de autor pentru formatul de negocieri 5+2; curs de prelegeri opționale *Conflictul social* pentru Școala Internațională de Vară *Brainstorm* (1997-2002) și rezultatele științifice prezentate în cele peste 60 lucrări prin:

- activitatea de cercetare la *Institutul de Filosofie, Sociologie și Științe Politice al AȘM* (1981-2009), *Institutul Istorie, Stat și Drept al AȘM* (2009-2010); *Institutul de Integrare Europeană și Științe Politice al AȘM* (2011 – până-n prezent);

- elaborarea și realizarea proiectelor instituționale de cercetări fundamentale-8: *Renașterea națională - bază a afirmării independenței Moldovei* (1991-1993); *Probleme actuale ale evoluției sociale* (1994-1995); *Stratificarea socială în Republica Moldova* (1996-1997); *Probleme actuale ale echității și integrării sociale în Republica Moldova* (1998- 1999); *Perspectivile dezvoltării durabile a Republicii Moldova: aspecte social-politice, ecosociale și spirituale* (1999-2001); *Condiția umană în contextul postmodernismului* (2003-2005); *Conexiunea valorilor naționale și general-umane în RM în contextul PEV-ului* (2006-2008); *Redimensionarea valorilor sociale și cultural-spirituale în RM în contextul noii vecinătăți cu UE* (2009-2010); *Descentralizarea axiologică în societatea bazată pe cunoaștere* (2011-2014);

- contribuții la realizarea proiectului internațional (Institutul de Conflicte Sociale, Budapesta, în baza

Acordului de colaborare dintre AȘM și Academia Ungară) - *În umbra marelui vecin* (1996-2007);

- membru în echipa de elaborare și realizare a proiectului internațional (Laboratorul Etnologie & Sociologie, Universitatea Paris-X, Sectorul Filosofie IFȘSP al AȘM, Facultatea Sociologie, Universitatea București) - *Migrația temporară și stigmatizarea migranților* (2008-2009);
- participarea în calitate de expert în proiecte internaționale axate pe schimbul de experiență în depășirea animozităților cu care se confruntă societățile postcomuniste, inclusiv cea moldovenească - *Edificarea încrederii în societățile divizate: Macedonia-Moldova* (1999-2000), *Educația și toleranța în societățile multiculturale. Studiul de caz: Republica Moldova* (2001), *Managementul integrării în societățile multiculturale. Studiu de caz: Republica Moldova, Estonia și Letonia* (2002-2003), *De la neînțelegere spre deschidere și colaborare în societățile multiculturale. Experiența Republicii Moldova, Estoniei și Irlandei de Nord* (2003-2004), *Asigurarea securității în relațiile interetnice și drepturile minorităților. Perspectiva celor patru țări: Ungaria-România-Moldova-Ucraina* (2006-2007), *Edificarea înțelegerii reciproce în regiunile de conflict. Schimb de experiență dintre Georgia și Moldova* (2007);
- activitate didactică prin cumul la *Academia de Administrare Publică de pe lângă Președintele RM* (1995 - prezent), *Universitatea AȘM* (2009-2010), *Colegiul Invizibil din Moldova* (1996-2000).

De asemenea, rezultatele obținute drept urmare a proiectelor implementate sunt utilizate în calitate de suport teoretic pentru studenți, masteranzi și doctoranzi la elaborarea tezelor de licență, masterat și doctorat.

Aprobarea rezultatelor științifice. Lucrarea este elaborată în cadrul Sectorului Filosofie al Institutului Integrare Europeană și Științe Politice al Academiei de Științe a Moldovei și a fost examinată și susținută în ședința sectorului și în ședințele Seminarilor Științifice de Profil de la Institutul Integrare Europeană și Științe Politice al Academiei de Științe a Moldovei și de la Universitatea de Stat din Moldova. Investigațiile și-au găsit elucidare în peste 60 de lucrări științifice, inclusiv în 7 monografii, 7 articole din reviste internaționale, fiind prezentate, discutate și aprobate la peste 53 de foruri științifice naționale și internaționale. Rezultatele obținute pot fi folosite de către instituțiile sociale responsabile pentru identificarea problemelor divergente și căile de soluționare ale acestora, aplanând consecințele conflictului social internaționalizat din raioanele de est ale Republicii Moldova și facilitând integrarea societății Republica Moldova.

Rezultatele cercetărilor științifice au fost prezentate și discutate la 38 manifestări științifice internaționale: București (România) 1991, 1995, 1996; Budapesta (Ungaria) 1996, 2006; Brașov (România) 1997; Iași (România) 1994, 1997, 1998, 2004, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010; Cluj (România) 1997, 1998; Sinaia (România), 2008; Ljubljana (Slovenia) 1998; Skopje (Macedonia)

1999; Tallinn (Estonia) 2002, 2004; Riga (Letonia) 2002; Belfast (Marea Britanie) 2003; Vilnius (Lituania) 2005; Magdeburg (Germania) 2004; Praga (Cehia) 2004, 2010; Kiev (Ucraina) 2006, 2007; Chișinău 1993, 1998, 2000, 2001, 2003, 2004 și 17 evenimente naționale desfășurate la Chișinău 1993, 2003, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012.

Totodată, conținutul referatului a fost discutat și aprobat în cadrul următoarelor ședințe:

Ședința Sectorului Filosofie (Proces-verbal nr.12 din 9 decembrie 2010);

Ședința Seminarului de profil specializat **09.00.13 – filosofie socială, antropologie filosofică și filosofia culturii de pe lângă Institutul Integrare Europeană și Științe Politice al AȘM** (Proces-verbal nr. 1 din 7 aprilie 2011);

Ședința Seminarului de profil la specialitățile **09.00.01 - ontologie și gnoseologie; 09.00.03 - istoria filosofiei; 09.00.08 - filosofie și metodologia științei de pe lângă Universitatea de Stat din Moldova** (Proces-verbal nr.1 din 1 iulie 2011).

Publicațiile în baza cărora se susține teza

Materialele studiului au fost publicate în peste **60** de lucrări științifice, inclusiv 3 monografii, 4 monografii colective (coordonator), 7 articole în reviste recenzate internaționale, 9 articole în reviste recenzate naționale, 10 articole în culegeri naționale, 9 articole în culegeri internaționale, 5 materiale ale comunicărilor științifice naționale, 7 materiale ale comunicărilor științifice internaționale, 5 teze ale comunicărilor științifice, 3 lucrări metodico-didactice în volum de circa 70 c.e.

Volumul și structura referatului

. Referatul include Introducere, cinci capitole, fiecare fiind structurat în subcompartimente, Concluzii generale și recomandări, finalizând cu Bibliografie și Lista lucrărilor în baza cărora se susține lucrarea. Referatul are un volum de 121 pagini.

Primul capitol - „**Considerații de ansamblu asupra societății contemporane**” - se axează pe investigarea evoluției/involuției componentelor distincte în/dintre societăți întreprinsă pe parcursul anilor 90 sec. XX (mileniul II) - primul deceniu al sec. XXI (mileniul III). Sunt analizate similitudinile, diferențele, particularitățile, divergențele în/dintre societăți și oportunitățile care le disting, sub influența provocărilor intra- și extrasociale; de asemenea este reliefată dimensiunea postmodernă a societății și particularitățile manifeste ale acesteia în spațiul societății în formare (procesul transformării părții în întreg) cum este cazul societății moldovenești. Se completează și cu o continuare a clasificării societății contemporane.

În capitolul II - „**Refracția conflictului în societate prin conciliere și comunicare**” - se analizează refracția conflictului social în raport cu concilierea; necesitatea concilierii intra- și extrasociale în dezvoltarea și perpetuarea comunității umane în fața noilor provocări. Se

identifică oportunitățile care facilitează edificarea/menținerea echilibrului societal, rolul legilor scrise și nescrise pentru mediul social multicultural, dar și implicațiile factorului extrasocietal. Se monitorizează comunicarea în dubla-i ipostază: oportunitate a concilierii, dar și indicator al neînțelegerilor din societate, în special în cea în formare, prin divergențele blocajelor ce conduc la divizări societale pînă la cele cu caracter beligerant.

În capitolul III - „**Societatea în căutarea propriei identități**” - se argumentează importanța încadrării demersului identitar după căderea Zidului de la Berlin (post-război rece) și fructificarea oportunităților care s-au deschis. Analiza multitudinii de criterii prescrise identității au fost confruntate cu realitatea multiculturală, accentuîndu-se necesitatea conștientizării a faptului că, de rînd cu cea etnică, aceasta este și una cultural-asumată. Se evidențiază confluentele identității în noile democrații și specificul manifestării lor în cadrul relațiilor sociale din spațiul Republicii Moldova.

În capitolul IV - „**Conflictul social - forța motrice a societății**” - se evidențiază caracteristicile conflictului social și contribuția lui la asigurarea dinamismului în comunitate în dependență de modelul social al societății. Se clarifică omniprezența conflictului social și se certifică sintagma că acesta nu se soluționează, ci doar se aplanează. Se explică de ce sunt soluționate doar problemele care se acutizează și nu conflictul social. Se întreprinde o diferențiere dintre manifestările conflictuale cu caracter natural *versus* artificial; conflictul social și conflictul social internaționalizat; conflictul social și conflictul politic. De asemenea, este cercetată influența factorului extern în aplanarea/declanșarea conflictului social, care eminemamente se îndreaptă spre unul internaționalizat în condițiile societății moldovenești.

În capitolul V - „**Particularitățile conflictului interetnic în spațiul Republicii Moldova**” - se investighează conflictul interetnic în calitate de componentă a conflictului social în societatea moldovenească. Este argumentată necesitatea abordării contextuale a acestor două tipuri de conflicte, deoarece delimitarea conflictului interetnic de cel social s-a produs sub influența factorului extern pentru a mușamaliza, pe de o parte, interesul geopolitic, iar pe de altă parte, de a priva majoritatea etnică de români/moldoveni de spațiul cultural românesc și confluentele cu celelalte care deja se manifestă - slav și arab. Este scos în evidență faptul că grupurile sociale în curs de constituire, la fel ca și societatea moldovenească, au fost influențate considerabil din exterior și au ratat oportunitățile care le facilitează comunicarea prin contribuții proprii la toate nivelele ierarhiei societale. Este analizată contextualitatea asemănării și diferenței în evoluția stării conflictuale din UTA Gagauz-Yeri și stînga Nistrului și costurile pe care le suportă nu numai întreaga societate, dar și societățile vecine.

CONȚINUTUL REFERATULUI ȘTIINȚIFIC SUSȚINUT ÎN BAZA LUCRĂRILOR PUBLICATE

I. CONSIDERAȚII DE ANSAMBLU ASUPRA SOCIETĂȚII

1.1. Societatea între similitudini și diferențe

Schimbările profunde cu care se confruntă societatea la cumpăna dintre milenii, reflectate în transformări de proporții, urgentează necesitatea cunoașterii efectelor, consecințelor, dar, nu în ultimul rând, și a cauzelor care le alimentează. Pe de o parte, intensitatea transformărilor care depășesc obișnuitele frontiere influențează considerabil și comunitățile care la începuturi se consideraseră fiind absolvite de impactul lor. Pe de altă parte, nivelul de dezvoltare diferit al societăților actuale reflectă nu numai multitudinea de diferențe/divergențe/particularități, dar și similitudini. Actualmente, societatea a devenit un conglomerat de confluente care revendică prezența tradiționalismului, modernismului, postmodernismului pe fundalul manifestării mai multor spații culturale și a unui nivel sporit de interconexiune și interdependență a societăților. Iar transformările schimbărilor regăsite în multiplele fenomene, modelatoare de condiții, ale lumii contemporane și ale fiecărui individ în parte, dincolo de voința lui sau a comunității, asigură această prezență [47,48].

Semnificația societății contemporane abordată prin prisma schimbărilor profunde declanșate în spațiul respectiv este și o încercare de desprindere a cercetării din spațiul ex-sovietic. Or, îndobținerea domeniilor socioumaniste ale științei au creat impedimente cercetătorului/comunității științifice în a fi la curent cu rezultatele investigațiilor din alte centre de cercetare decât cele din spațiul sistemului socialist. De exemplu, Biblioteca AȘM pînă la începutul anilor 90 nu dispunea de nici o *Revistă de Filosofie* în engleză sau franceză, nemaivorbind de literatura din domeniu. E vorba de acea perioadă în care filosofia, inclusiv filosofia socială, pentru a nu prejudicia doctrina oficială, era ținută departe de cercetările asupra societății. Mai degrabă exclus decât marginalizat, domeniul a fost înlocuit cu comunismul științific sau materialismul istoric. Schimbările majore s-au lăsat așteptate și după 1991, iar filosofia socială a fost acceptată și introdusă în nomenclatorul CNNA abia în 2008. Pe durata a două decenii autorul, prin efortul depus, a fost preocupat de penetrarea tabloului societății între conflict și conciliere, identificînd particularitățile societății în curs de formare (noua democrație). Aceste reflecții au luat în calcul rezultatele obținute în noile domenii, dar și ale celor de frontieră (multidisciplinare) ale științei, ulterior valorificate în calitate de fundament de bază în analiza societății [47,48].

Astfel, pe parcursul mai multor decenii monitorizarea societății s-a realizat pe distincția

dintre abordările care abundă în “isme”, cum ar fi stalinismul, maoismul și nazismul, generate de același mecanism aberant ca orice fanatism ce abdică de la rațiune după L. Kolakowski [49], dar și pe ascensiunea gradului de interconexiune și interdependență în/dintre societăți. Această ascensiune a contribuit la redimensionarea sistemului social ca parte a celui global, în care dezvoltarea nu numai că asigură comunicarea dintre ele, dar grație noilor tehnologii aceasta depășește frontierele intrasocietale, facilitând comunicarea intersocietală, regională sau globală și sporind nivelul de pregătire a societăților în vederea fructificării și perpetuării lor pe cupola civilizațională [47,50,51].

Reflecțiile asupra stării de lucruri din societate se regăsesc în investigarea modificărilor intra- și extrasocietale, deoarece schimbările profunde declanșate după implozia sistemului comunist, în special a mega-societăților din Centrul și Estul Europei, fiind interpretate diferit, au condus la întârzieri sau aprecieri inadecvate. În această ordine de idei, s-au elucidat sursele care alimentează societatea contemporană prin intermediul cauzelor multiple și caracterului acestora. Delimitarea cauzelor s-a întreprins și din încercarea de a abolii primatul marxist și încadrarea lui la nivelul celorlalte curente din filosofie și filosofia socială - lucru deloc de neglijat, ponderea căruia se regăsește în toată problematica supusă susținerii [47,51,52].

Investigațiile întreprinse asupra condiționărilor societale au fost trecute prin prisma istorismului și detașării de istoricitate la identificarea lor în similitudini, diferențe/divergențe distincte și dificil de inopinat din societatea contemporană. Condiționările au facilitat aprofundarea cunoașterii fenomenului transformărilor în totalitatea faptelor/tendențelor/proceselor care definesc societatea sau dimpotrivă, au condus la dezmembrarea acesteia. S-a accentuat calitatea de valorificat a fenomenului transformărilor la stabilirea gradului de profunzime a schimbărilor și penetrării statutului lor, raportate la fiecare dintre societăți. În contextul dat, cercetările întreprinse asupra semnificației societății contemporane s-au derulat de la particular spre general, adică de la societate în curs de formare, apărute ca urmare a imploziei megasocietății sovietice (cazul Republicii Moldova din 1991), pendularea acesteia între conflict și conciliere și până la semnificația societății postmoderne [47,48,50,51,53].

Analiza realităților în plină transformare din noile democrații, în special ale celor din Republica Moldova, s-a axat pe sensibilizarea divergentă asupra cumulului de probleme care s-au manifestat și din partea societăților stabile. Cu atât mai mult cu cât taxonomia problemelor respective indică un altfel de *continuum*, depășind cadrul intrasocietal. Continuumul problemelor a fost evidențiat prin intermediul cauzelor ce le alimentează, gravitatea/acuitate lor, inclusiv impactul intra- și extrasocietal, de rînd cu circumstanțele care impun societăților să permanentizeze căutările și acceptările componentelor specifice drept parte a mediului

comunitar. Printre aceste componente se numără și cea a urgențelor, utilizarea cărora reflectă dinamismul acțiunilor la diferite nivele și flexibilitatea cadrului organizațional în mediul intra- și extrasocietal, în timp ce instituționalizarea lui denotă interconexiunea și interdependența transfrontalieră a transformărilor declanșate în societățile contemporane. Evenimentele din cartierele multiculturale ale Parisului din 2005, expresie a unei revolte asupra reprezentanților clasei de mijloc, sunt mai mult decât semnificative în acest sens. S-a demonstrat că oportunitățile care le deschid componentele transformărilor, inclusiv urgențele în tratarea problemelor stringente, facilitează ascensiunea influențelor extrasocietale asupra celor intrasocietale, regionale etc. [51,52,54].

Dificultățile întâmpinate la identificarea similitudinilor & diferențelor, nivelul de interconexiune, interdependență și interacțiune în/dintre societăți au suscitat interesul investigărilor ulterioare. Drept punct de plecare au servit rezultatele obținute asupra evoluției componentelor sistemului social global [10,49], avînd drept scop evidențierea fenomenului globalizării în realitățile/redimensionările din societățile în curs de formare și în ce măsură constituirea acestor componente se află sub incidența globalizării. În consecință, a fost demonstrat că globalizarea condiționează apariția nu numai a similitudinii, dar și a diferenței, care depinde în mare parte de amplasarea geocronopolitică a societății. În acest amplasament are loc dezvoltarea individului/membrilor societății prin cultură, imprimîndu-se viabilitate procesului de reconstituire a civilizației mondiale, în timp ce tangențele culturale facilitează cooperarea dintre societăți. Astfel, contextul regroupărilor denotă că afilierea țărilor se produce fie în jurul statelor-conducătoare, gen G-8 (nota autorului), fie prin apartenență la nucleul civilizațional [11], a condus la ideea că prezența și perpetuarea unei societăți pe cupola civilizațională este direct proporțională sensibilizării și fructificării provocărilor la nivel *intra*-societal conectate la cel *extra*-societal, regional, continental etc. Este o necesitate în care afinitățile dintre noua eră a politicului se suplinește cu una similară a socialului, adică reformarea teoretică a acestuia [12,53,55].

Pe fundalul regroupărilor enunțate, investigațiile asupra profunzimii schimbărilor din societățile postcomuniste, preponderent ale celor din spațiul sovietic, au reliefat că și în societățile stabile conștientizarea transformărilor este una insuficientă. Chiar dacă aceste transformări sunt tratate ne semnificativ, ele catalizează procesele sociale și asigură interconexiunea, interacțiunea și interdependența la nivel intra-extrasocietal, intra-extraregional, intra-extracontinental și planetar. Natura insuficiențelor se manifestă în diferite întârzieri și soluții, nu arareori inadmisibile sau neadecvate din punctul de vedere al timpului social și al costurilor care se cer a fi susținute. Acest tribut este înaintat tuturor societăților, indiferent de

gradul de stabilitate al acestora; diferă doar la capitolul costuri, deoarece complexitatea transformărilor depășește obișnuitele frontiere intra- și extrasocietale, regionale sau continentale, prefigurând realități în care se reflectă atât diferențierile, cât și similitudinile deja în proces de derulare. Or, omiterea sau trecerea cu vederea a componentelor care caracterizează similitudinile, cum sunt postmodernul, postmodernismul, multiculturalismul sau globalizarea, sunt invers proporționale manifestării acestora în mediile intracomunitare [53,54,56].

Transformările astfel tratate s-au soldat cu conturarea și încetățenirea practicării unei filosofii a standardizărilor. Este o filosofie care duce spre schematizarea conștiinței sociale, uniformizând diferențele, marginalizând particularitățile și alimentând cu prea puține remușcări divergențele, cadrul cărora s-a diversificat considerabil în condițiile unei lumi în proces de transformări profunde, acestea fiind pasibile de spargerea echilibrului și producerea de consecințe imprevizibile. Desigur, la nivel declarativ în continuare se susține asemenea principii ca unitatea prin diversitate sau prin diversitate spre unitate; dar acțiunile care se întreprind ținesc spre inversarea/stigmatizarea realităților care se manifestă intracomunitar/intrasocial. Monitorizarea experienței societăților contemporane (multiculturale) ne conduce la ideea că, pe de o parte, în societățile stabile se proliferază tendința de a conștientiza diferențele intra- și intersocietale doar cu referire la noile democrații (societățile posttotalitare), care-s societăți în curs de dezvoltare, pe de altă parte, persistă nerecunoașterea prezenței diferențelor dintre noile democrații aflate în plină transformare. Comportamentul acestor democrații este susținut de amplasarea lor geo-crono-politică, ceea ce semnifică o amplasare sub incidența factorului extern, absolvindu-le în relațiile cu societățile vecine, dar nu și de nerecunoașterea prezenței similitudinilor manifestate prin faptele, tendințele și procesele de transformare din interiorul lor [48,50,51,53,54].

Abordarea diferențelor, care în mare parte rămân a fi diferite și foarte nesemnificativ diverse, se datorează gradului de percepere/pregătire a mediului intra- și extra-comunitar la toate nivelele ierarhiei sociale. În această ordine de idei, practica promovării diferențelor în detrimentul diversității prin uniformizare și viceversa a condus la stigmatizarea inter- și intra-relaționării faptelor, tendințelor și proceselor care constituie esența transformărilor declanșate. De fapt astfel s-a neglijat caracterul transformărilor care depășesc frontierele intra- și intersocietale și cadrul comunitar și influențează semnificativ realitățile edificate anterior secole la rând. Particularitățile societății vecine, recunoscute la fel ca și cele proprii, pot constitui diferențe în diversitate și mai puțin în divergențe și separări/epurări pe criterii dintre cele mai stringente cum ar fi cele etnice, confesionale (religioase), rasiale, mediu de reședință (urban/rural) etc., în timp ce acestea prin faptele, tendințele și procesele urmărite în derulare denotă contrariul. Astfel se explică faptul de ce dincolo de diferențele și particularitățile dintre societățile contemporane similitudinile dintre

acestea sunt analizate și sintetizate în mare parte doar insular [47,50,54].

Identificările sus-menționate, întregite cu cele ale similitudinilor au facilitat înțelegerea și evidențierea unor altor distincții ale societății contemporane. Printre similitudinile reprezentative și care într-un fel asigură prezența continuității dintre cele două societăți - modernă și postmodernă - se numără multiculturalismul, postmodernismul, globalizarea și, nu în ultimul rând, amplasarea geo-crono-politic, care-și găsește reflectarea în tabloul interconexiunii/interdependenței în/dintre societăți. În această ordine de idei, s-a pus accentul pe o altă similitudine gen multiculturalismul, liantul căreia se regăsește în celelalte, dar care face distincția semnificativă dintre societăți. Or, multiculturalismul alimentat de migrația intensă de pe continentul american din sec. XIX - începutul sec. XX și noile optici apărute după anii 60 ai sec. XX, rămîne a fi *frecvent contestat* și *rarisimo abordat* la justa lui valoare. Astfel, manifestările omniprezente ale multiculturalismului în toate mediile sociale (cu excepția celor închise), ca urmare a migrației extensive și intensive, au direcționat analiza spre sensibilizările refractare din ierarhia socială, conform cărora integrarea îi privește doar pe migranții stabiliți în mediul etniei majoritare sau ține de transformarea migranților în minorități naționale. Și într-un caz și în altul mediul comunitar, mai devreme sau mai târziu, explodează, deoarece aceste abordări contravin realităților omniprezente. Exemple în acest sens s-au acumulat suficiente în ultimele decenii, însă interpretările continuă să rămîna fragmentare și superficiale.

Percepția multiculturalismului în societatea contemporană rămîne diferită și în cercetările care se întreprind asupra conturării definiției acesteia. Astfel, în defnitiivările identificate ale multiculturalismului autorii își îndreaptă atenția spre o componentă sau alta, începînd cu dreptul multicultural [57], recunoașterea culturală [58], respectul multicultural [59] și ajungînd pînă la interculturalism, transculturalism sau export multicultural. Și mai puțin este abordat multiculturalismul din perspectiva procesualității. Nu se acordă importanță conexiunii dintre componentele multiculturalismului sau, altfel spus, înlănțuirii acestora. Considerăm că multiculturalismul înglobează o totalitate de componente - de la comunicare, drept, recunoaștere, respect pînă la integrare și identitate cultural-asumată, care se cer a fi trecute prin prisma interconexiunii, interdependenței și interacțiunii, astfel găsindu-și expresia prin inter-culturalism [50,51,54].

Precizările aduse complexității definiției multiculturalismului, componentele căruia în alt context reprezintă procese sociale distincte, au facilitat procesul de înțelegere și identificare a oportunităților de menținere sau formare a echilibrului în societate, dar și posibilitățile de reducere din costurile pe care membrii comunității le suportă. Or, multiculturalismul este unul intra- și extrasocietal, influențînd considerabil viața cetății din a doua jumătate a sec. XX. Sunt

influențe, ascendența cărora modifică nu numai relația multiculturalismului cu intrasocietalul, dar și cu cele intersocietale sau globale. Astfel că multe dintre măsurile clasice de soluționare a unor sau altor probleme intrasocietale devin în realitate tot mai puțin concludente. Iar concilierea și congruența atât de râvnite de societățile contemporane sunt direct proporționale nivelului de sensibilizare și cunoaștere a impactului exercitat de multiculturalism [53,54,56].

Menținerea sau formarea unor asemenea stări sociale în contextul multiculturalismului nu este un lucru ușor de realizat. Este necesară o redimensionare a căilor de identificare a oportunităților întru facilitarea perpetuării multiculturalismului intra- și extrasocietal, de recunoaștere a fenomenului omniprezenței migranților prin activitățile concrete la care aceștia își aduc contribuția în societățile contemporane. Asta ar însemna recunoașterea faptului că și ei își au propria contribuție la depășirea cadrului de stat-națiune spre cel de stat-societate. Astfel, configurația societăților contemporane este cea de societăți multiculturale cu toate consecințele mai mult sau mai puțin cunoscute. Sunt societăți în care multiculturalismul are o paletă cromatică destul de diversă: de la cele în care la baza raporturilor dintre etnia majoritară și minoritățile naționale stau valorile naționale și general-umane și pînă la cele în care migranții au fost transformați în minorități naționale, cum a fost în cazul noilor societăți apărute în urma destrămării megasocietăților ca cea sovietică sau iugoslavă. Schimbarea statusului din migranți în minorități cu drepturi colective (adeseori prin manipulări politicianiste) a survenit drept urmare a greșelilor comise de conducerea noilor societăți, dar în mare parte și a organizațiilor internaționale, ceea ce a condus la încălcarea drepturilor omului. Gravitatea precedentului creat nu numai că a diminuat valoarea dreptului uman, dar a alimentat apariția fenomenului oamenilor doar cu drepturi și fără de responsabilități. Mai grav este că extinderea acestui precedent pare să fie inevitabilă și-i va afecta și pe cei care ieri erau printre susținători [47,50,53,54].

Evident este că recunoașterea realităților în care migrantul este o componentă a acestora devine imposibilă fără conștientizarea și acceptarea lui din partea mediului comunitar, deoarece migrantul acceptat, cu viza de reședință și acomodat la mediul autohton, consideră aceste momente drept etape inițiale. După aceste etape urmează celelalte, inclusiv cea de integrare *versus* marginalizare (automarginalizare comunitară). Este bine cunoscut faptul că mediul comunitar este cel mai puțin pregătit să accepte integrarea celor din afara comunității. Or, integrarea propriu-zisă include toate părțile: atât pe cei nou-veniți, dar și pe membrii comunității. Importante însă rămîn a fi mecanismele care asigură egalitatea tuturor membrilor societății în fața legii, indiferent de apartenența lor etnică, confesională sau mediul de reședință, și stabilirea regulilor de conviețuire conforme cu legislația internă și cea internațională [51,52,54].

Monitorizînd pe parcursul ultimilor douăzeci de ani realitățile atât din noile democrații, cît

și din societățile cu tradiții, am constatat că multiculturalismul este o prezență manifestă, asupra căreia planează în continuare influențele din exterior. E vorba de moștenirea-tribut-trecut al societății reflectată la timpul prezent și în dependentă de standardele pe care acest trecut-prezent le-a adoptat depinde modul de interpretare și desfășurare a multiculturalismului în societățile respective. Suferă modificări componentele multiculturalismului legate de interconexiunile, interdependențele și interacțiunile lor. Nu arareori dispersate, manipulate artificial, componentele, în loc de înlănțuirea și completarea lor firească, lasă impresia că scopul lor este să se marginalizeze/elimine reciproc, și nicidecum invers. Spre exemplu, moștenirea pentru societățile ex-sovietice (moldovenească și estonă), care ține de migrația internă. Migranții, aduși în postură favorizantă, s-au considerat absolviți de nevoia de a se integra în mediul cultural autohton. Astfel, pe o durată de mai bine de 50 de ani, migranții nu numai că au crescut numeric, dar au creat un mediu acultural propriu, în paralel cu cel autohton. Acest mediu nu numai că contravenea celui existent, dar finalitatea lui urmărea distrugerea acestuia. Or, valorile supreme (pe care în mare parte le considerăm nonvalori „doctrinare”) se încadrau perfect în formula servirii regimului. Prin intermediul lor și din contul autohtonilor, migranții își asigurau mai multe beneficii: de la bunăstarea propriei familii, amplasarea cât mai aproape de repartiția bunurilor materiale, care se făcea contrar competențelor lor profesionale, pînă la denaturarea nivelului intelectual al mediului cultural. În unele cazuri, scopul primordial urmărit era implementarea cu forța a politicilor de deznaționalizare, inventarea de noi rădăcini istorice, culturale, lingvistice etc., „ajutorînd/încurajînd” autohtonii să contribuie la decapitarea mediului intelectual. Cu toate că politicile de asimilare au fost utilizate și în cadrul societăților cu tradiții, acestea însă nu țineau în subconștientul autohtonilor și n-au abolit proprietatea privată, iar la nivel de individ (și nu de colectivitate), promovările erau implementate nu numai în metropolă, dar și în domeniile mult mai extinse din afara acesteia (Marea Britanie) [47,50,51,52,53].

Studiile întreprinse la etapa inițială asupra stării de lucruri din societatea moldovenească în timp au fost extinse spre exterior, completîndu-se cu mai multe tentative de apropiere și abordare a societății prospere/stabile și, nu în ultimul rînd, de cele autoritare/totalitare prin intermediul principiului multidisciplinarității. Radiografia stării de lucruri dintr-o societate s-a realizat pornind de la pilonii valorici, în baza cărora se dezvoltă comunitatea, prezența spațiului cultural în circuitul valorilor, examinîndu-se în ce măsură valorile democratice asigură manifestarea valorilor fundamentale/naționale/general-umane și dacă acestea se regăsesc în cele societale. În consecință, caracteristicile obținute și raportate la clasificarea lui K. Popper: - *societatea deschisă vs. societatea închisă* [3] - au condus la următoarele completări:

- *Societatea stabilă* - ține de nivelul de dezvoltare care asigură tuturor membrilor,

indiferent de statusul lor, condiții minime de normalitate în baza cadrului legal. Modelul de organizare a societății, care include componentele sistemului social-organic, intercomunică și interacționează în conformitate cu nevoile/necesitățile în continuă transformare a membrilor comunității, iar instituțiile sociale susțin ingineria socială graduală (omul fiind scopul);

- *Societatea autoritară/totalitară* – include nivelul de dezvoltare care, de regulă, se raportează la doctrina ideologică, statusul membrilor săi este unul de formă, fără fond. Modelul de organizare este unul mecanic, inclusiv prin faptul că componentele sistemului social sunt dominate de subsistemul politic, contrar nevoilor/necesităților membrilor comunității și favorabil doar nomenclaturii partocratice, iar instituțiile sociale susțin ingineria socială utopică (omul fiind un mijloc în realizarea scopului doctrinar);
- *Societatea instabilă* – se caracterizează printr-un nivel de dezvoltare care este unul fie în reformare, fie în formare. Cadrul unei atare comunități este unul în care are loc transformarea părții într-un întreg, cu o stare conflictuală, în care cu greu se face față provocărilor întru concilierea membrilor săi pentru a le asigura un status de normalitate prin căutarea de soluții la problemele acutizate. Sistemul social este expus schimbărilor, în timp ce transformările reflectă o comunicare mai mult incipientă decât eficientă dintre componentele acestuia, inclusiv datorită disparităților legislative care sunt imanente. În consecință, este vorba de un model mixt de organizare a societății, în care divizarea persistă asemeni sabiei lui Damocles [47,50,52,53,54,55,56].

1.2. Condiția postmodernă a societății: analiză teoretico-metodologică

Elucidarea semnificației postmoderne a societății a fost completată prin nuanțarea impactului condiției postmoderne asupra conflictului social și al concilierii, exercitate asupra societății în curs de formare, iar schimbările profunde reflectate în transformări din cadrul acestora trecând frontierele, ceea ce se datorează și noilor oportunități oferite de cadrul postmodern al dezvoltării. Tradiționalismul și modernul/modernismul revigorat al societăților respective tot mai mult se confruntă cu elemente de postmodern/postmodernism. Dincolo de faptul că aceste elemente continuă să fie la confluență cu tradiționalul și modernul/modernismul, ele totuși rămân a fi mai mult insulare decât sistemice, concomitent apropiind și diferențiind societățile contemporane. Astfel, analiza condiționărilor conturate în/și dintre societăți reflectă existența următoarelor delimitări: *primo*, dintre postmodern și postmodernism; *secondo*, dintre continuitatea și discontinuitatea relației dintre postmodern și postmodernism; și *terțio*,

uniformizarea și diversitatea culturală a postmodernismului. [59,54,55,56].

În acest context, calificativul de “societatea de risc” utilizat de U.Beck [24] ține de modernitate, în care lucrurile solide pe timpuri se destramă și se erodează. Modernității i s-au atribuit schimbări tehnice de așa dimensiune, încât umanitatea s-a ales cu incertitudine și frică, iar societatea a devenit un cadru al plăcerii pentru consum și călătorii. Pe când instabilitatea și nesiguranța afectează tot și toate, înserînd lumea într-un spațiu fluid și flexibil, catalogată de Z. Bauman [25] drept avînd contururile unei societăți fluide, în care ritmul evenimentelor, fluxurile notabile sunt într-o continuă schimbare. Este necesar totuși de remarcat că schimbările nu sunt doar tehnice și/sau tehnologice, ci mult prea profunde, înglobînd în totalitate componentele lumii/societății contemporane. Aceste reconsiderări au facilitat procesul de identificare a direcției spre care se îndreaptă societatea și evoluția. Or, dacă în modernism cadrul acesteia se îndrepta spre unul informațional, în postmodernism, grație oportunităților postmodernității (nivele diferite de dezvoltare, inclusiv tehnologii performante) la cumpăna dintre milenii contururile societății sunt bazate pe știință (*knowledge society*). Schimbările profunde identificate inițial intrasocietal și indicatorii sociali relevă că, aceștia au fost catalizați preponderent de factorul extern, chiar dacă acest moment se recunoaște insuficient de puțin. După căderea Zidului de la Berlin care a marcat împărțirea lumii între Est și Vest schimbările s-au ținut lanț într-un mod (democratic) sau altfel (totalitar), dar acestea au fost percepute drept intra-cadru (parte integrantă) în situația de odinioară a societăților. În timp ce realitățile manifeste au reliefat o prezență mult prea sporită a factorului extern în comparație cu efectele de la nivel de colectivitate sau la cel individual [47,50,54,55,56].

În cercetările întreprinse s-a mers de asemenea spre aprofundarea unor componente distincte ale societății postmoderne. Reprezentativă în acest sens este comunicarea, care a devenit o prezență incontestabilă a cotidianului societal datorită nivelului de dezvoltare postmodern și prin cadrul oferit de postmodernism (nivelul cultural). Astfel, comunicării i se reproșează a fi drept un provocator al maselor, manipulării prin propaganda politică, limbii de lemn, drept o expresie a marilor organizații, seducției publicitare și a concepției panoptice a controlului social [33,54,56]. Într-un fel comunicarea a devenit hîrtia de turnesol prin care se reflectă perceperea realizărilor științifice la care doar virtual individualitatea perpetuează, pe când societatea postmodernă sporește numărul celor excluși (șomeri, beneficiari din venituri, etc.), dar și responsabilitatea instituțiilor care le fac accesibilă utilizarea lor.

Necesitatea abordării delimitărilor dintre postmodern și postmodernism vine și din dorința de a contribui atît la diminuarea tumultului de confuzii manifeste atît la nivel teoretic, cît și la cel comportamental, dar și la fundamentarea ideii postmodernismului ca expresie culturală a postmodernului abordată din perspectiva filosofiei sociale. Percepțiile inadecvate, dezbaterile și

abordările teoretice în condițiile comunicării virtuale în realitate depășesc frontierele elitelor, sporind accesibilitatea la produsul respectiv și a celor care sunt mai puțin inițiați. Iar produsul de acest gen în mâinile celor neinițiați devine o componentă a comportamentului și în acțiunile pe care aceștia le întreprind adeseori se soldează cu conturarea unor tendințe mai mult declarate decât real prezente. Or, prin comunicarea preponderent virtuală/neformală/informală, schimbul de informații și veridicitatea dificilă de verificat declanșează în mediul comunitar niște tendințe nejustificate (artificial create), acest produs fiind utilizat nu ca mijloc întru satisfacerea de nevoi/necesități, dar ca instrument/muniție. Astfel de tendințe, odată declanșate, sunt dificil de urmărit/monitorizat, răsfrângându-se nu tocmai benefic asupra proceselor intra- și extrasocietale. Odată prejudiciate acestea deviază spre niște conotații în mare parte neconstructive, afectând atât societățile vecine cât și cele din regiune, și nu [47,52,54,56].

Un interes aparte a fost acordat și examinării semnificației postmodernitate și postmodernism - noțiuni utilizate, de regulă, drept sinonime, dar această abordare nu reflectă plenar influența lor asupra societății, ca de altfel și în cazul modernității și modernismului. Iar afirmațiile ce pot fi regăsite în multe din lucrări care ar trebui să limpezească lucrurile, datorită inconsecvențelor prezente în ele, doar sporesc incertitudinile și confuziile. Deși admitem că în unele dintre aceste lucrări care se referă la studierea postmodernismului se susține (demonstrându-se ce-i drept în mod diferit) că acesta reprezintă nivelul de cultură al postmodernității, la fel ca și în cazul modernismului și modernității [60]. Confundările respective nu permit o reflectare pe potrivă a prezenței relațiilor dintre postmodernism și modernism în mediul social. Mai mult decât atât, o atare abordare a postmodernismului face dificilă recunoașterea istorismului (evoluției) postmodernismului (anume a schimbărilor intra- și extrasocietale), începînd de la mișcările literare, arhitecturale sau filosofice și pînă la diversitățile intra- și multiculturale, care ar semnifica apariția unui alt tip de mentalitate și comportament. De aceea putem concluziona că postmodernismul, la fel ca și modernismul, a demarat coexistînd în comunitate, inclusiv la limita dintre confluențele lor [47,56].

Analiza prezenței postmodernului și postmodernismul în societăți este în prezent un aspect mai puțin acceptat, inclusiv ceea ce ține de reflecția culturală a postmodernismului. Se Remarcăm o tendință de pedalare pe postmodernism și insignifiantă - pe postmodern, chiar dacă acesta din urmă asigură ascensiunea celui dintîi. Dincolo de contestările care i se aduc doar postmodernismului, acesta, grație postmodernului, catalizează schimbările în toate mediile sociale, inclusiv în cele cultural-istorice, aflate în constituire/conciliere/conflict. În plus, transformările care vizează schimbările resfrînte prin postmodern depășesc domeniile intra- și extrasocietale și ținutesc asupra condiției umane, iar nivelul de dezvoltare al postmodernului

deschide oportunități pentru postmodernism de a explora și interveni până și în genofondul uman. Astfel am putea să-l parafrazăm pe F. Nietzsche: "Dumnezeu a murit! Omul e Dumnezeu!". Evident că, din punct de vedere al puterii discreționare, omul devine asemănător lui Dumnezeu, deoarece poate dispune după plac atât de natură, cât și de semenii săi. Totuși, problema filosofiei politice se schimbă radical. Astfel, situația nou-creată de știință are o mare însemnătate politică, or o analiză politică rămîne valabilă numai atîta timp cît condiția umană rămîne neschimbată [4]. Cu atît mai mult cu cît în postpozitivism subiectul devine obiectul cercetării, în sensul că se modifică raportul dintre subiect-obiect în subiect-subiect [54,56].

Evidențierea stării de fapt din societățile posttotalitare și-a găsit expresia în încercarea de a creiona caracterul insular al postmodernului prin postmodernism – prin medii comunitare, inclusiv a celui moldav, în care se atestă o sensibilizare diferită și adeseori polară asupra a tot ce are tangențe cu postmodernismul. Această constatare a fost demonstrată de practicile societăților respective, în care instrumentele și mijloacele specifice postmodernismului sunt aplicate la soluționarea unor probleme alimentate de cauze tradițional-moderniste sau neomoderniste; în schimb toate nereușitele sunt date cu ușurință pe seama acestuia. În acest scop s-a și încercat depășirea discuțiilor legate de natura postmodernismului pentru a demonstra că postmodernismul transpore ca un continuator al modernismului, chiar dacă după J. Habermas acesta rămîne încă un proiect neîncheiat [61]. De asemenea, reflecțiile au fost orientate spre studierea impactului postmodernismului asupra condiției umane și mediului social, asupra specificului societății posttotalitare, cum este cazul celei moldovenești. Printre cercetătorii care au tras alarma asupra transformărilor ce se prefigurează ca urmare a lipsei unor testări de durată, legate de noile rezultate în genetică și medicină asupra condiției umane, a fost H. Arendt [62] care a refuzat să vadă în violență sau furie așa cum pretindea știința biologic-orientată spre niște instrumente preluate din lumea animalelor. Vindecarea omului de aceste flagele nu ar însemna decît o dezumanizare, ajungîndu-se la justificarea clonării ființei umane, adică asumarea unor funcții din domeniul transcendentului. Astfel, în tendința comunității de a reglementa și controla comportamentul membrilor săi și a menține cu orice preț echilibrul s-a ajuns la o exacerbare, care s-a manifestat și prin administrarea excesivă a medicamentelor, fără să se cunoască în detaliu impactul lor asupra condiției umane. Drept confirmare poate servi administrarea medicamentelor nu numai adulților, ci și copiilor în vederea diminuării "hiperactivității" lor sau a manifestărilor de altă natură. O asemenea abordare nu rezolvă, ci mai degrabă aprofundează problemele sociale și psihologice ale individului [63].

S-a recurs la studierea confluențelor postmodernismului și din încercarea de a argumenta necesitatea investigații lor în calitate de parte componentă a acestuia. Cadrul confluențelor

facilitează monitorizarea prezenței postmodernismului, care se regăsește între uniformizare și diversitate. Și nu oricum, ci în dinamica societății, care este asigurată de omniprezența conflictului social. În această ordine de idei, dinamica reflectată de confluente înglobează raporturile postmodernismului cu postmodernul, manifestându-se în calitate de nivel de cultură. La fel, din perspectiva intra-cadru fac parte și raporturile cu poststructuralismul și postpozitivismul și tendința postmodernismului de a păstra dominația și posibilitatea de a argumenta noile surse care alimentează cauzele acutizării neînțelegerilor în/ și dintre grupurile ce constituie noua structură (multiculturală/multiconfesională) a societății. Pe când în noile democrații gen societatea moldovenească, sursele care alimentează neînțelegerile dintre actorii sociali continuă să rămână în afara spațiului societal [47,50,56].

Evidențierea confluențelor postmodernismului a servit drept o încercare de a reflecta asupra încadrării acestuia în transformările din societatea contemporană, iar prin intermediul confluențelor intra- și extra-cadru poate fi monitorizat raportul dintre postmodern și postmodernism, în interiorul și exteriorul societății; la fel și exponențialitatea gradului de cultură. Realitatea postmodernă, în mare parte ramîne neacceptată, deoarece unor autori li se atribuie doar o modernitate radicalizată, în care postmodernismul adună ”reflecții estetice”, dar acestuia îi revine și un rol important în conștientizarea unei anumite tranziții spre un tip distinct de ordine socială [22]. În primul caz, al comunităților postmoderne, acest lucru ar părea firesc, deoarece vine să suplinească cea ce-i revine în mare parte și nu în totalitate. Or, conștiința individuală și colectivă din mediul social nu poate fi convertită totalmente, deoarece nu se renunță atât de ușor la tradiționalism, conservatorism etc. În cel de-al doilea caz, în societățile post-totalitare, postmodernismul se extinde peste celelalte componente, care s-ar părea că sunt mult prea puternice prin dimensiunile care le aparțin și se datorează împrejurărilor. Însă, și în primul, și în al doilea caz provocările schimbărilor profunde din societatea contemporană evidențiază o prezență mai mult sau mai puțin pregnantă a postmodernismului. Această prezență atrage după sine multiple controverse, începînd cu cele ce țin de contestări, diminuări sau marginalizări și până la evocări sau înlocuiri cu noi ”isme” [49,56,64].

Confluentele sus-menționate sunt și un indicator prin care se reflectă dominația postmodernismului în relațiile lui cu postpozitivismul și poststructuralismul. Explicația o găsim în mișcările care au promovat postmodernismul (prin intermediul scriitorilor, artiștilor, arhitecților etc.), care prea puțin au luat în considerare aportul postpozitivismului sau poststructuralismului la constituirea și promovarea de idei multiple, abordări și tratări diferite ale subiectelor și nu arareori contradictorii, care au avut forța de a fascina. Unele dintre aceste fascinații au trecut frontierele mișcărilor date și se regăsesc în comportamentul uman. În această ordine de idei, considerăm că

sunt prea puține studii care ar viza comportamentul comunitar postmodern al membrilor societății. Examinarea realităților sociale denotă că postmodernismul nu aparține doar elitelor din domeniile deja menționate, ci a devenit o componentă a comportamentului uman la diferite nivele sociale. Drept exemplu pot servi libertățile obținute și utilizarea lor fie pentru propria promovare, fie promovarea unei idei sau acțiuni, dar societatea contemporană, devenind una multiculturală, în consecință condiționează libertățile obținute. De faptul cât de mult fiecare dintre membrii societății (indiferent de apartenența lor etnică sau confesională) este sau nu adept al postmodernismului și acceptă că drepturile reprezintă în primul rând responsabilități, depinde ce va persista în continuare - un mediu conciliant sau unul conflictual [29,53,56].

De rând cu confluențele intra-cadru al postmodernismului, s-a examinat și un alt aspect care se referă la cele intra- și extrasocietale, fiind condiționate de starea de lucruri din societate. Deși ideea confluențelor intra- și extrasocietale a postmodernismului rămâne puțin acceptată sau chiar respinsă, prezența lor la diferite nivele de realitate se impune a fi cercetată. Desigur, confluențele respective diferă de cele ale modernismului, dar acest fapt denotă caracterul de continuitate a postmodernismului. Or, postmodernismul, înglobând nivelul de cultură atins de societatea postmodernă istoricește, este un continuator și nicidecum un înlocuitor al modernismului și modernității. La alt pol se află manifestările confluențelor postmodernismului care interacționează în condițiile societăților posttotalitare. Specificul confluențelor în condițiile acestor societăți, care s-departe de a fi considerate postmoderne, întrunește un conglomerat de tradiționalism și modernism reactivat (incluzînd revitalizarea valorilor general-umane), într-un amestec cu modernismul de tip doctrinar (axat pe nonvalori) și insular și cu prezențe postmoderne – toate împreună riscă să ia forme denaturate [53,56].

Drept urmare a cercetărilor întreprinse s-a mers pe formula valorificării contestărilor aduse postmodernismului prin confluențe a modului în care acesta devine un punct de reper întru depășirea animozităților dintre componentele procesului de mondializare/globalizare. Considerăm că postmodernismului i-a reveni un asemenea rol, deoarece caracteristicile lui nu țin cont de frontierele existente și facilitează identificarea oportunităților care ar conduce la diminuarea fracturilor sociale în dezvoltare. Se cunoaște că, acolo unde modernismul sesiza existența problemei, în postmodernism poate ea însăși să fie o soluție. Drept exemplu poate servi studiarea confluențelor postmodernismului la stabilirea oportunităților de comunicare dintre componentele globalizării, evaluate în timp ca procese decât ca părți ale unui întreg (proces). Prezintă interes și confluențele postmodernismului cu celelalte curente și impactul lor la modificarea realităților intra- și extrasocietale, subregionale sau continentale, care asigură un perpetuu dinamic al determinărilor. La fel, au fost examinate și unele dintre aspectele confluențelor postmodernismului în interacțiune

cu curente de deja prezente, care relevă că acestea nu pot fi strict delimitate, iar raportările la modernism, tradiționalism sau arhaism etc. din societate evidențiază modalitățile de încadrare a postmodernismului în mediul format și contribuția lui la schimbarea mediului social. Nu în ultimul rând, a fost confirmat că limesul cultural existent între curente manifeste influențează considerabil mediul - intra și extracomunitar [53,56].

Studierea delimitărilor postmodernului a fost orientată și spre nivelul de dezvoltare în calitate de continuitate, dar și spre diferența în comparație cu ceea ce modernul. Astfel, nivelul de dezvoltare la care a ajuns postmodernul - modernitatea radicalizată după A. Giddens [22], - care este diferit de cel al modernului, înglobează continuitatea și nici de cum ruptura cu el. Or, nivelul de dezvoltare al postmodernului se raportează la reperele valorice, adică la quantumul (fundamentul) constituit în timp și nu la modalitățile diferite de fructificare a acestuia, chiar dacă se susține că radicalizările postmodernului au redimensionat valorile. Acest aspect nu poate fi considerat doar consumare de valori, altfel riscăm ca dezvoltării să-i fie subminate reperele perpetuării [33,56].

Necesitatea de a face delimitări dintre postmodern și postmodernism vine și din motivul în care fenomenul dat alimentează transformările intra- și extrasocietale. Experiența acumulată transpusă în realitățile conturate a demonstrat că frecvența abordării transformărilor diferit/particular/divergent și mai puțin a simultaneității lor nu s-a soldat cu identificarea de oportunități, care ar fi facilitat elaborarea de prognoze durabile. Aceste elaborări sînt cu atît mai necesare, cu cît dimensiunea transformărilor contemporane este mai complexă, în special fiind vorba de componentele (transformărilor) în curs de conturare. Or, abordările teoretice aplicate prin instrumente preponderent postmoderne reflectă că interpretările rămîn moderne, devîind dimensiunea transformărilor, care, spre deosebire de cea modernă a transformărilor, fie provoacă reconsiderări, fie le invocă. Devierile respective semnifică nerecunoașterea noilor componente specifice transformărilor sau gradul de interconexiune dintre componentele care, proiectate spre exterior, evidențiază realitățile și căutarea de soluții la problemele întru perpetuarea societăților, regăsindu-se în special în oportunitățile postmoderne, dar care nu exclud și prezența celor moderne. Semnificația profunzimii schimbărilor pentru fiecare dintre societăți înseamnă conturarea de noi realități, în care prim-planului îi revine raportul dintre factorii interni și factorii externi și viceversa. Iar afirmația că transformările sunt direct proporționale gradului de sensibilizare în societăți asupra profunzimii schimbărilor declanșate relevă în fond eficiența căilor întreprinse de către acestea întru soluționarea problemelor intra- și extrasocietale [52,54,53,56].

S-a întreprins, de asemenea, compararea postmodernismului cu modernismul prin prisma oportunităților de comunicare care se deschid, inclusiv examinarea influenței agresive din

exteriorul mediului comunitar. Este vorba de componentele dezvoltării postmodernului, înglobând posibilități distincte prin intermediul cărora postmodernismului îi reușește să se implice și la conștientizarea dezvoltării sociale. Are loc accesarea spre un alt tip de ordine socială și o configurare instituțională nouă [22]. Astfel, postmodernul transpus peste societăți se manifestă și în cele în care domină un mixaj de tradițional/modern/modern revitalizat [50,51,56].

Optica relației dintre postmodernism și postmodern facilitează contabilizarea, reflectarea și promovarea nu numai a rezultatelor, dar și a acumulărilor care se obțin din revărsările postmodernismului peste societățile, caracterizate prin elemente mai puțin sau insular postmoderne. Aceasta poate fi explicat prin faptul că prezența deosebirilor, a confluențelor postmodernismului în raport cu modernismul nu devine un impediment în a-i folosi reperele/moștenirea acestuia. Astfel, pentru postmodernism reperele confluențelor dintre curentele deja manifeste dintr-o societate modernă, tradițională etc. sunt utilizate la etapa inițială pentru a-și manifesta prezența. În schimb, prezența insulară/imaginară a postmodernului în societățile respective și promovarea postmodernismului nu absolvă relația dintre ele de conotațiile divergente și confuze, trecute pe seama lor. Sunt conotații care se taxează sever prin comportamente și mentalități, astfel că efectele și consecințele sunt trecute preponderent în seama postmodernismului, dar și a postmodernului, ceea ce în fapt echivalează cu denaturări ale acestora de durată. Astfel, oportunitățile postmodernului prin postmodernism devin accesibile și pentru cei mai puțin inițiați, care încearcă să le folosească doar în calitate de instrumente. Ceea ce poate conduce (și avem exemple destule) de la excese de schematizări până la stigmatizarea postmodernului și postmodernismului [53,54,56].

Abordarea relației dintre postmodern și postmodernism drept verigă de interconexiune în transformarea schimbărilor în/dintre societăți a facilitat procesul de identificare a suplinirilor (a completărilor) ce se regăsesc în societățile contemporane. Or, insuficienta lor cunoaștere catalizează bulversările și recurgerea la urgențe în cadrul intra/extra comunitar întru găsirea de soluții adecvate. Susținerea filierei postmodernismului în cercetările întreprinse evidențiază nivelul de cunoaștere a realităților manifeste sau pur și simplu sfidarea acestora. Dimensiunea dezvoltării în postmodern face posibilă cunoașterea realității pe mai multe paliere, în care relația dintre postmodern și postmodernism nu mai poate fi omisă totalmente, chiar dacă rămâne marginalizată. Dincolo de interpretările polare ale palierelor realității, în consecință poate fi afectată/prejudiciată și relația dintre postmodern și postmodernism în procesul de constituire a noii ordini sociale și a configurărilor instituționale. În acest context, prin studierea relației respective se va contribui la eficientizarea oportunităților de cercetare/promovare și sensibilizare. Înaintarea postmodernismului poate fi observată în medii sociale cu o dezvoltare preponderent

modernă, astfel fiind posibil de determinat diferența/particularitățile față de modelul societăților prospere. Necesitatea analizei relației respective vine și din faptul că în puținele cercetări de acest gen postmodernul este tratat drept modernitate radicalizată [22], iar postmodernismului i se transferă o parte din trăsăturile lui [47,56].

Totuși, delimitările respective sunt spulberate de imposibilitatea conturării de frontiere stricte, acestea regăsindu-se în relația dintre postmodern și postmodernism. Manifestările raportului dintre postmodern/postmodernism influențează tot mai pregnant relațiile din/și între societățile contemporane. Postmodernul de drept e diferit, fiind continuatorul și nu înlocuitorul modernului, cum se încearcă a se susține. Într-un mediu comunitar unde delimitările/rupturile stricte se pot declara, dar nu și realiza, acestea constituie în realitate fundamentul dezvoltării societăților contemporane deja de, mai bine de o jumătate de secol. Din acest cadru au fost lipsă, pînă la începutul anilor 90 ai sec. XX societățile cu regimuri comuniste în care s-a încercat a stopa modernismul sau a-l redirecționa, astfel că postmodernismul, care de mai bine de jumătate de secol reprezintă una din perspectivele perpetuării societăților contemporane, a fost înlocuit cu realismul socialist. Altfel spus, cunoașterea raportului dintre postmodern și postmodernism facilitează identificarea delimitărilor, dar nu și efectele acestora. În schimb, cercetările asupra lui continuă să rămînă mai mult la periferie, manifestîndu-se prin confruntări de opinii și/sau abordări diferite [56].

Concluzii la capitolul 1

În cadrul acestui capitol au fost analizate schimbările profunde ce afectează societatea contemporană, independent de statutul acesteia, și necesitatea unor elaborări interdisciplinare întru perpetuarea valorilor umaniste, transpuse prin intermediul valorilor societale. De asemenea, s-a demonstrat că transformările în/dintre societăți reflectă profunzimea schimbărilor produse la nivel de structură socială, sistem social, model social etc. Transformările schimbărilor profunde au fost trecute prin nivelul sporit de interconexiune, interacțiune și interdependență și prin semnificația depășirii obișnuitelor frontiere în/și dintre societăți. S-au conturat similitudinile, diferențele și divergențele dintre societăți și sursele care le catalizează. Taxonomia distingerii dintre societăți s-a întreprins în baza modelului social, făcîndu-se următoarele distincții: stabilă; instabilă; în curs de formare (noua democrație/posttotalitară); autoritară/totalitară. A fost desemnat contextul dezvoltării în postmodern a societății și semnificația cunoașterii realității pe mai multe paliere. S-a insistat și asupra influenței postmodernismului în cadrul modelului social cu o dezvoltare preponderent modernă și diferențele/particularitățile acestui model în raport cu modelul societăților prospere. Și nu în ultimul rînd, s-au accentuat rezultatele și acumulările obținute din revărsările postmodernismului asupra societăților cu elemente mai puțin sau insular postmoderne, inclusiv

prin referirea la particularitățile transformărilor schimbării pentru spațiul Republicii Moldova.

II. REFRACTIA CONFLICTULUI ÎN SOCIETATE

PRIN CONCILIERE ȘI COMUNICARE

2.1. Retractarea conflictului în oportunitățile concilierii din societate: aspecte socio-filosofice

Anii '90 ai sec. XX, indiferent de conotațiile care li se atribuie, rămân în continuare pentru spațiul european catalizatori ai transformărilor de proporții. Transformările schimbărilor, nemaîntîlnite după amploarea și caracterul lor de desfășurare, au luat prin surprindere atât organismele internaționale, cât și societățile stabile. Sub acest aspect semnificația societății în schimbare nu-i altceva decât revizuirea la nivel de individ, grup și comunitate a cunoștințelor acumulate, a influențelor din exterior și a mentalității pozitive, constituind punctul critic în depășirea epidemiilor sociale [49,65]. Consecințele celor două decenii de schimbări, reflectate în transformări, evidențiază că așteptările preconizate au fost net inferioare realităților conturate nu numai în societățile posttotalitare. Drept confirmare ne pot servi frustrările sociale cu o pondere deosebită în desfășurarea evenimentelor, care includ mizeria economică, pauperizarea excesivă, sciziunea identității umane și periclitarea identității etnice. Frustrările au fost completate cu restaurația socială a capitalismului, acesta impunând și dezvoltând forme sălbatice necontrolate, urmate de încălcarea intereselor generale ale societății, în timp ce de prosperare beneficia doar o minoritate, în defavoarea mării majorități. Cadrul restaurației capitalismului a fost susținut de o ideologie bazată pe o logică simplă, prin care nu se ținea seama de datele istorice, iar acumularea de rezultate era considerată a fi reînnoirea societății. Societatea civilă care se înfiripase, ulterior a început să deraieze spre un corporatism rigid și infantil, iar frustrările apărute se regăsesc și în relația dintre majoritatea grupurilor sociale și o parte a intelectualilor [66].

Iluziile lumii care întrunește societățile stabile precum că transformările schimbărilor vor rămîne doar în frontierele societăților postcomuniste n-au fost singurele. Situațiile examinate la o distanță de două decenii au demonstrat, pe de o parte, insuficiența nivelului de pregătire a mediilor sociale europene în a recunoaște impactul manifestărilor în derulare întru păstrarea naționalului lor, pe de altă parte, că natura manifestărilor care intervin în cadrul standardizării/uniformizării influențează procesul interconexiunii și interdependenței, care a fost stabilit în comunitățile vest-europene. Astfel, insuficienta cunoaștere a dimensiunii transformărilor, inclusiv aria lor de desfășurare, a sporit discrepanțele dintre imagine și realitate, conștientizate și sensibilizate aproape identic și de reprezentanții societăților stabile și de organismele europene, drept dovadă servind acțiunile ce s-au întreprins. Și totalmente inadecvat a fost înțeles subiectul fragilității frontierelor societale, în mod special cum nereușitele societăților instabile (postcomuniste) sporesc

vulnerabilitatea lor și a frontierelor lor [47,50,52,54].

Astfel, cadrul transformărilor în societățile în curs de formare a fost analizat nu numai sub incidența influenței interdependențelor, interacțiunilor și interconexiunilor manifeste în partea vestică a Europei, dar și viceversa, implicând în orbita respectivă mediile sociale stabile. S-a demonstrat că aceste implicații sunt alimentate și de procesul mondializării/globalizării, elementele căruia, inclusiv și în spațiul european, tind să dea transformărilor și alte caracteristici. Astfel, consecințele manifestărilor declanșate în mediile sociale instabile tot mai mult se fac prezente dincolo de frontiere, transferînd neregulile sau nereușitele din interiorul unui cadru social spre cel vecin, regional sau continental. Natura transferurilor e diversă și dificilă de prognozat din perspectiva timpului social, deoarece multe dintre ele (transferuri), înveșmîntate în fenomene, tendințe și procese, deși sunt necesare schimbărilor de fond, dar din motive politice, economice, sociale nereglementate la timp și ieșite de sub control, acestea totuși deviază, devenind periculoase din punct de vedere al perpetuării valorilor social-umane. Iar aplicarea dublului standard în tratarea lor a reușit deja să bulverseze mediul european. Drept exemplu poate servi stilul arbitrar, chiar diametral opus, aplicat în situații similare în cazuri de neadmitere a declanșării confruntărilor sau tratarea specifică a focarelor de instabilitate din spațiul postsovietic sau din fosta Iugoslavie. Or, este bine știut că numai un tratament egal pe măsură pentru toate părțile implicate poate deschide oportunități de minimalizare a pierderii valorilor care fac parte din patrimoniul național și general-uman, fiind influențate de durata și gradul de atrocități petrecute atît față de ele (valorile în sine), cît și față de valoarea vieții umane [47, 50,51,52,53,55].

Analiza similitudinilor și divergențelor din societățile contemporane a adus în prim-plan un alt segment, deloc de neglijat - semnificația căutării propriei identități. Și nu oricum, ci prin prisma contribuției similitudinilor și divergențelor la asigurarea diversității în unitate a valorilor de la diferențele divergente/secularizare, pînă la depășirea dublului standard în raporturile extracadru dintre societăți. *Sine dubio* este o stare de lucruri real existentă din societățile contemporane, în care regulile aplicate la nivel de instituții și la cel dintre societăți nu întotdeauna sunt conforme cu aceasta. Cauza constă în frecvența recurgerii la dublul standard, în care evenimente similare produse într-o comunitate sau alta sunt tratate diferit. Tratamentul diferențiat al acestora conduce în mediul social vizat la devieri și subterfugii de substituie din partea reprezentanților care au obținut drepturi nemeritate. Or, se cunoaște că într-un cadru comunitar obținerea a ceea ce nu meriți se face din contul celorlalți. Pe de altă parte, consecințele dublului standard asupra valorificării acțiunilor și constituirea/perpetuarea de valori în cadrul comunitar, prin susținerea tacită a proliferării fenomenului secularizării, afectează nu numai societățile vecine în actualele condiții de interconexiune și interdependență. Parafrazîndu-l pe

Im. Kant [67], care se referise asupra încălcării dreptului într-o parte din lume pentru care mai devreme sau mai târziu trebuie să plătești, actualmente impactul costurilor îl suportă nu numai cei care l-au comis, dar și cei care în niciun fel n-au fost implicați. Într-o lume globalizantă, problemele uneia dintre părți ale sistemului se răspîndește cu repeziciune peste tot [47,50,68]. În acest context, vom remarca că societățile prospere încearcă stăvilirea acestui impact prin asigurarea stabilității raportului dintre valorile naționale și general-umane, consolidate în legile scrise și nescrise, în timp ce tentativele similare de acest gen în noile democrații din Centrul și Estul Europei, din care face parte și cea moldovenească, nu arareori sunt contestate.

În acest sens, s-a purces la sintetizarea transformărilor care vizează schimbările profunde diverse/divergente care condiționează valorile în mediul intra- și extracomunitar, recurgîndu-se din nou la principiul multi- și interdisciplinarității. Astfel s-a reușit a facilita identificarea/conturarea factorilor care alimentează motivele condiționării și semnificația oportunităților în circuitul valorilor. A fost pus în evidență și modul de condiționare a sistemului de valori, tipul de activitate, modificarea/stăvilirea statutului valorii dintre valoare-scop și valoare-mijloc și viceversa, pînă la fructificarea lor întru perpetuarea valorică a transformărilor schimbării din societate. De asemenea, a fost examinată ponderea spațiului cultural prin confluențele acestuia cu alte spații manifeste în asigurarea procesului comunicării dintre valorile intra- și extrasocietale, ceea ce semnifică interconexiunea lor cu valorile din cadrul Uniunii Europene. Astfel, se prefigurează perceperea frecventă la diferite nivele a interconexiunii manifeste drept acceptarea valorilor europene și neglijarea celor intra-cadru din propria societate. A fost realizată o monitorizare expres a semnificației valorilor comunitare în societățile apărute pe fundalul imploziei mega-societăților - Uniunii Sovietice, Iugoslaviei, Cehoslovaciei - și una particulară în cazul celei moldovenești [47,52,53,54,55].

Studiile întreprinse în perioada 1990-2011 s-au axat pe analiza naturii schimbărilor cu care se confruntă actualmente societatea/societățile. Aceste schimbări survenite la cumpăna dintre milenii au avut un caracter, natura căruia comportă o experiență nemaiîntîlnită după intensitatea transformărilor inter- și extrasocietale, au reușit să bulverseze societatea întra-atît, încît recurgerea la urgențe întru soluționarea problemelor cotidiene a evoluat de la excepție spre obișnuință. Componenta urgenței în societate întrunește, pe de o parte, anumite încercări de facilitare a instituțiilor sociale, justificînd perioada de timp necesară (*un respiro*), pe durata căreia se caută și se identifică canalele eficiente de direcționare a energiilor intra- și extrasociale, iar pe de altă parte, servește drept *un alt respiro* pentru instituțiile sociale pentru conturarea obiectivelor și direcționarea lor întru anticiparea/minimalizarea bulversărilor declanșate, care, independent de intensitatea lor, conduc la măcinarea echilibrului comunitar, făcînd dificilă

menținerea raportului de paritate intra- și extrasocietal [48,50,52,55].

Obiectul investigațiilor s-a extins și spre cea a cumulărilor manifeste (bulversările schimbărilor profunde), influența lor în mediul comunitar contribuind/blocând obținerea/menținerea concilierii, inclusiv prin intermediul condiției umane. Este vorba de faptul că influențele asupra condiției umane, începând cu a doua jumătate a sec. XX, au modificat și natura cerințelor care se înaintează, iar acestea la rândul lor le și proliferază. Astfel, s-a constatat că cerințele membrilor comunității (societății) nu se mai raportează doar la cadrul intrasocial, ci tind spre cel extrasocial, imprimându-le un caracter transfrontalier-transregional. Are loc o redefinire a accentelor, se diversifică și se multiplică direcțiile cerințelor de la eficientizarea oportunităților până la eficacitatea soluțiilor întru satisfacerea de nevoi/ necesități pe potriva schimbărilor, în timp ce finalitățile rămân incerte nu numai pentru noile democrații, dar și pentru societățile stabile [47,52,54].

În dificilul drum al căutărilor propriei identități în societate, membrii societății au raportat concilierea la activitățile și relațiile indivizilor, parafrazându-l pe G. Simmel [15], disponibilitatea instituțiilor sociale de a face față provocărilor cotidiene [17] și statutul societății pe mapamondul civilizațional. Acest proces s-a realizat nu oricum, deoarece concilierea este și o reflecție a condiționării valorilor societale. Acestea aduc în prim-plan existența manifestă sau marginală a spațiului cultural propriu (cel al etniei majoritare) la confluență cu cele adiacente, iar proporționalitatea impactului direct sau indirect asupra stării de fapt, a fenomenelor care se derulează/declanșează sunt fie centrifuge, fie centripede. În prezent, perpetuarea a valorilor în acțiunile individuale, comunitare, sociale, regionale sau chiar planetare sunt luate în calcul din ce în ce mai puțin. Astfel, acțiunile care se întreprind și rezultatele obținute adeseori sunt interpretate drept valori, în realitate acestea fiind doar bunuri materiale create întru satisfacerea nevoilor/necesităților a membrilor societății, organizațiilor etc. pentru o anumită perioadă de timp. Cu toate acestea, ascensiunea de nevoi/necesități, după J-F. Loytard [20], a și contribuit nemijlocit la dezvoltarea societății moderne, iar consecințele lor în societatea postmodernă (modernă radicalizată) devenind periculoase pentru mediul comunitar, inclusiv din punctul de vedere al perpetuării vieții pe *terra* ca valoare intrinsecă. În postmodern, satisfacerea lor se vrea a fi pe potriva schimbărilor și a unei tranziții radicalizate; în consecință individul și comunitatea, mai puțin conștiente în calitate de componente ale mediului ambiant, deopotrivă cu acesta deja sunt impuse să suporte costurile lor. Or, soluțiile se cer a fi pe potriva schimbărilor, evitându-se fie în cunoștință de cauză sau nu, de aceea e necesar de a lua în calcul impactul cerințelor satisfăcute asupra propriilor destine, începând de la individ, comunitate, până la mediul ambiant din care sunt parte [47,50,52,54].

Analiza tendințelor manifeste care se conturează în mediul comunitar denotă că acțiunile

preconizate *rarisimo* se raportează la rezultatele obținute, care, de regulă, nu sunt conforme cu așteptările. Această realitate conduce la o cu totul altă semnificație a valorii și tinde să perpetueze de la *obișnuință, cutumă* în *tradiție*, iar spațiul cultural să fie dominat și transformat în unul în care circulația *bunurilor materiale*, consumabile să ia locul *valorilor propriu-zise*. Gravitatea unei atare stări de fapt catalizată de contextul contemporan, dar și de particularitățile societăților în curs de constituire, inclusiv cea moldavă, codifică/marginalizează valoarea schimbărilor profunde și oportunitățile pe care le deschide spațiul cultural în redimensionarea sistemului de valori. Și nu în ultimul rând se știrbește/stăvilește din constituire propria identitate, deoarece ascensiunea factorului extern, inclusiv cel transfrontalier, nu numai fortifică, ci și prejudiciază componentele concilierii [47,53,56].

Un alt aspect abordat se referă la analiza conținutului cultural al transformărilor schimbărilor profunde în mediul intra- și extrasocietal și aportul lor în constituirea identității societale. Importanța unei atare abordări a fost dictată și de experiența acumulată, conform căreia valoarea acțiunilor este proiectată doar insular pe rezultatele obținute și raportate la așteptările scontate. În cadrul investigațiilor a fost realizată o evaluare a reperelor culturale în calitate de fundament în pregătirea și derularea schimbărilor profunde în societate, examinate în dependență de statutul identitar al acesteia. A fost demonstrat că cultura nu rămîne intactă în raport cu transformările schimbării, care modifică sistemul de valori, drept urmare a confluenței spațiului cultural cu cel adiacent, în care se manifestă și este mai puțin dependentă de statutul societății la capitolul influențe, deoarece considerăm că la cumpăna dintre milenii societatea este dominată de extracadru în detrimentul intracomunitarului. În consecință, dominația extracadru direcționează cadrul social spre multiculturalism, afectează starea raportului dintre factorul intern vs factorul extern, ținând echilibrul/dezechilibrul sau supremația unuia dintre ele. Se atestă penetrarea sistemului de valori prin includerea valorilor comunitare responsabile de asigurarea conexiunii dintre cele naționale și general-umane, ceea ce confirmă caracterul implicațiilor factorilor enunțați asupra stării reale de nevoi/necesități și alimentarea/crearea uneia artificiale [47,48,54].

Ar mai fi de menționat ceva important - contribuția la conciliere a redimensionării sistemului de valori în cadrul spațiului cultural dominant, confluențele acestuia cu celelalte spații manifeste și nivelul de recunoaștere a acestuia în mediul social, pentru a determina pe cât de semnificativ sau nesemnificativ rămîne individul ca punct de intersecție dintre diversele sisteme de interacțiune [9] și elementele individuale de interacțiune ale societății [15]. În această ordine de idei, *sine qua non-ul* redimensionării sistemului de valori este cultura (spațiul cultural), care integrează și orientează valorile și nicidecum invers [28]. Evident că schimbările modifică în timp spațiul cultural, ca de altfel și celelalte componente ale societății, după O. Spengler [69],

însă o cultură trecută prin civilizație moare. Este un considerent care mai degrabă reflectă concepția autorului asupra civilizației decît a culturii, în timp ce la S. Mehedinți [27], civilizația și cultura sunt inseparabile și simultane și nu succesive, deoarece oportunitățile civilizaționale, de rînd cu inconvenientele și pierderile inerente, facilitează apropierea/comunicarea dintre spațiile culturale diferite, inclusiv dintre valorile naționale și cele general-umane. Experiența acumulată denotă că schimbările civilizaționale modifică întreg spectrul, iar culturii îi revine rolul de a asigura nivelul de relaționare dintre componentele constituitoare, în special ale celor de conciliere identitară a societății. Perpetuarea culturii depinde și de nivelul valoric al acțiunilor și activităților umane în cadrul procesului de dezvoltare a societății, regiunii, continentului etc., acesta întrunind componente începînd de la sensibilizare, pregătirea mediului comunitar, pînă la instruirea și formarea membrilor societății prin circuitul natural al valorilor [52,53,56].

Drept urmare a efortului de monitorizare a naturii implicațiilor factorului extern în societatea contemporană, cu precădere a celei în curs de formare, s-a constatat că aceasta influențează constituirea/menținerea concilierii în mediul intrasocietal și multicultural. Spre deosebire de societatea stabilă, în cea instabilă, de genul Republicii Moldova, factorul intern continuă să rămînă net inferior în raportul de forțe cu factorul extern, sporind gradul de incertitudine în alimentarea/cristalizarea statutului lor (a societăților în formare). Cu toate că se constată schimbări și în statutul societății stabile și a celei în curs de dezvoltare, ambele deopotrivă se îndreaptă spre una finalmente multinațională/multiculturală/multiconfesională. Chiar dacă implicările diferă de la un tip de societate la alta, în procesul de mondializare fiecare își are propria contribuție în edificarea satului global (*global village*), un concept mai nou a societății bazată pe cunoaștere (*knowledge society*). În această ordine de idei, spațiului cultural în care valorile perpetuează îi revine dificilul rol de păstrare și promovare a identității societății în diversitatea uniformizării mondializatoare. E de remarcat că spațiul cultural rămîne cît de cît absolvit de intervenții politicianiste/dictatoriale și frontierele nu-i sunt prestabilite sau marginalizate de susținerea/impunerea imparțială a mediului comunitar al unui alt spațiu cultural. Iar prin cadrul legal, instituțiile sociale abilitate - guvernamentale, neguvernamentale și transnaționale - asigură valorificarea/prezența acestuia în acțiunile ce se întreprind la toate nivelele ierarhiei sociale: individual, de grup etnic/confesional, mediu de reședință, comunitate și colectivitate [10,20,22,24,48,52].

Drept oportunitate în căutarea identității a fost analizată și relația postmodernismului cu modernismul, tradiționalismul sau chiar elementele de arhaism manifeste în societate și impactul lor asupra mediului intra și extra-comunitar. Dincolo de abordările teoretice, interferențele acestor relații se fac prezente în societate, modifică comportamentul membrilor, dar și ele se

schimbă în funcție de cadrul social. Experiența acumulată creionează contururile concilierii și printre similitudinile și diferențele prin care se manifestă postmodernismul. Accentele simultaneităților și diferențelor postmodernismului evidențiază impactul condiționărilor culturale ca urmare a postmodernității. Dar e valabil și în cazul în care postmodernismul doar parțial este reflecția postmodernității, suprapunându-se peste alte nivele de dezvoltare. Această suprapunere se raportează la realități concrete, exprimate printr-o perioadă ce pune doar începuturile confluențelor postmodernismului cu celelalte curente, în timp ce realitățile postmodernismului reprezintă postmodernitatea, adică nivelul de postmodernizare (dezvoltare) a societății. Particularitățile postmodernismului se conectează și la moștenirea voinței în depășirea fragmentarului, dar și la impactul curenților manifeste [52,53,56].

Un alt cadru identificat al oportunităților concilierii în societate ține de necesitatea introducerii mecanismelor de responsabilizare în postmodernism, lipsa cărora la modernism s-au substituit de tradiții, obiceiuri și cutume. Recunoașterea influențelor postmodernismului în mediul intra și extrasocial, în speță asupra condiției umane la capitolul stărilor emotive, devin tot mai frecvente semnale de intervenții în natura comportamentului uman. Altfel spus, postmodernitatea, facilitează operaționalizarea factorilor artificiali în controlarea naturii umane prin manipulare tehnico-medicală sau prin schimbarea completă a datelor istoriei. În plus, postmodernitatea și postmodernismul, care, după căderea Zidului de la Berlin, se revarsă și peste societățile vechi și noi apărute după destrămarea sistemului comunist, se completează cu alte conotații decât cele deja cunoscute. Sunt conotații alimentate, în primul rând de întreruperile violente ale modernității și modernismului, semnificând abandonarea lor și întoarcerea către un tip premodern de mentalitate [20,70]. Modificările conotațiilor se datorează și percepțiilor intra și extrasociale ale postmodernului și ale postmodernismului, ca expresie a nivelului cultural al postmodernului. Pentru că, prin frontierele depășite, mentalitățile sunt nu numai diverse ci continuă să rămână diferite. Sensibilizarea asupra diferențelor și particularităților din mediile sociale, în plină globalizare nu absolvă condiția umană de o parte din costurile excesive, legate de transformarea naturii omului. Or, utilizarea sporită de medicamente pentru a pune sub control comportamentul uman de la cea mai fragedă vîrstă, proliferarea de maladii specifice nu numai în zonele de explorare a minereurilor radioactive, a experiențelor și deflagrațiilor nucleare, pînă la apariția de ființe umane clonate în urma cercetărilor din domeniu toate acestea pot servi drept indicii indubitabile de redimensionare genetică a omului [53].

Profunzimea schimbărilor reflectată în transformări relevă că realitatea manifestă (postmodernă) slab conștientizată la toate nivele ierarhiei sociale devine tot mai facil de prejudiciat. Oportunitățile postmodernului facilitează accesul la tehnologiile de vîrf nu numai la

nivel de comunitate (științifică, politică sau comunitară), individuală, dar și la cel de grup extracomunitar. Are loc minimalizarea sferei de implicare a mecanismelor de control, inclusiv modul de utilizare a tehnologiilor, care se raportează nu la postmodernism (expresie culturală a postmodernului), ci la nivelul de pregătire profesională și de cultură umanistă a individului sau a conducătorului de grup. Pentru că, accesibilitatea oportunităților postmoderne se extinde (mai mult insular) și peste medii sociale distincte, diferite din punctul de vedere al civilizațiilor, iar revărsarea postmodernismului nu acoperă fracturismul, profunzimea căruia rămîne prea puțin sensibilizată. Deoarece, și postmodernismul, încercînd să se încetățenească în mediul, comunitar intră în confluențe, ciocnindu-se cu curențele deja manifeste, care, la rîndul lor, nu cedează facil. Prin urmare se produc schimbări în ambele tabere, pozițiile lor contribuind la conturarea unui alt tip de confluențe concorde/neconcorde cu realitățile manifeste [52,56].

Nu mai puțin interes prezintă reflectarea contribuției confluențelor în plină conturare, în speță cele ale postmodernismului, la constituirea/menținerea concilierii în societate. Or, grației lor se creionează profunzimea ariei de cuprindere a interconexiunii schimbărilor reflectate în transformări. Profunzimea interconexiunilor înglobează nu doar totalitatea domeniilor vieții sociale, adică cadrul intrasocietal, dar și cel extrasocietal (transfrontalier). Are loc o redimensionare a proceselor intra și extra societale, regionale, continentale și planetare, implicînd deopotrivă actori din civilizații și culturi diferite, ceea ce urgentează necesitatea găsirii de formule mediatice firești pentru a diminua posibile alunecări care conduc la încetățenirea/proliferarea divergențelor și nu a diferențelor în diversitate. În timp ce transfrontalitatea în mare reprezintă transformările realmente produse – constituirea societății multiculturale [47,52,53].

E de remarcat că postmodernul și postmodernismul în societatea multiculturală penetrează ascensiunea manifestărilor imagine, multiplicînd impactul acestora asupra mediului comunitar intra- și extra-societal. Astfel, vizualizarea evenimentelor care se produc cu utilizarea subtilă a cadrului 25 (care echivalează cu manipularea subconștientului) constituie o pistă sigură pentru intervenții și derularea de acțiuni, inclusiv a celor militare declarate, întru salvagardarea valorilor general-umane. Monitorizarea acestor acțiuni denotă prezența interesului de grup, ceea ce deteriorează și mai mult starea lucrurilor. De exemplu, intervenția militară în Afganistan (2001) sau Irak (2003) nici pînă în prezent n-au diminuat pericolul terorismului, dar nici ponderea terenurilor cultivate cu plante din care se extrag substanțele narcotice și plasarea lor în societățile de pe mapamond. În schimb, și în acest caz, și în multe alte intervenții s-a reușit a contribui la fracturarea și contrapunerea valorilor general-umane, iar costurile depășirii și redresării acestei situații se achita din contul concilierii intra- și extra-societale [47,48,54].

2.2. Contribuția comunicării multiculturale la edificarea echilibrului și diminuării manifestărilor conflictuale în societatea în formare

Evidențierea comunicării, în speță a celei multiculturale, într-un compartiment distinct este dictată de realitățile societăților în curs de formare, inclusiv cea moldoveană, societăți în care schimbările profunde completate cu lipsa de experiență a instituțiilor sociale și tergiversarea soluțiilor la nevoile /necesitățile membrilor comunității s-a soldat cu deteriorarea comunicării. Deteriorări care în timp au fortificat blocaje, care, de regulă persistă în comunicare de la cea interpersonală, inter și intragrupală, interetnică, interconfesională, până la cea societală. Blocaje în care comunicarea a devenit într-un fel tributară manipulărilor politicianiste, dar și un indicator al multiplelor divizări care s-au produs la toate nivelele ierarhiei comunitare.

Argumentul unei atare necesități de abordare reiese din studiile realizate în cadrul mai multor proiecte internaționale privind depășirea tributului totalitar și edificarea societăți deschise. Or, comunicarea este una din oportunitățile care întregeste cunoașterea diferențelor/particularităților manifeste în societățile respective și facilitează implementarea/încetățenirea acestora în mediul comunitar. Astfel, comunicării îi revine și rolul de liant dintre toate segmentele societății. Este vorba de modelul comunicării manifeste în societate - de la cel individual, interpersonal și intra/inter-grupal până la intra- și intercomunitar și societal. Acest model în condițiile noilor democrații se află și el în curs de formare/constituire, deoarece în cadrul perioadei precedente totalitare din acesta au fost excluse niște componente esențiale, inclusiv cea cum este societatea civilă. Deși au trecut aproape două decenii, iar componenta societății civile continuă să fie slab conștientizată, aportul ei fiind unul insuficient, direcționat, fie la suplinirea unor activități spre care organizațiile guvernamentale vin cu întârziere, fie spre rolul de mediator dintre organizațiile guvernamentale, fie spre cel de susținător activ [33,47,54,64].

În acest context, oportunitățile explorate prin intermediul proiectelor internaționale au servit drept fundament în elaborarea unor studii comparate privind comunicarea care a vizat astfel de societăți ca cea moldovenească, estoniană (foste componente ale megasocietății sovietice) și nord-irlandeză (Marea Britanie). În urma investigațiilor întreprinse, s-a demonstrat dominația factorului extern în raport cu factorul intern în menținerea sau formarea posibilităților de comunicare în societate. Astfel, a fost atestat că în societățile estoniană și nord-irlandeză factorul extern contribuie eficient la deblocarea comunicării, pe când în spațiul Republicii Moldova susținerea blocajelor de comunicare cauzate de factorul extern sunt mai mult decât evidente. De exemplu, la începutul anilor '90, situația societăților estoniană și moldovenească în mare parte erau identice, dar cea din urmă s-a

ales cu blocaje de comunicare pe toate palierele vieții sociale, cauzînd divizarea societății pe criterii artificial-create cu susținerea factorului extern și lipsa de experiență a instituțiilor abilitate. Intr-un fel, starea comunicării din Republica Moldova era aproape de calificativul înaintat de D.P. Moynihan [71] la începutul anilor '90, că independența acestei entități va rămîne la latitudinea Federației Ruse. În paralel, în Estonia a fost pus în aplicare un sistem de comunicare informațională și în limba rusă pentru a le facilita alolingvilor cunoașterea intențiilor de reformare democratică, pe cînd în condițiile Republicii Moldova aceste aspecte au fost totalmente neglijate. Este remarcabilă unificarea forțelor sănătoase care s-a produs în Estonia și planificarea acțiunilor întreprinse, mult mai ferme și mai consistente. Această unificare a cunoscut și suportul din exterior, diferit în comparație cu situația din RM, ceea ce a contribuit la fortificarea eforturilor tuturor în fața pericolului destrămării. În plus, un rol important l-a avut unitatea forțelor prodemocratice din societățile baltice care s-au susținut reciproc, nelăsîndu-se dezbinat și fărîmițate așa cum s-a întîmplat cu cele din societatea moldovenească. Astfel, societatea estoniană, și nu numai aceasta, chiar dacă a reușit să prevină scindarea, totuși a avut și va avea de înfruntat generațiile tinere ale migranților de altă dată, influențați de propaganda romantismului idolatrizat din partea vîrstnicilor și de reprezentanții patriei lor istorice. Drept argumente în plus ar putea servi corturile și sloganurile care și-au făcut prezența la Strasbourg în vara lui 2004 în urma alegerilor din Parlamentul European sau obținerea de mandate de către reprezentanții-vorbitori de limba rusă la alegerile recente din societățile baltice, ceea ce este un semnal de alarmă pentru viitor [50,52,53,54].

Nu este mai puțin diferit nici cazul Irlandei de Nord din cadrul societății britanice, care în dificilul drum al multiculturalismului trece de vreo 30 de ani prin confruntări violente și scindări de proporție, dar care de la o vreme nu se mai regăsește pe agenda dezbaterilor internaționale. Putem explica aceasta prin faptul că, spre deosebire de RM, în cazul dat s-a mers atît pe implicațiile factorului intern, cît și a celui extern spre detensionarea răzmerițelor și nu amplificarea lor, acceptînd formula negocierilor și găsirii de oportunități palpabile. Toate acestea s-au soldat cu Acordul (Friday Agreement), încheiat la 15 aprilie 1998 între părți și cu un suport financiar considerabil (inclusiv al SUA), care să asigure dezvoltarea celor două comunități, irlandeză și uter-scoțiană, și scăderea violențelor dintre ele. Dezvoltarea lor se face preponderent pe segmentul intra-comunitar, și foarte nesemnificativ – inter-comunitar, conform prevederilor Acordului. Este o abordare a problemelor omniprezentă nu numai în societățile sus-menționate, deoarece cu trecerea timpului modelul propus nu contribuie la soluționarea problemelor cu care se confruntă comunitățile, ele fiind doar cosmetizate. Izbucnirea de noi neînțelegeri între comunități, despărțite mai mult arbitrar/formal, rămîne însă a fi immanentă, deoarece scindarea, fie

recunoscută sau doar mușamalizată, a mediului comunitar semnifică preponderent neacceptare, intoleranță și neîncredere pentru Celalalt, continuând să persiste în societate [47,50,54,55].

Specificul manifestărilor multiculturalismului din societățile enunțate reflectă subnivelul sau marginalizarea componentei comunicării. Comunicării insuficiente i se datorează neasigurarea înlănțuirii celorlalte componente, în consecință acestea rămân separate și într-o procesualitate contradictorie. Ceea ce în cotidianul comunitar multicultural semnifică necomunicarea componentelor, în loc de contribuții la dezvoltarea comunicării, acestea se conectează fără voia lor la alte procese care alimentează neînțelegeri/reticențe și menținerea de durată a blocajelor sociale, care, odată manifeste rămân dificil de depășit, deoarece pe parcurs intervin alți factori dificil de depistat, dar care sunt interesați să mențină stare respectivă. Astfel, cu cât mai târziu din punctul de vedere al timpului social este depășirea lor, cu atât mai imanenta și de durată devine scindarea comunităților, fie recunoscută sau nu de opinia publică internă și internațională [33,47,48,54].

Radiografia întreprinsă în studiile din Irlanda de Nord (Marea Britanie), Estonia au fost trecute prin prisma realităților din societatea moldoveană, demonstrându-se că, comunicarea facilitează penetrarea similitudinilor, diferențelor și particularităților din mediile sociale respective. Comunicarea reflectă profunzimea componentelor manifeste, un fel de foaie de turnesol a multiculturalismului de la utilizarea/marginalizarea conexiunilor dintre componente, înlănțuirea lor etc., indiferent de opțiunile, declarațiile de la vârful piramidei puterii, pînă la comportamentul membrilor comunității sau societății. Prin intermediul comunicării se depozitează și canalizează spiritul comunitar, inclusiv omniprezența/marginalizarea multiculturalismului, de asemenea, modelele de sensibilizare a multiculturalismului, utilizarea/marginalizarea conexiunilor dintre componente, înlănțuirea lor etc. [50,52,53,54].

Accentuarea comunicării s-a completat cu ansamblul ei de mijloace tehnice care permit schimbul de informații și dialogul (comunicarea mediatică), pînă la schimburi sociale sub cele mai diverse forme (comunicarea dintre bunuri, persoane și medii multiculturale). În dependență de modul în care comunicarea este organizată și dotată cu instituții care privilegiază, este sau autoritară sau democratică. Se consideră că nu este tocmai corect ca în accepțiunea sa cea mai largă comunicarea să se confunde cu ansamblul activităților sociale. Comunicarea facilitează, dar și se regăsește, în toate activitățile sociale, iar lipsa sau marginalizarea ei în societate sporește neînțelegerile și separările pe criterii dintre cele mai neaoșe. Parafrazăndu-l pe A. Codoban [33], că lumea contemporană, adică societățile, inclusiv cele în formare, sunt un construct al comunicării indiferent de realități.

Specificul comunicării s-a analizat per ansamblu, adică pe lângă formele generale ale comunicării și cele de altă natură manifeste în mediile sociale ca: comunicarea interpersonală; comunicarea mediatizată; comunicarea instituționalizată. Altfel spus, ne interesează în ce măsură dinamica comunicării poate fi considerată direct proporțională nivelului de utilizare a acceptării, toleranței și încrederii în relațiile interpersonale, intracomunitare și inter-organizaționale sau inter-instituționale. Formele comunicării au fost completate în contextul multiculturalismului și globalizării cu cea inter-regională și inter-continentală [16,33,47,54,55].

Semnificația multiculturalului în contextul comunicării s-a axat și pe comunicarea prin limbaj, deoarece astfel este facilitată atât reflectarea activităților care se întreprind, cât și modul de viață existent în comunitatea multiculturală. Or, limbajul, după L. Wittgenstein [72], este asemănător unei cutii cu instrumente: acesta este constituit din instrumente multiple și cu funcții multiple. Nu există o manieră corectă de a le utiliza, iar altele - incorecte, totul depinde de situație și de ceea la ce ne referim. Astfel că funcțiile limbajului sunt folosite din perspectiva comunicării multiculturale în efortul de penetrare a similitudinilor prezente în asemenea societăți ca cea moldoveană, estoniană și nord-irlandeză. În aceste societăți predomină mai ales comunicarea inter-personală și intra-grup și doar insular – cea inter-grupală sau inter-organizațională. Acest specific și determină prezența de durată a neînțelegerilor/fracturilor sociale sau scindarea mediului social fie *de facto* și nerecunoscut *de iure*, fie și *de facto* și *de iure*, fiind alimentat din exterior. În această ordine de idei, pentru societate contează nu atât criteriile după care s-au produs fracturile de caracter etnic, confesional sau politicianist, ci oportunitățile care ar facilita deblocarea comunicării între părți. În societățile date sciziunile au următoarele caracteristici: în Irlanda de Nord sciziune este etnică și confesională (comunitatea irlandeză și cea uter-scoțiană); în Estonia - etnică și inter-etnică (dintre vorbitorii de limbă rusă veniți pînă și după 1940), confesională și politicianistă (dintre comunitatea majoritară și cea a ne-estonienilor (*homo sovieticus*); în Republica Moldova - intra-etnică (dintre vorbitorii de limba română/moldovenească și susținătorii moldovenismului), dintre etnia majoritară și reprezentanții minorităților naționale (care îi refuză dreptul la spațiul cultural) și politicianistă (o parte dintre etnicii majoritari și a nevorbitorilor de limbă română - *homo sovieticus*) [33,48,53,55].

Natura blocajelor/scindărilor existente a fost studiată (chiar dacă de iure nu sunt consfințite în cazul Estoniei) din perspectiva percepției stigmatizate a comunicării intra-instituționale și inter-instituționale atât la nivel de societate, cât și la nivel de carențe de comunicare dintre instituțiile sociale și membrii comunităților, în special la capitolul receptivității față de problemele cu care aceștia se confruntă. Sunt carențe alimentate din practicile constituirii de instituții paralele (în Irlanda de Nord și în Republica Moldova), susținute

tot din contul contribuabililor. Comunicarea defectuoasă, datorată instrumentelor ineficiente, nu le permite celor responsabili cunoașterea realităților, iar activitățile pe care le întreprind, în loc să fie în beneficiul tuturor actorilor/cetățenilor, dimpotrivă, sporesc incertitudinile și neînțelegerile. De asemenea, transpar interesele corporative, inclusiv prezența conștiinței intra-organizaționale, adică o înțelegere instituțională diferită de intențiile membrilor societății, chiar dacă instituțiile respective sunt create pentru mediul comunitar și din contul cărora acestea de fapt și funcționează [8,33,54].

Aducerea în prim - planul investigării a motivației percepției diferite a acțiunilor ce se întreprind s-a soldat cu conturarea diferențelor și particularităților comunicării de la necesitatea urgentării deblocării blocajelor de durată pînă la căutarea, elaborarea și aplicarea în cotidian a soluțiilor imperative. Este un moment extrem de important pentru că, pînă la urmă, cei care suportă realitățile, sunt toți membrii comunităților, indiferent de apartenență etnică, confesională sau mediu de reședință. În timp ce demotivația derivă din nivelul de pregătire a societăților în utilizarea componentelor sociale/comunitare nesoluționate la timp, ce catalizează nu numai marginalizarea componentelor multiculturalismului, dar și producerea fracturilor sociale [52,54].

O altă similitudine care se manifestă în toate societățile menționate este cea care se referă la susținerea/promovarea comunicării multiculturale a integrării. Monitorizarea cadrului legal și a politicilor de integrare din cadrul societăților respective (moldoveană, nord-irlandeză, estoniană și nu numai) demonstrează că s-a intervenit doar la nivel fragmentar, adică pe anumite segmente sociale și nicidecum pe întreg spațiul societal, așa cum ar fi fost și normal. Este prea puțin conștientizat la toate nivelele ierarhice comunitare faptul că integrarea drept componentă a multiculturalismului este omniprezentă și include toate segmentele societății și toți membrii ei, indiferent de apartenența lor etnică, confesională, mediu de reședință sau aspirațiile politice. Tabloul politicilor integraționiste întrunește mai multe componente: de la integrarea reprezentanților minorităților naționale în cadrul etniei majoritare (estoniană, moldoveană), a etniei majoritare în cel al minorităților naționale inexistente (cazul Republicii Moldova, prin acordarea de drepturi colective nejustificate, proiectul de federalizare, readus de mai multe ori în perioada 1997-2004), pînă la integrarea intra-comunitară și dezvoltarea în paralel a comunităților divizate/despărțite (cazul societății nord-irlandeze), contrar prevederilor Acordului din aprilie 1998 [47,52,54].

Nu mai puțin interes a fost acordat analizei tentativelor de interpretare și/sau evitare în procesul de executare a cadrului legal în conformitate cu prevederile acestuia din perspectiva grupului și în dependență de influența factorului extern. Astfel, legislația internațională asupra drepturilor minorităților nu areareori este interpretată diferit de buchia legii, proliferînd

denaturarea valorii limbii pentru comunitate. Drept confirmare sunt recente referințe făcute de reprezentanții minorităților lingvistice din Republica Moldova la Carta-cadru a limbilor regionale și minoritare (1992), care de fapt protejează și promovează limbile regionale sau minoritare și nicidecum cele ale minorităților lingvistice. În plus, considerăm că încercările de revigorare a unei limbi care prin aria ei de circulație nu are acoperire economică este cea mai scurtă cale de a o distruge, deoarece fiind scoasă din contextul patrimonial și confruntată cu limbile de circulație net-superioare, aceasta va fi uitată și marginalizată în primul rând de purtătorii ei. Aceste intenții, înveșmântate în proiecte de genul „limba mamei” (*Mother tongue*) nu sunt decât expresia de satisfacere a unor neîmpliniri, dar care riscă să dispară odată cu retragerea finanțărilor, dar în timp fiind infiltrate în subconștientul tinerilor, îi vor transforma în primul rând în demolatori ai valorilor general-umane. Or, cu maximalismul lor, tinerii inspirați de acest nou-vechi vehicul de revenire la izvoare, în perspectivă vor plăti cu propriile lor neîmpliniri, fiind incapabili să-și identifice locul lor în societate [47,52,53].

Drept urmare a analizei efectuate asupra diferențelor și particularităților comunicării multiculturale cu celelalte componente din cadrul societăților menționate, s-a impus necesitatea evidențierii rolului educației interculturale. Or, educația interculturală reflectă ce, cum și de ce se comunică sau nu în societate. Astfel, cadrul educațional care contribuie la formarea și instruirea tuturor membrilor societății este conștientizat în aceste medii doar de un segment din populație, reducându-se în cea mai mare parte la cunoașterea limbii de comunicare a majoritarilor. Predomină acceptarea nivelului de formare și instruirea multiculturală ca fiind necesară instituțiilor și beneficiarilor acestora, și nu întregii colectivități. Persistă percepția detașată față de ceea ce se întâmplă cu comunitatea/grupul, care este eterogenă din punctul de vedere etnic, confesional, etc. Drept confirmare, în Irlanda de Nord educația interculturală se acceptă și realizează comunicându-se intra-grupal (irlandeză și utre-scots); intra- (migranții de după 1940) și inter-grupal (o parte dintre migranții de după 1940 și ne-estonienii de până la 1940), cu o orientare spre curriculumul estonian în Estonia; intra-grupal (migranții de după 1940 și majoritatea reprezentanților minorităților naționale, exceptând ucrainenii și evreii) și inter-grupal (o parte puțin numerică din cei de după 1940 și reprezentanți ai minorităților naționale), cu o orientare spre curriculumul moldovenesc/român în Republica Moldova. Aceste practici sunt regretabile deoarece realitățile sociale necesită planificări și elaborări de politici sociale în baza educației interculturale. Or, ponderea educației interculturale în politicile respective este direct proporțională cu nivelul de pregătire pentru viață a membrilor comunității într-o realitate multiculturală [47,52,54,73].

Particularitățile comunicării în Republica Moldova, spre deosebire de Irlanda de Nord și Estonia, au inclus riscurile și realitățile care țin de bulversările intra- și extrasocietale, examinate pe o durată nelimitată. Este vorba de instrumentele aplicate de migranți (purtători de limbă rusă), prin care aceștia își adjudecă, în realitate, drepturile de minoritate națională care nu le aparțin. Este un drept neacoperit, în baza căruia este cerut ca rolul de limbă de comunicare în societate să-i revină limbii ruse, în detrimentul celei române/moldovenești. De această momeală s-au lăsat prinși și reprezentanții altor minorități, adeseori ajungându-se până la formarea unei identități proprii noi/diferite (exceptând ucrainenii). Transferul soldat cu obținerea de drepturi colective nejustificate în detrimentul principiului respectării drepturilor omului stăruie asupra gravității precedentului creat. Și acest precedent deja a diminuat valoarea dreptului, alimentând fenomenul apariției oamenilor doar cu drepturi și fără de responsabilități. Obținerea de către reprezentanții migranților a drepturilor colective în detrimentul drepturilor omului, de fapt semnifică că acestea sunt îndreptate nu numai spre abolirea valorilor naționale a etniei majoritare, dar și a celor general-umane, blocând comunicarea multiculturală în spațiul societal. Astfel, drepturile obținute nu sunt valorificate întru renașterea valorilor lor identitare, inclusiv ale limbii, ci în interesul unor reprezentanți ai patriei lor istorice. Interesul acestor reprezentanți continuă să fie departe de declarațiile care se fac, dîșnii rămînînd și după un deceniu manipulați de reprezentanții patriei lor istorice – întrunind forțe național-șoviniste și chiar deputați din Duma de Stat a Federației Ruse, trăind cu speranța iluzorie că aceasta se va întoarce și-i va „elibera”, restituindu-le privilegiile de altă dată [47, 50,51,54].

Fenomenul devalorizării dreptului a fost studiat prin prisma impactului produs în condițiile mediului multicultural manifest, și mai puțin al minorităților naționale din spațiul Republicii Moldova. Devalorizarea a tras după sine o întreagă înșiruire, inclusiv denaturarea rolului limbii grupului social majoritar în asigurarea comunicării la toate nivelele ierarhiei sociale și în edificarea unui mediu conciliant. Or, limba reprezintă contextul valoric al comunităților umane, iar modul ei de utilizare în societate depinde în mare parte de perpetuarea ei. Societatea moldoveană în acest sens este un caz aparte. Limba română/moldovenească nu numai că a fost exclusă de sistemul totalitar din sfera socio-politică și socio-economică și formalizată excesiv cultural, dar și înlocuită cu dialectul ei – cel moldovenesc, nemaivorbînd de schimbarea grafiei din latină în chirilică. Astfel că readucerea ei în albia firescului social pe aripile mișcării de renaștere națională și democratică la sfîrșitul anilor 80 s-a considerat drept un act de justiție în opinia majorității. Legea cu privire la funcționarea limbilor pe teritoriul RSS Moldovenească (1989) a fost recunoscută și de experții străini, precum că nu contravine legislației internaționale și prin aceasta nu se încalcă drepturile minorităților naționale. Articolele din lege stipulează clar că nevorbitorilor de limbă română nu numai că li se acordă o perioadă de

grație pînă în 1994, dar și că limba rusă este recunoscută drept limbă de comunicare în mediul social multicultural (o realitate valabilă la acel moment) [47, 50,53, 73].

Monitorizarea procesului de repunere în drepturi a limbii române s-a îndreptat și spre studierea consecințelor atunci cînd raționamentele sunt sacrificate acțiunilor de moment. Insuficienta sensibilizare a mediului comunitar asupra semnificației schimbărilor în planificarea lingvistică au condus la întârzieri multiple - de la identificarea și aplicarea oportunităților care facilitează și renașterea limbilor minorităților naționale pînă la lipsa de publicații și informare de limba rusă neideologizate (gen „Baltiiskoie vremea” din Țările Baltice sau susținerea financiară a celor două comunități în Irlanda de Nord) - au produs un vid social pronunțat, în care s-au pomenit și majoritatea dintre nevorbitorii de română, dar și reprezentanții etniei majoritare. Necunoașterea limbii române de către aceștia își are explicația logică și s-a datorat politicii de deznaționalizare a sistemului de odinioară. Or, pînă în 1989, aproape în totalitatea lor instituțiile publice din RM au utilizat doar limba rusă. Și pentru că orice vid tinde să fie suplinat de altceva, în situația respectivă au beneficiat din plin forțele din interiorul societății ostile democratizării, care-și pierduseră funcțiile, dar și cele din exterior [47,51,52,54,55].

În acest context, politica lingvistică pentru mediul multicultural moldav în care limbii române să-i fie restabilit statutul de limbă de comunicare, a fost compromisă pentru decenii. Un rol crucial în acest sens le-a revenit membrilor mediului comunitar care au fost neinformați și nepregătiți în legătură cu schimbările preconizate, creînd astfel un grav precedent. Este important de menționat că grupul etnic majoritar din stînga Nistrului (care constituia la acel moment 40%) a fost deznaționalizat continuu (de la sfîrșitul anilor 30 ai secolului trecut), iar valorile identitare în acel spațiu au fost marginalizate pînă la uitare, odată cu arestarea colectivului redacției ziarului ”Plugarul roș” (1928) și excluderea limbii române din comunicarea publică. Această marginalizare continuă să fie pusă în aplicare pînă-n prezent, inclusiv și prin tentativa de retragere a dreptului la educația în limba maternă și închiderea, la 1 iulie 2004, a celor 6 școli care au înfruntat realitățile ostile și au activat și după 1992. În același timp, forțele ostile renașterii democratice au sensibilizat și continuă să o facă, cu mijloace departe de a fi ortodoxe, declarînd că reprezentanții etniei majoritare își promovează valorile identitare din contul minorităților naționale. De fapt, minoritatea lingvistică rusă continuă să manipuleze minoritățile naționale, înlocuindu-le de facto cu minoritatea lingvistică (cea de limba rusă). Or, aceasta contravine și denaturează pînă și Carta Europei (1992), prevederile căreia se preconizau a fi puse în aplicare în 2006 în Republica Moldova. Astfel, sub respectivul pretext, reprezentanții cei mai agresivi (printre aceștia foștii conducători de rang unional care activau la Chișinău și Tiraspol) ai minorității ruse refugiate la Tiraspol după 1989, buni-cunoscători în provocarea intrigilor de tot

soiul, i-au atras în mrejele lor o parte considerabilă din reprezentanții minorităților naționale, în mod special pe găgăuzi, și mai puțin pe bulgari. Aceștia, la rîndul lor fiind "ajutați" la formularea cerințelor privind renașterea identității lor naționale, au ajuns să considere că e necesar ca limba rusă să rămînă prioritară. Deși pentru elaborarea de manuale și programe pentru educația preuniversitară și universitară în limba găgăuză (în fapt, un dialect al limbii turce) se cheltuie sume semnificative - editarea unui manual ajunge în medie la 35 dolari SUA din bugetul central, practic predominînd cheltuielile pentru studiile în limba rusă și acest fapt nicidecum nu poate conduce la o mai bună comunicare dintre majoritate și minorități [47,50,51,54].

Analiza situației din societatea moldovenească la capitolul comunicării prin politicile lingvistice practicate, reflectă nu numai greșelile comise de cei care au încercat să facă ordine în haosul comunicațional încetățenit de sistemul sovietic, dar și nedorința majorității reprezentanților minorităților naționale de a recunoaște drepturile etniei majoritare și sacrificiul pe care deopotrivă cu majoritarii ar fi datori să-l suporte în lungul drum al integrării comunitare. Or, aceștia din urmă recunosc totuși în sondajele de opinii că preferă ca vecinii lor să fie de origine moldovenească/română, dar nu și să împartă cu ei participarea la tot ce înseamnă revigorare democratică, inclusiv - acceptarea unor realități, în care ești dator să faci un efort pentru a cunoaște limba celui în mediul căruia încerci să te realizezi ca personalitate. Pentru că, pînă la urmă, cît de reușite ar părea politicile de integrare a societății în care rolul de conexiune revine celei lingvistice, acestea sunt sortite eșecului fără contribuția tuturor subiecților sociali. În caz contrar divizarea societății este eminentă așa cum s-a întîmplat în cea moldovenească - iar reprezentarea grafică a acesteia este mai mult decît elocventă [73]. În acest fel a fost prejudiciată participarea instituțiilor confesionale la depășirea barierelor de comunicare și datorită neînțelegerilor intra-instituționale, la originea cărora s-a aflat aceeași politică de deznaționalizare, îndepărtînd instituțiile respective de la mediul comunitar. În acest sens, drept exemplu ne poate servi neacceptarea de către conducerea RM în perioada dintre 1992-2003 a înregistrării Mitropoliei Basarabiei, înființate la 1813 și care a activat pînă în 1944 și apoi a fost suspendată de autoritățile sovietice. Astfel, nedorința Mitropoliei Moldovei de a o recunoaște și netrecerea lor sub Patriarhia Constantinopolului (după cum au procedat cele din Țările Baltice), confirmă că acestea rămîn a fi politizate. Altfel spus, într-un mediu comunitar în care nu sunt diferențe procentuale majore la capitolul confesional, dar este abolită valoric, și credința rămîne o țintă ușoară de manipulare, atît din interior, cît și din exterior, fapt confirmat și prin apariția de noi curențe religioase, fără mari probleme la înregistrare, dar foarte agresive din punct de vedere al atragerii de enoriași într-un mediu cu un nivel de trai la limita subzistenței [47,48,50,51,53,54,55].

Concluzii la capitolul 2

În acest capitolul a fost subliniată importanța concilierii intra- și extra-societale pentru dezvoltarea și perpetuarea comunității umane, aflate în fața noilor provocări. S-a insistat că edificarea/menținerea concilierii este un beneficiu, dar și o responsabilitate pentru toate componentele constituitoare ale unei societăți. Or, pentru modelul social din cadrul noilor democrații concilierea este direct proporțională menținerii conflictului social atât în propriul spațiu, cât și pe cupola civilizațională. În primul rând, au fost identificate sursele care alimentează cauzele responsabile de edificarea/menținerea echilibrului societal și oportunitățile care facilitează realizarea acestui deziderat pentru orice societate. S-a accentuat că condițiile contemporane în mare parte au schimbat raportul de forțe în societate de la intern *versus* extern și de la extern *versus* intern. A fost evidențiat rostul asigurării societății cu un cadru legislativ coerent, dar și facilitării comunicării dintre legile scrise și nescrise (care întrunesc obiceiurile, tradițiile, cutumele) pentru mediul social multicultural și necesitatea elaborării de politici viabile pentru a diminua politizarea excesivă a realității multiculturale. În special au fost evidențiate implicațiile factorului extra-societal asupra dimensiunii concilierii în societate și diferențele/divergențele lui în noile democrații, gen societatea moldovenească. A fost monitorizată contribuția comunicării în condițiile societății în formare și divergențele blocajelor de comunicare care conduc la divizări intergrupale, intercomunitare, societale și pînă la cele cu caracter beligerant. În acest sens, a fost realizată o radiografie comparată a stării de lucruri manifeste între societățile estoniană, moldovenească și cea nord-irlandeză (parte a societății britanice). Aparte, au fost supuse analizei oportunitățile concilierii prin fructificarea comunicării multiculturale în formarea unui mediu congruent. A fost evidențiată și contribuția comunicării multiculturale la edificarea și menținerea echilibrului comunitar în societatea în curs de formare și particularitățile manifestării concilierii în spațiul Republicii Moldova în comparație cu Estonia și a Irlandei de Nord (Marea Britanie).

III. SOCIETATEA ÎN CĂUTAREA PROPRIEI IDENTITĂȚI

3.1. Demersul identitar după implozia sistemului totalitar (sf.anilor '90 ai sec. XX)

Evenimentul de referință produs la sfârșitul anilor '80 ai secolului trecut, devenit punct de cotitură în redimensionarea spațiului continental, a adus în actualitate, de rînd cu întregirea Europei, și întregirea fiecărui subiect (țară) în parte. În această ordine de idei, s-a constatat că contribuția la acest proces a subiecților este direct proporțională redimensionării componentelor responsabile de fundamentul intra-societal, declanșate sub presiunea transformărilor schimbării. Ne referim la acele schimbări, transformările cărora depășesc obișnuitele frontiere, diversifică obiectivele, prioritățile și oportunitățile, iar edificarea/menținerea echilibrului intranațional în raport cu cel european asigură viabilitate palitrei respective, mai ales că harta europeană s-a completat cu societăți în devenire. E vorba de acele societăți în care transformările schimbărilor profunde demonstrează că vulnerabilitatea uneia dintre ele afectează neapărat întreg spațiul continental.

În cazul obiectivelor enunțate semnificația elaborărilor ține de căile de încadrare în oportunități și realizarea lor, în timp ce delimitărilor de competențe le revine asigurarea interacțiunii și interdependenței componentelor constructului, facilitîndu-se implicarea subiecților europeni. Or, delimitările, în special modalitățile delegării de competențe, asigură operaționalizarea și identificarea priorităților pentru fiecare perioadă de timp în parte. Primordial se impune a fi considerate și activitățile de eficientizare a dezbaterilor teoretice asupra priorităților - de la cele instituționale pînă la cele neformale sau informale și confruntarea lor cu realitățile manifeste în spațiul european [47,51,54,55].

În contextul dat, devine indispensabilă intenția de a reflecta asupra identității în noile societăți și în calitate de o componentă a europenizării, fapt pentru care aria studiului asupra identității s-a concentrat pe mai multe paliere. Pe de o parte, s-a încercat evidențierea rolului dimensiunilor identității dintre individual vs. național și național vs. european în vederea determinării conexiunilor necesare constructului european. Iar pe de altă parte, s-a examinat procesul de evoluție a identității și în ce măsură aceasta este acceptată de comunitățile societăților din estul și vestul Europei. În aceste societăți se atestă mai multe indici care ne conduc spre a redefini identitatea sub aspectul pluralității și diversificării populației [74], dimensiunile identității sub acest aspect fiind insuficient elucidate sau chiar neacceptate, deoarece ele își au partea lor de contribuție la producerea conexiunii interdependențelor și interacțiunilor, pornind de la nivel individual, de grup, colectivitate sau societate și pînă la cel continental. De altfel, după modul în care se conștientizează și se acceptă formarea unei identități cultural asumate, se reflectă și gradul de percepție și implicare a tuturor actorilor sociali în

procesul integrării europene. Este de la sine înțeles faptul că, cu cât mai mult se cunoaște și se perseverează, cu atât mai puțin se va greși la capitolul de acțiuni dăunătoare [47,54,55].

Analiza întreprinsă s-a axat și pe studierea influenței procesului integrării asupra redimensionării identității, care în condițiile europenizării presupune nu numai depășirea cadrului colectiv sau regional, dar și a celui societal, referindu-se la atât cel postcomunist, cât și cel stabil. Or, am constatat că standardul identității depășește necesitățile ”societății moderne târzii” (postmoderniste) și țintește spre cel continental. Astfel apare necesitatea de a redimensiona identitatea pentru a fi tratată și acceptată în egală măsură cu responsabilități, indiferent de societate sau regiune. Cu toate acestea, componenta identitară este foarte rar dezbătută în raport cu integrarea europeană. De regulă, se consideră că în societățile vestice evoluția identității se încadrează firesc în procesul respectiv și doar cea din spațiul est-european are nevoie de o redimensionare. În realitate credem că se confundă pilonii identitari cu identitatea. Or, identitatea a evoluat la fel ca și mediul comunitar sub presiunea transformărilor schimbării, care nu au ținut cont de frontierele geografice. Astfel, schimbarea frontierelor societăților și apariția minorităților naționale în cadrul lor au contribuit la dezvoltarea comunităților multiculturale, în cadrul cărora nu numai una dintre părți este obligată să se integreze, dar și majoritarii sunt impuși să se integreze, indiferent de vrerea lor. Actualmente, realitatea din interiorul societății depășește nu numai cadrul național (fiind constituită din minorități naționale tipice sau atipice) și regional, dar și cel continental, drept urmare a migrărilor de proporții și a fenomenului globalizării. Indiferent de faptul că noii veniți sunt obligați să se integreze într-un mediu cultural străin pentru ei, aceștia sunt nevoiți să-și asume valorile prezente și să le raporteze la arealul lor cultural, în consecință schimbându-și identitatea. În cazul dat considerăm că identitatea lor este una cultural-asumată. Iar aceasta, de fapt, este valabilă nu numai pentru ei, dar și pentru ceilalți membri ai societăților în care s-au stabilit, deoarece, la nivelul de raporturi stabilite dintre indivizi și la cel dintre individ și comunitate, majoritarii adeseori au tolerat și acceptat ca noul venit dintr-un areal geografic și cultural diferit să activeze deopotrivă în același spațiu. Cu trecerea timpului majoritarii totuși se lasă influențați de specificul cultural al migranților de odinioară - de la acceptarea interferențelor culturale, căsătoriilor mixte și pînă la încercări de promovare în ierarhia socială în baza statusului obținut și nu a celui provenit de la naștere [47,50,55].

Evenimentele cu care s-a confruntat spațiul european după cea de-a doua conflagrație mondială, dar și după implozia sistemului totalitar, reflectă că raporturile enunțate în continuare sunt asaltate de multiple excese. Pe de o parte, e vorba de ieșirile xenofobe din partea majoritarilor, și ca urmare - a acțiunilor dăunătoare a multora dintre purtătorii de identitate cultural-asumată, exprimate fie prin strîngerea de fonduri pentru forțele secesioniste, fie prin acțiunile de

introducere/încetățenire a normelor comportamentale din țara de origine, ajungând să respingă mediul socio-cultural care i-a acceptat. Este un fapt care pune sub semnul întrebării perpetuarea identității societăților stabile cum sunt cea franceză, germană, olandeză și a altora, dar și menținerea stării de conciliere. Pe de altă parte, acest fenomen poate fi explicat și prin perseverența migranților din fostul spațiu sovietic, pentru care n-a existat problema integrării în fostele republici, deoarece aceștia erau în postura de beneficiari ai sistemului totalitar. Astfel se explică de ce și după destrămarea imperiului aceștia continuă să-l servească, cerînd în continuare majoritarilor din noile democrații să se integreze nu într-un mediu social real, ci în unul dominat de purtători ai mentalității imperialiste de altă dată, care se crede în continuare a fi al vorbitorilor de limba rusă, pentru opinia publică jucîndu-se rolul de victime. Drept exemplu poate servi faptul că minoritățile atipice din spațiul Republicii Moldova, și după două decenii de independență, în care li s-a creat un departament/birou al minorităților cu o legislație în conformitate cu cerințele europene, în sondajele de opinie continuă să opteze pentru a rămîne în Comunitatea Statelor Independente. În acest context, atipicitatea lor înseamnă utilizarea drepturilor colective obținute din contul drepturilor omului, adică a cetățenilor Republicii Moldova, pentru a menține în continuare starea de instabilitate în societate, în loc ca aceste drepturi să fie folosite la dezvoltarea identității culturale într-un mediu social multicultural. Ceea ce nicidecum nu semnifică renunțarea la identitatea etnică, care ține și de patria istorică [19,47,54].

Monitorizarea oportunităților, dar mai cu seamă efectul redimensionării identitare, s-a efectuat și prin prisma costurilor suportate de cei acțiunile cărora fie au întîrziat, fie s-au manifestat contracronometru din punct de vedere al timpului continental. Este vorba nu numai de societățile instabile sau în curs de formare apărute pe harta europeană, dar și de cele stabile. Or, tendințele care s-au profilat în cadrul redimensionărilor identitare nicidecum nu se încadrează în legile scrise și nescrise (tradiții, obiceiuri, cutume) ale mediului social, constituite în timp. Astfel, conform cadrului legal din societățile stabile, migranții sunt datori să se integreze prin acceptarea valorilor mediului social din Occident, chiar dacă realitățile demonstrarea adeseori încălcări grave la acest capitol. Or, insistențele cu care se încearcă introducerea normelor șiriatului în spațiul de funcționare a legilor creștine și civilizaționale, în timp își vor exercita efectul de stigmatiza a identității societale, încetățenind una apropiată/favorabilă celei islamice. Societăților în curs de formare (postcomuniste), în special celor din arealul postsovietic, li se recomandă acceptarea identității europene, pe cînd migranților (iar aceștia în spațiul postsovietic sunt vorbitorii de limbă rusă) li se solicită acordarea de drepturi colective, ceea ce volens-nolens va conduce atît la devalorizarea drepturilor omului, cît și la denaturarea identității societale și individuale. Astfel, drepturile obținute de migranți sunt folosite într-un mod manipulatoriu,

preponderent în detrimentul integrării intra-societale. Exemplele care ar putea fi aduse abundă în acest sens, începînd cu neînțelegeri interetnice și terminînd cu războaie și atrocități greu de categorisit după Procesul de la Nurnberg [47,51,54].

Studiile întreprinse demonstrează că integrarea lăsată doar în seama noilor democrații evidențiază atitudinea societăților stabile asupra transformărilor și toate acestea transpuse pentru cele instabile. Constatăm aplicarea frecventă a dublului standard în abordarea unor evenimente identice produse în societățile în curs de democratizare, care s-au conturat după anii 90 în Estul Europei prin legi și intervenții ale organismelor internaționale. La acestea putem să mai adăugăm insufiența conștientizării asupra naturii schimbării, filosofia transformărilor căreia nu mai acceptă frontiere. În condițiile globalizării schimbărilor sunt supuse toate componentele planetare (care se referă la individ, grup, comunitate, regiune, continent), avînd contribuția nemijlocită a fiecăruia. Putem afirma că procesul în cauză (fie că acesta se perpetue sau se împotmolește) înglobează în sine identitatea destinului tuturor membrilor societății [47,50,52,54,55].

În urma eforturilor de investigare au fost reliefate manifestările opiniilor polare, dar mai puțin a celor constructive asupra identității europene, inclusiv a celei cultural-asumate. Este de remarcat că identitatea cultural-asumată este deja manifestă la nivel de mediu comunitar, fiind constituită ca urmare a depășirii cadrului monoetnic al societății, indiferent de statutul acesteia. Astfel, durata acceptării elementelor constituante ale identității prin unilateralitatea manifestărilor în cadrul comunităților care sunt percepute drept demolatoare de valori, nu fac decît să dăuneze menținerii echilibrului într-o societate stabilă. În timp ce în noile democrații se încearcă a folosi pînă și identitatea ca un remediu pentru toate problemele, prin care ascunzîndu-se incapacități și incompetențe de a face față provocărilor intra-societale. Sau se fac auzite vociferările forțelor revanșarde că europenizarea nu-i decît o nouă colonizare, în care societățile mai puțin dezvoltate vor suporta costurile procesului respectiv.

Drept reper incontestabil în acest sens ne poate servi asigurarea și menținerea echilibrului dintre individ și colectivitate, care a fost și rămîne a fi domeniul cel mai vulnerabil și dificil de obținut pe parcursul secolelor pentru orice comunitate umană de la Confucius și Platon încolo. Explicația rezidă în faptul că schimbările în societate reprezintă o constantă în dinamică, indiferent de gradul lor de amploare, implicare sau participare la momentul producerii, și fiind reflectate în transformări sporesc gradul de imprevizibilitate ale lor. Înveșmântate astfel, transformările schimbărilor impun societății căutarea de noi modalități întru soluționare, care țin deopotrivă de nivelul instituțional și de perspectiva disponibilității. Altfel spus, capacitatea sau incapacitatea societății de a face față noilor necesități este direct proporțională stării de lucruri din realitate. Or, aceasta întrunește nu altceva decît încercările societății de a realiza, fie și

pentru o durată scurtă, o serie de activități cu caracter conciliator, prezența cărora poate contribui la sporirea conștientizării mediului social asupra importanței concilierii – o garanție a propriei realizări a fiecărui membru, dar și a colectivității în general. Este o conciliere nu numai în raport cu avalanșa schimbărilor și tendința comunității de a-și păstra *status-quo-ul*, dar și din perspectiva corelării inevitabilității schimbărilor în societate în raport cu fiecare membru, grupurile implicate sau afectate de ele și, nu în ultimul rând, cu disponibilitatea instituțiilor societale de a face față provocărilor [47,52,56].

Complexitatea componentelor de care ține edificarea echilibrului și formarea identității justifică încercarea de a monitoriza instituțiile sociale prin prisma modelului de organizare a societății. Or, demersul noilor democrații în căutările propriei identități a ieșit din modelul mecanic de organizare a megasocietăților comuniste. Apariția/dispariția acestor modele de organizare s-a raportat doar la satisfacerea cerințelor doctrine ale sistemului comunist, contravenind nevoilor/necesităților membrilor societății, chiar dacă activitățile erau realizate din contul lor. Necesitatea reflectării asupra redimensionării instituțiilor societale devine *sinequanon-ul* fundamentării activității lor, bazate pe valori democratice și general-umane, inclusiv pe cele naționale. Redimensionarea instituțiilor societale în cadrul noilor democrații semnifică funcționalitatea cadrului legal, care este bazat pe legile scrise și nescrise. Or, grație construcției de odinioară, acestea au fost omise în totalitate în cazul societății moldovenești, în care cadrul legal, elaborat pentru alte medii comunitare neconforme realităților, a catalizat/declanșat fenomene grave și de durată, ce pun în pericol nu numai identitatea, dar și perpetuarea ei pe arena civilizațională [43,48,50,53,54,55,74].

Experiența acumulată ne-a condus spre constatarea că eficiența redimensionării organizațiilor (instituțiilor sociale) din cadrul societății este direct proporțională eficienței stării lor sociale, pornind de la canalizarea nevoilor/necesităților cetățenilor și încheind cu sensibilizarea acestora asupra edificării identității unei societăți. Exemplul societății Republica Moldova demonstrează că în prezent problema întârzierilor în reforme se datorează aceleiași hiperdivizări teritorial-administrative, care așa și n-a fost depășită, iar instituțiile au rămas în mare parte străine nevoilor/necesităților membrilor ce constituie entitatea dată. Este vorba de faptul că situația instituțiilor rămâne la discreția guvernărilor, care se perindă din secolul trecut încoace, și nu a legislației. În consecință, aceste guvernări, vulnerabile politic și financiar din punct de vedere socio-politic, socio-economic și socio-cultural, nu sunt în stare să asigure supremația legii pentru fiecare instituție și membru al societății, indiferent de apartenența lui etnică, confesională sau mediu de reședință și de manifestarea valorilor general-umane și fundamentale în baza celor democratice [47, 50,55].

3.2. Confluențele identității în modelul social al noilor democrații

Încercarea de a evidenția impactul confluențelor asupra identității face parte din lungul drum al căutărilor, când abordarea teoretică nu facilitează apropierea de realitatea în curs de formare. Implozia megasocietăților, în special a celei sovietice, și libertatea obținută devin valori efemere pentru noile democrații dacă colapsul nu este convertit activități eficiente. Această convertire presupune posibilitatea fructificării oportunităților întru satisfacerea urgențelor, printre care se numără și canalizarea energiilor actorilor sociali - de la demolarea identității ideologice prin asigurarea identității individuale, de grup și până la cea societală. Acest moment devine important deoarece circulația indivizilor de odinioară făcea parte din politica de deznăționalizare a sistemului totalitar, abolindu-se pilonii identității etnice și comunitare. În acest context, demersul identitar în noile democrații este mult mai profund și necesită a fi tratat cu multă precauție, iar elaborările programelor social-economice urmează să includă și un compartiment de integrare identitară. Aceste societăți se caracterizează în continuare printr-un procent sporit de vorbitori de limba rusă și, chiar dacă patria lor istorică nu este Federația Rusă, pierderea privilegiilor în mentalul lor este egală cu pierderile identitare. Nu este vorba doar de generația foștilor demnitari care și-au ales viza de reședință în afara metropolei, dar și de unii reprezentanți ai generațiilor de tineri care se află sub influența vîrstnicilor sau cea a tehnologiilor politicianiste. Drept un exemplu concludent ne poate servi experiența societăților baltice, în care asemenea programe se implementează de mai mulți ani și numărul celor nemulțumiți de noile cerințe devine tot mai mic, inclusiv și cele ce țin de contribuția la constituirea identității societale, care nicidecum nu înseamnă renunțarea la cea etnică, confesională sau de alt gen.

Reflecțiile asupra societății în curs de formare vin să suplinească partea distinctă a cercetărilor care se perpetuează în mediul respectiv și conexiunea acestuia cu cea din exterior. Necesitatea abordării respective ține de identificarea nu atât a specificului comunității, cât de cauzele care alimentează perpetuarea și conexiunea fie spre diversitate în unitate, fie diferențele în divergențe autoizolatoare. Incontestabilă este experiența societăților în curs de formare monitorizată de autor timp de două decenii [47,48,50,51,74,75]

Identificarea oportunităților pentru asigurarea echilibrului social și edificarea propriei identități a devenit o prioritate pentru societățile în curs de formare (posttotalitare), presate și stresate continuu de moștenirea trecutului și de neregulile prezentului. Or, în arealul dat, impactul transformărilor schimbării sporește numărul incertitudinilor, care ar putea avea incursiuni nefaste și asupra societăților prospere. Contradicția dintre profunzimea transformărilor schimbării și reflecția ei imprevizibilă în mentalitatea încă colectivistă a individului, amenință în

continuare perspectiva perpetuării societății. Carențele/efectele crizei socio-economice, completate cu cea financiar-bancară, declanșate în 2008, natura și impactul acesteia pentru toate societățile este mult mai profundă decât conștientizată și recunoscută atât pe plan local, cât și internațional. Prognozele asupra impactului crizei de după 2008 sunt foarte diverse, dar au și un punct comun - schimbările iminente vor modifica considerabil nu numai relațiile financiar-bancare și economice, dar și structura mediului social în general [74]. Iar referirile frecvente care se fac la perioada de tranziție este de fapt o mușamalizare a realității care este mult mai dură și cu impact doar parțial sensibilizat. Or, caracterul tranziției la care se face atâta referire prin modalitățile desfășurării ei în comunitățile post-comuniste continuie să fie o necunoscută nu numai civilizației contemporane. Moștenirea trecutului totalitar care se manifestă în societățile respective, fiind combinată cu fenomenul tranziției, provoacă așteptări neacoperite, dar și consecințe nefaste pentru entitățile vizate.

De asemenea s-a reliefat gradul de conștientizare a reprezentanților grupurilor sociale privind contribuțiile acestora la concilierea și edificarea/menținerea identității societății atât la nivelul instituțiilor guvernamentale, cât și a celor neguvernamentale, adică a actorilor care constituie societatea civilă. Or, identitatea societății se constituie din totalitatea identităților membrilor săi, începînd cu nivelul individual, de grup (etnic, confesional, comunitar) și pînă la cel organizațional. Pentru început această identitate se constituie prin eficientizare, fiind orientată spre utilizarea posibilităților ce se întredeschid - de la cele personale pînă la cele de grup. Dar adeseori și dezideratele celor ce au pretins că numai prin intermediul schimbărilor declanșate este posibilă realizarea intereselor de grup, s-au pomenit ajunse la limanul incertitudinilor. Se întîmplă astfel deoarece între timp, față de transformările schimbărilor, se implică sau sunt impuse să se implice și alte grupuri sociale afectate. Societatea deseori este forțată să apeleze la raționament și flexibilitate pentru a asigura starea de normalitate pentru conviețuirea grupurilor sociale, prin acest mesaj edificîndu-și propria identitate. Iar grupurile sociale, în condițiile în care declanșează acțiunile, aproape că nu mai sunt în stare să perceapă semnificația timpului pentru instituțiile sociale, iar promptitudinea cu care se accede și se găsesc soluții întru satisfacerea cerințelor reflectă nivelul organizațional al instituțiilor abilitate din societate [17]. Ceea ce înseamnă că dacă e ordine/dezordine în societate, atunci aceasta reflectă intervențiile și reacțiile bine/prost organizate a tuturor instituțiilor abilitate, deoarece greșit interpretate și ieșite de sub control, provocările sociale pot fi ușor utilizate, acestea întrunind interese de grup, corporative, formațiuni din opoziție sau de orientare extremista pînă la implicațiile factorului extern, care catalizează procese ireversibile, inclusiv divizarea/prăbușirea societății pe criterii artificiale.

Un alt element deloc de neglijat în obținerea concilierii și edificării propriei identități în noile democrații ține de monitorizarea transformărilor schimbării la nivel de structură socială.

Din punct de vedere politic, s-a optat pentru democratizare și schimbarea sistemului politic, inclusiv a modelului de organizare, transformările de delimitare la nivel de grup social, în interiorul grupurilor constituitoare necesitând timp social mai îndelungat, chiar dacă acesta nu-l poate acorda nimeni. Totuși legea participării prin care opoziția de interese dintre grupuri, în condiții generale, îi poate determina pe membrii unui grup să accepte pasiv o situație contrară. Acest efect pervers a constituit obiectul de studiu al lui M. Olson [16], care constata că pasivitatea de care dau dovadă membrii grupului este rezultatul faptului că, având un interes comun și mijloace de a-l atinge nu întreprind nimic în general pentru a-l realiza. Explicația acestui fenomen este că, comunitatea de interese, chiar dacă este evidentă pentru toți, nu e suficientă ca să promoveze acțiunea comună, ce permite realizarea interesului tuturor. Ceea ce semnifică că logica acțiunii colective și logica acțiunii individuale sunt două lucruri diferite.

Studiile întreprinse asupra societății în formare denotă că schimbările la nivel de structură socială completează sursele care alimentează starea contradictorie a identității. Este vorba de perioada constituirii grupurilor sociale, raportarea acestora la etnie, confesie, mediu de reședință și/sau proprietate, de rînd cu contribuția lor la procesul de conciliere și edificare a propriei identități. Grupuri respective au fost lipsite și ele de experiența proprietății private, aceasta fiind exclusă de sistemul de odinioară, ceea ce a facilitat pavarea drumului către servitute [13], continuînd să rămînă ușor vulnerabile. Și pentru ca încetățenirea proprietății private să se încetățenească, este nevoie de timp și de un cadru legal adecvat pentru a se integra și contribui la edificarea identității societății din care sunt parte. Spre deosebire de comunitățile ce n-au cunoscut experiența comunistă, în noile democrații grupurile constituante care se dau drept reprezentative din punct de vedere social, în realitate au un spectru destul de divers - de la destabilizări sociale pînă la violență și intoleranță cu caracter ideologic, confesional, șovin sau naționalist. La fel sunt și acțiunile, întreprinse de diferite grupuri, care deseori nu sunt definitive, asemănîndu-se mai mult cu o masă inertă, a căror acțiuni sunt inconștiente. Iar ceea ce în aparență pare a fi manifestare de intoleranță, autoritarism și conservatism, nu e altceva decât respingerea sau acceptarea în bloc a opțiunilor, ideilor și credințelor care le-au fost sugerate, considerîndu-le fie adevăruri absolute, fie erori nu mai puțin absolute [14]. Frecvent se întîmplă așa cum sunt și credințele determinate de sugestie, în loc să fie susținute pe calea raționamentului. De fapt, pentru societățile post-totalitare, inclusiv și pentru cea moldovenească, acest lucru rămîne în continuare o realitate, care abundă în exemple multiple.

Modalitățile de obținere a consensului în noile democrații au fost examinate și prin prisma corelării componentelor factorului intern în edificarea identității propriei societăți. Motivul unei atare investigații rezidă în lipsa experienței instituțiilor abilitate în identificarea

priorităților, necesitatea raportării corelărilor componentelor factorului respectiv la urgențele cetățenilor, comunității și, evident, prezența acestora drept suport în elaborarea și implementarea proiectelor de conștientizare a concilierii pentru fiecare entitate în parte. Or, doar atunci când cetățeanul se regăsește în beneficiile proiectelor în derulare, sporește și numărul lor, a comunităților, devenind promotori ai unei atare înțelegeri, iar valoarea muncii întregeste valorile perene (naționale și general-umane), susținând curățirea și constituirea pilonilor adevărați ai societății. În același timp, pentru fiecare membru al ei, în dependență de propriile aptitudini și capacități, valorile încep să redevină un adevărat izvor de inspirație pe calea propriei afirmări. Concomitent, are loc și fortificarea pas cu pas a factorului intern, chiar dacă continuă să rămână acesta inferior în raport cu factorul extern, ceea ce nu-l absolvă de responsabilitățile legate de implicațiile celui extern în procesul de edificare a concilierii în cadrul societății [47,48,52,53,55].

Cercetările au fost îndreptat și asupra intelectualilor, în calitate de sursă care alimentează și dă consistență identității la confluentele dintre spațiile culturale manifeste în societatea instabilă. Necesitatea studierii acestui aspect a apărut din experiența căutărilor, bulversărilor și edificării identității acumulate de noile democrații. Doar în societățile în care mediul intelectual a știut să se impună, sacrificându-și din rațiunea de a fi în numele valorilor general-umane (din care cele naționale/identitare sunt parte-componentă) s-a reușit începerea procesului de marginalizare a tributului totalitar. E vorba de condiții în care rațiunea de a fi pentru un intelectual constă în *căutarea adevărului* și în ce măsură acesta rămîne valid și pentru reprezentanții societății Republica Moldova. Distorsionarea acestui reper, după R. Aron [19], facilitează pericolul încetățenirii fanatismului și a susținerii filosofiei totalitare a reprezentanților intelectualilor din societățile stabile. Și dacă filosofia totalitară a fost atractivă prin propria alegere a celor din afara spațiului comunist, atunci situația intelectualilor din interiorul frontierelor asupra cărora aceasta s-a răsfrînt a fost și rămîne una catastrofală. Republica Moldova este parte a unui tot întreg prin rapturile exercitate de Imperiul Rus din perioada 1812-1918 și Imperiul Sovietic de la 1944 -1991, pomenindu-se lipsită de propriii intelectuali ca promotori ai valorilor identitare, iar spațiul cultural a fost eliminat/marginalizat și înlocuit cu unul creat artificial – cel moldovenesc. Astfel, rezultatul politicii de deznaționalizare s-a soldat cu încetățenirea în societatea moldovenească a unui spațiu cultural artificial, în care valorile au fost lipsite de conținut, inclusiv cele identitare, pentru majoritatea etnică, ceea ce s-a întîmplat nu și fără concursul unor reprezentanți ai intelectualilor autohtoni, instruiți în școlile sistemului sovietic. Într-un asemenea cadru semnificația frontierelor în căutarea adevărului pentru intelectuali se rezuma doar la dogma marxistă și orice deviere se solda cu consecințe grave pentru ei și cei apropiați. Metodele prevedeau în detaliu orice gen de activitate, iar întreg

sistemul (țarist, apoi sovietic) era unul de control și supraveghere. Acest impact se resimte și după două decenii de la implozia aceluși sistem, deoarece numărul intelectualilor din noile democrații, cărora le-a reușit să depășească limitele cadrului, este net inferior în raport cu oportunitățile de care aceștia au avut posibilitate să beneficieze, dar le-au ratat, inclusiv pe cele de deschidere în vederea abolirii filosofiei totalitare și redefinirii căutării adevărului în condițiile societății bazate pe cunoaștere [47,52,53,55,73].

Investigările întreprinse demonstrează că sistemului i-a reușit fie să angajeze, fie să anihileze/șantajeze implicarea *in corpore* a intelectualilor la căutarea de soluții identitare din aceste societăți. Până-n prezent, nu arareori, puținii dintre cei care se implică pe făgașul refacerii identității, sunt taxați drept angajați ideologic, care se datorează în mare parte și faptului culpabilizării stângii. În această ordine de idei, spațiul Republicii Moldova continuă să demonstreze că rămâne a fi cel mai serios afectat de trecutul totalitar, deoarece și după 20 de ani de la Declarația de Independență etniei majoritare de moldoveni/români (aflate în proporție de 78%) i se refuză în continuare dreptul la propria identitate, iar revenirii la spațiul cultural românesc în care circulă valorile, inclusiv și cele identitare, i se impută provocarea neînțelegerilor interetnice și divizarea societății. Prin implicarea factorului extern și indulgența conducerii autohtone, manifestările din exterior ale spațiului cultural slav tind să joace rolul celui primordial, la care se mai adaugă și alte prezențe. Depășirea stării respective depinde și de maturizarea mediului intelectual, și de evoluția societății civile, cu condiția ca entitățile date să colaboreze între ele, devenind acea forță în stare să ceară și să taxeze politicul, impunându-l să-și respecte promisiunile care țin și de edificarea unui climat de siguranță și trai decent pentru fiecare membru al societății, indiferent de apartenența lui etnică, confesională sau mediul de reședință [47,53,55].

Concluzii la capitolul 3

Conținutul capitolului 3 semnalează evoluțiile identitare după căderea Zidului de la Berlin și încadrarea în societate a identității de la nivel individual, societal și până la cel continental. În cadrul acestui capitol s-a încercat reliefația semnificației identității pentru modelul social din noile democrații, în special în spațiul postsovietic. Or, în modelul social moldovenesc, identitatea excesiv politizată continuă să fie tratată în calitate de cetățenie, lucru total neavenit și care nu contribuie la depășirea neînțelegerilor acumulate de două decenii încoace. S-a stăruit asupra importanței fructificării oportunităților care s-au deschis și depolitizării identității în societățile în curs de formare. Multitudinea criteriilor prescrise identității au fost confruntate cu realitatea multiculturală, accentuându-se necesitatea conștientizării că, de rînd cu cea etnică, aceasta comportă și una cultural-asumată. A fost subliniat rolul valorilor comunitare în asigurarea dreptului la propria identitate și la diminuarea

neînțelegerilor societale. Confluențele identității în noile democrații au fost raportate la specificul manifestării lor în cadrul relațiilor sociale din spațiul Republicii Moldova. Sursele condiționărilor identitare ale societății în formare, confruntate cu oportunitățile care facilitează edificarea concilierii în mare parte depind de influența factorului extern. Lipsirea majorității etnice de propriul spațiu cultural conduce la disfuncționalitatea confluențelor culturale ale societății contemporane, iar în cea în curs de formare - devine o sursă de transformare a conflictului social în unul social internaționalizat, cu riscul ca locul aplanării să se transferă în operațiuni militare, care, în fond nu-l soluționează, ci doar fie îl stopează, fie îl îngheață (fiind considerat conflict înghețat).

IV. CONFLICTUL SOCIAL- FORȚĂ MOTRICE A SOCIETĂȚII CONTEMPORANE

4.1. Considerații generale asupra conflictului social

Sintagma ”societatea între conflict și conciliere” reflectă cercetările întreprinse pe parcursul a două decenii de activitate în sprijinul ideii că starea respectivă este una care asigură dinamismul și perpetuarea comunităților umane. În această ordine de idei, s-a încercat tratarea conflictului social drept o constantă, în timp ce concilierea reflectă eficacitatea soluțiilor la problemele din societate. Și din necesitatea de a suplini mai multe rateuri și fracturi în investigațiile asupra realității sociale, unele dintre ele anterior au fost reflectate, iar la altele se va stăruie în continuare. Astfel, se va purcede, pe de o parte, la elucidarea conflictului social drept susținător al dinamismului social, pe de altă parte, se va argumenta teoria conform căreia toate problemele de natură personală, de grup, dintre grupuri etc., latente sau în stare de acutizare în societate, sunt reflecții ale conflictului social. Conform opiniei oficial acceptate de o parte dintre reprezentanții comunității științifice, conflictul se soluționează și astfel nu se subminează mediul comunitar. Totuși, în procesul de monitorizare a experienței acumulate de societățile stabile și în curs de formare, putem demonstra contrariul. În general, societatea se confruntă cu o multitudine de probleme (latente sau acutizate; interetnice sau confesionale), declanșate de diverși actori sociali (individ/grup/grupuri/comunitate), dar tratate în cunoștință de cauză de către instituțiile abilitate. Fiind soluționate în timp util acestea nu periclitează cadrul intra-societal, ci dimpotrivă, devin componente integratorii în elaborarea/implementarea politicilor ulterioare, contribuind la fortificarea spațiului comunitar, asupra căruia au și fost direcționate investigațiile întreprinse de autor [47,48,50,51,52,54,73].

În urma acestui efort de investigare s-a mers în fundamentarea unei abordări distincte de la societatea în curs de formare, deoarece aceasta se regăsește în realitățile de la finele anilor '80 - începutul anilor '90 ai secolului XX. Sunt realități bulversante politic, economic și socio-cultural, în care schimbările erau la ordinea zilei, dar avînd un subnivel de sensibilizare a redimensionărilor profunde. Declarațiile politice privind aderarea la valorile democratice instantaneu nu însemna și abrogarea moștenirii doctrinare, cu care a fost intoxicată societatea post-comunistă. Or, infestările din mediul social au fost implementate/încetățenite de la nivel individual pînă la cel comunitar decenii de-a rîndul, edificînd o *mentalitatea colectivă* sau un *homo sovieticus*. Schimbările derulate în noile democrații se produceau concomitent cu reformarea spațiului geocronopolitic. Este vorba, pe de o parte, de întregirea Europei după căderea Cortinei de Fier, iar pe de alta – apariția multitudinii de conflicte declanșate, cărora cu

greu li se făcea față în societățile ce-și doreau desprinderea de trecutul totalitar [47,48,55].

Contextual, noilor democrații li s-a făcut simțită necesitatea căutării unui alt mod de elucidare a conflictului social, inclusiv prin prisma *filosofiei sociale*, deoarece definită drept formă de cunoaștere, formă de comunicare socială și de practică socială, filosofia socială își recunoaște și își asumă conținutul social al elaborărilor. Astfel, se facilitează tratarea conflictului în complexitatea interconexiunilor, interdependențelor și interacțiunilor dintre toate componentele societății, parafrazînd-ul pe H-G. Gadmer [76], orice teorie filosofică apare într-un anumit context social, iar interpretarea acesteia, cunoașterea problemelor la care teoria se raportează poate fi interpretată și ca o posibilă soluție. Mai ales că reflectarea conflictului social, problematica societății, științele umaniste per ansamblu se aflau în prizonieratul dogmatic al curentului marxist la care ne-am referit anterior. De remarcat că, în cazul conflictului social revenirea a fost una eminamente necesară (geneza noțiunii aparține lui K. Marx [77], prin teoria luptei de clasă - singura care produce schimbarea (revoluția socialistă) și realizează dinamismul societal. Or, conform acestei teorii, istoria omenirii nu-i altceva decît o continuă luptă de clasă pentru reîmpărțirea proprietății - de la orînduirea sclavagistă pînă la cea capitalistă. Și pentru că contradicțiile în toate sistemele care s-au perindat au un caracter antagonist, acestea devin promotori ai răsturnării sistemului existent și înlocuirea lui cu un altul. Iar sistemul în care contradicțiile își schimbă caracterul, devenind neantagoniste, ar fi numai cel socialist/comunist. Contrar teoriei respective, Ortega-y-Gasset [78] susține că forța-motrice a istoriei omenirii o constituie conflictul dintre generații, în stare să asigure continuitatea la conducerea sistemelor sociale, și acestui tip de conflict i se datorează evoluțiile societăților. În schimb, abordarea conflictului la L. Coser [79] balansează între tradiția marxistă și conceptul funcționalist, conform căruia frecvența conflictelor indică probabilitățile minore ale neînțelegerilor asupra valorilor de bază dintre grupurile sociale și importanța funcțională a acestora din perspectiva menținerii echilibrului în societate. Iar frecvența declanșării conflictelor conduce spre găsirea de modalități normative întru reglarea de durată sau pentru o perioadă scurtă, de la caz la caz, adică de la o comunitate la alta [47,48,50,52,54,55].

Cu toate că teoriile aduse în prim-planul monitorizării, s-ar părea depășite din punct de vedere al timpului social, totuși contribuția lor asupra genezei conflictului fac o diferență. Or, raportate la realitățile societății în formare, experiența acumulată de două decenii demonstrează omniprezența conflictului social, indiferent de modul de organizare sau a doctrinelor politice în baza cărora s-a constituit societatea, independent de stările care se perindă între ordine sau dezordine din societate, reprezentînd manifestările conflictului social. Astfel, concomitent cu măsurarea nivelului de percepere, conștientizare și fructificare a manifestărilor conflictuale,

diferențele își fac intrarea într-un model social sau altul. În timp ce diferendele/nemulțumirile declanșate ca reprezentări ale conflictului sunt condiționate de starea de lucruri din mediul comunitar și tratate prin prisma acestor criterii, comportînd fie caracter natural, fie artificial [47,48,50,51,52,54,55].

Studiul realizat a fost direcționat și spre elucidarea distincției dintre conflictul social și manifestările conflictuale. Necesitatea clarificării a apărut din cauza confuziilor multiple existente în interpretarea conflictului social, în special reieșind din ipoteza că acesta poate fi soluționat, pe cînd experiența mediului societal demonstrează contrariul. Astfel, experiența fiind raportată la elaborările teoretice scoate în evidență de ce sunt soluționate doar manifestările conflictuale, cadrul acestora reliefînd caracterul acut al problemelor, pe care actorii sociali le raportează la nevoile/necesitățile cotidiene. În dependență de disponibilitatea și capacitatea instituțiilor sociale, impactul grupului/grupurilor implicate va fi unul de proporție și/sau de durată/episodic sau bulversant/dezintegratoriu pentru societatea respectivă. Or, conflictele sociale înglobează în sine totalitatea nemulțumirilor/diferendelor prezente în mediul social, indiferent de gradul de percepție, conștientizare, acceptare sau sensibilizare a membrilor societății la toate nivelele: individual/grup/colectivitate/societate. În afara dimensiunii umane care le identifică și clasifică, inclusiv cu propriile activități, încercările care se întreprind de extrapolare mărginesc pînă la urmă cu simple speculații, inclusiv și la nivel de cercetare. De aici se impune și cerința rigurozității în cercetare, dar și față de ceea ce se comunică, fie de la o catedră universitară sau prin multimedia cu care se contactează atît de frecvent. Adeseori rateurile, lacunele individuale din aulele universitare sau din mediul de cercetare conduc la încetățenirea pseudo-valorilor, inclusiv și la capitolul conflict social, cauzînd apariția de domenii inventate gen conflictologie, management-ul conflictului etc. [47,48,54,55].

La fel de importantă a fost investigarea modalităților de satisfacere a nevoilor/necesităților individuale, de grup/grupuri și diminuare a tensiunilor sociale, căutîndu-se raspuns la întrebarea în ce măsură acestea pot fi considerate criteriu de reușită și de maturitate a societății. Prin metoda inducției/deducției, pornind de la particular spre general, de la o societate în curs de formare spre una stabilă, a fost efectuată monitorizarea/sintetizarea informației acumulate, care a fost apoi raportată la starea societală dintr-o colectivitate sau alta. Astfel, s-a constatat că, cu cît societatea este mai matură (inclusiv, stabilă economic), cu atît intervențiile acesteia vor fi mai prompte, soluțiile înaintate avînd un caracter de compromis și de deschidere legală, și dimpotrivă, într-o societate instabilă sau de curînd apărută, oportunitățile sunt mai degrabă niște măsuri de moment cu implicații greu de anticipat pentru viitor. Nu arareori reacțiile instituțiilor de resort sunt întîrziate din punct de vedere al timpului social, iar soluțiile adoptate

poartă un caracter mai mult de urgență, temporar, decît de durată și nu conduc la formarea și edificarea concilierii în societate. Dimpotrivă, cu cît mai des se recurge la atare modalitate de soluționare, cu atît se va prelungi procesul de căutare a tangențelor întru edificarea înțelegerii și încrederii reciproce la nivel privat/public [47,48,50,52,54].

Mergînd în continuare pe filiera particular-general și vice-versa, s-a reușit a demonstra că conflictele sociale nu sunt altceva decît un dat implicat, dar și afectat de tot ce se produce în mediul privat/public din societate. Anume din această perspectivă au fost analizate sursele care alimentează conflictele în societate și cauzele generatoare a acutizărilor de probleme, care necesită sau nu a fi depășite, în dependență de prioritățile invocate fie de potențialii beneficiari (indivd/grup/grupuri/comunitate), fie de instituțiile de resort. E vorba de acutizări, care retrospectiv par să nu fi subminat starea socială atunci cînd se cunosc cauzele și sursele ce le alimentează. În caz contrar, gravitatea lor sporește asemeni bulgărului de zăpadă, pereclitînd stabilitatea tuturor grupurilor sociale, deoarece manifestările declanșate se revarsă afectînd întreg palierul comunitar. Investigarea experienței legate de acuitatea agravărilor a solicitat trecerea acestora prin prisma nevoilor/necesităților real existente. E o condiție *sinequanon*, deoarece revendicările înaintate reflectă contextul real, cu un caracter natural, în timp ce soluționarea manifestărilor reprezintă contribuții la perpetuarea societății respective și nu a așa-numitei patrii istorice (identitatea grupului/grupurilor implicate), însă nu și a conflictului. Explicația constă în faptul că se depășește acuitatea problemelor, dar, odată depășite, locul acestora îl vor lua altele. Important este ca durata căutării și implementării soluțiilor, canalizării energiilor să fie cît mai optime și eficiente din punct de vedere al timpului social. În consecință, nu conflictul social se depășește (soluționează), ci acuitatea/gravitatea problemei suportată de un grup/grupuri sau mari clase sociale, după M. Weber [8], care încearcă să cîștige fie o cauză electorală (susținerea unui candidat/partid/bloc) sau o cauză comunitară. Și în acest caz este vorba tot de părți componente ale conflictului social, deoarece acesta înglobează totalitatea neînțelegerilor, diferendelor și nemulțumirilor rezultate din acțiunile interconexe și interdependente din comunitate, continuînd să asigure dinamismul social [47,48,52,54,55].

Evident, revendicările înaintate de indivd/grupuri sociale au fost reflectate fiind raportate la nevoi/necesități și la gradul de asigurare cu cadrul legal. Prin intermediul acestor raportări s-a demonstrat că partea mai puțin vizibilă a revendicărilor nu întotdeauna întregeste oportunitățile ce se deschid pentru cei implicați. În acest sens, s-a verificat și constatat că acestea, fiind considerate legitime datorită disparităților legislative prezente, vor conduce la agravarea legilor nescrise (care întrunesc tradițiile, obiceiurile, cutumele, valorile etc.) și în loc de fortificarea congruenței dintre diferite grupuri sociale se va atesta o sporire a numărului celor nemulțumiți.

Decodificarea revendicărilor și evidențierea delimitărilor dintre caracterul lor natural și artificial au demonstrat necesitatea elaborării și implementării unor programe regionale socio-economico-culturale în mediul comunitar [47,48,54].

Analiza raportului dintre cerințele inerente ale grupurilor în constituire și curba de nevoi/necesități umane a fost efectuată prin disponibilitățile instituțiilor abilitate, care la fel se află în plin proces de redimensionare în noile societăți. Redimensionarea instituțiilor respective începe de la gradul de conștientizare și sensibilizare al acestora și pînă la identificarea priorităților, elaborarea și punerea în practică a setului de oportunități. Este un indicator de loc de neglijat, deoarece activitatea lor nu-i altceva decît o multitudine de activități organizate și direcționate, care ascund răspunsul la următoarea întrebare: nevoile/necesitățile cui, ale indivizilor sau ale grupurilor, sunt soluționate și considerate prioritare? Sub acest aspect, măsurile întreprinse de instituțiile sociale sunt direct proporționale asigurării componentelor dezvoltării, canalizînd energiile întrunit de individ/grup/comunitate pînă la cele de grupuri/comunitate/societate. Așa se explică de ce în unele societăți, deși disponibilitățile sociale declarate nu sunt egale între membrii lor, mai ales din punct de vedere al legislației, se mizează pe schimbarea în special de la nevoi/necesități spre necesități/nevoi [48,50,51,52,55,73].

Investigările s-au axat și pe elucidarea legăturii dintre curba nevoi/necesități și manifestările conflictuale ale conflictului social în cadrul colectivităților umane și în ce măsură acesta se regăsește în fructificarea, menținerea și perpetuarea valorilor societale spre binele tuturor membrilor. Or, omniprezența conflictului în societate, indiferent dacă aceasta se confruntă cu nevoi sau necesități, cu liniște sau turbulență important rămîne promptitudinea canalizării nemulțumirilor . În timp ce opțiunile la care se recurg întru soluționarea manifestărilor conflictuale, adică a nevoilor și necesităților, servesc indicator fie al unui dinamism real, fie al unui mimat. De asemenea că cerințele grupului/grupurilor de departe nu sunt conexe cu situațiile socioeconomice sau sociopolitice, disponibilitățile și posibilitățile societății de aici și soluțiile la care se recurge nu arareori schimbă/denaturează natura conflictelor. Are loc așa-numitul efect psihosocial de manifestare a interesului față de satisfacerea revendicărilor din partea unor reprezentanți ai grupului/grupurilor sau că acestea nu mai corespund cerințelor evolute și nu celor inițiale etc. [15,16,54,55,80,81].

Prin punctarea satisfacerii de nevoi/necesități prin prisma timpului social a fost analizată contribuția acestora la edificarea și perpetuarea consensului în comunitățile umane, în sensul depășirii sau minimalizării manifestărilor conflictuale. Semnificația consensului presupune nu doar satisfacerea nevoilor/necesităților fiecărui membru sau grup din societate (indiferent de apartenența lui etnică, confesională sau mediu de reședință), dar include și faptul că propriile

contribuții ale beneficiarilor sunt parte indispensabilă a acestuia. Aspectul contribuției proprii în dificilul drum al căutărilor este unul mai puțin prezent în elaborările existente, cu toate acestea anume el reflectă starea de fapt manifestă în societate. În caz contrar, revendicările satisfăcute ale unui individ, grup/grupuri sau comunitate nu se mai raportează și la contribuțiile proprii și atunci acestea se realizează fie în detrimentul altui grup, fie cu încălcări ale cadrului legal în vigoare [48,50,52,54,55].

Analiza dinamismului social și perpetuarea unui mediu comunitar a fost trecută și prin prisma gradului de disponibilitate a instituțiilor sociale de a reacționa și soluționa multiplele diferențe, probleme sau neînțelegeri declanșate la nivel de grup sau grupuri. Astfel, după R. Dahrendorf [17], conflictul se cere a fi analizat din perspectiva interacțiunii și interdependenței acestuia cu mediul social, iar desfășurarea lui în societate - raportat la modul de organizare în aprobarea sau/și suprimarea conflictului. Astfel, fiecare dintre grupurile sociale au atât interese comune, cât și diferite, indiferent dacă ele sunt sau nu conștientizate de membrii grupului; odată cu conștientizarea comunității de interese oamenii sunt în stare să se asocieze în clase sociale cu conotații diverse. Conflictul cu caracter de clasă sau de grup se actualizează până la momentul când toată puterea este concentrată în mâinile unui grup mic de oameni, pe când ceilalți sunt aproape lipsiți de ea; iar cei lipsiți de putere nu au posibilitatea de a accede la aceasta, diminuându-se posibilitățile oamenilor de a se organiza în grupuri cu aspirații politice.

De asemenea, a fost examinat nivelul de percepție și conștientizare a membrilor societății, începând de la cel individual/grup/grupuri, ei regăsindu-se în dubla ipostază de purtători și consumatori în manifestările conflictului social. Este vorba de determinările pe care individul/grupul/grupurile le posedă în raport cu componentele conflictului social, dar care sunt fructificate benefic, atunci când toate părțile implicate împărtășesc și drepturi și responsabilități. De aceea, nu întâmplător G. Simmel [15] evidențiază caracterul emotiv al conflictului, raportându-l la acțiunile grupului din mediul social, menționând următoarele momente-cheie: frecvența neînțelegerilor; acuitatea neînțelegerilor legate de gradul de integrare; reglementările atitudinii față de putere; supremația asupra altor grupuri etc. Or, conștientizarea de către membrii societății a conflictelor nu este altceva decât percepția acestora ca parte componentă din activitățile pe care le întreprind [48,50,52,54,55].

Astfel putem concluziona că în societățile instabile manifestările conflictuale doar parțial reflectă influența sa asupra realității, dar și limitele în care pot fi depășite divergențele ce s-au acumulat. După caracterul lor, conflictele pot fi atât naturale, cât și artificiale. Cu toate acestea, este foarte dificil să delimitezi hotarele unuia de celalalt. Pentru că odată cu clasificarea deja cunoscută, intervin și unele momente specifice pe care le-a creat societatea în curs de formare

sau care i-au fost impuse de situații imprevizibile. Conform clasificării existente, conflictele naturale sunt considerate cele generate de transformările sociale care contribuie la asigurarea unui dinamism continuu în activitățile din cadrul comunitar. Referindu-ne la conflictele artificiale, constatăm că diversitatea lor continuă să evolueze, deseori invers proporțional logicii normale. De aici și dificultățile apărute care țin nu atât de specificitatea lor, cât de pronosticarea influenței lor asupra consecințelor parvenite drept urmare a declanșării manifestărilor conflictuale. De obicei scopul declanșării unui astfel de conflict nu constă în a aplană spiritele sau în căutarea de soluții necesare, ci dimpotrivă, ignorarea realității, menținerea cu orice preț a turbulențelor și mizarea pe obținerea a cât mai multor dividende, de la lupta pentru putere și finalizând cu obținerea unui loc cât mai avantajos sub soare, în preajma repartiției sau distribuirii bunurilor materiale. E vorba de o distribuire care doar în aparență pare a fi ceva neînsemnat, în realitatea post-totalitară aceasta capătă avea o cu totul altă semnificație [48, 50,52,53].

Încercarea de a stăruii mai mult asupra analizei caracterului pe care îl au conflictele este bazată pe motivul unei mai bune înțelegeri a evoluției lor în societatea moldovenească, care în tendința sa de a se încadra în arealul civilizațiilor încearcă să depășească deficiențele lipsei de principii care stau la baza funcționării sale în prezent, fără a contribui la întregirea cadrului dat. Pe fundalul existent, un rol aparte revine modului în care se constituie raporturile dintre grupurile sociale și dintre generații, dar și raporturile care țin de nivel interpersonal, interetnic etc. Este un lucru destul de dificil în condițiile când pe parcursul deceniilor nu numai comunitatea a fost returnată de la valorile reale, dar și membrii ei, din generație în generație, au fost lipsiți de posibilitatea de a se familiariza și înțelege rostul lor în activitățile de zi cu zi [48,50,52,54].

În contextul realității din mediul moldovenesc, marginalizarea/excluderea valorilor a constituit un eveniment ieșit din comun, datorat dezastrului pe care lipsa acestora se implementează/încetățenește în conștiința socială, de rînd cu demararea procesului de răsturnare fundamentală a structurii sociale, cea normală fiind înlocuită cu una artificial-impusă. Astfel, în societatea moldovenească, pe parcursul anilor s-au constituit raporturi nu între grupuri sociale real existente, ci în dependență de aspirațiile acestora, obținîndu-se un adevărat amalgam - de la moldovenism, neocomunism pînă la naționalism și șovinism. Inexistența anumitor lucruri a fost transformată într-o obișnuință, care cu scurgerea timpului a luat haina tradiției. Aceasta, la rîndu-i, afectează toate domeniile de activitate, în condițiile actuale capătînd o nouă dimensiune, ce planează asupra întregii vieți sociale [51,52,55,73].

O altă sursă, care la fel de mult poate cataliza și/sau acutiza manifestările conflictuale în comunitățile date, ține de așa-numita lege a participării , prin care opoziția de interese dintre grupuri, în condiții generale, îi poate determina pe membrii unui grup să accepte pasiv o situație

contrară sau neacceptabilă. Acest efect pervers a servit drept obiect de studiu în investigațiile lui M. Olson [16], care constata că pasivitatea de care dau dovadă membrii grupului este rezultatul faptului că, avînd un interes comun, conștienți de acest interes, și avînd mijloacele de a-l atinge, totuși aceștia nu întreprind nimic în general pentru a-l atinge. Drept confirmare ne poate servi neîncurajarea țăranilor de a schimba situația care ține de împrăștierea lor reală și nu formală. Explicația acestui fenomen constă în faptul că comunitatea de interese, chiar dacă este evidentă pentru toți, nu e suficientă ca să promoveze sau inițieze acțiunea comună, ce ar permite realizarea interesului tuturor. Altfel spus, logica acțiunii colective și logica acțiunii individuale sunt două lucruri diferite [47,51,52,55].

Un alt unghi de abordare a conflictului social ține de dimensiunea lui integratorie din cadrul societății contemporane. A fost analizată relația conflictului social și oportunitățile lui de integrare din perspectiva realizării/integrării individului/grupului/grupurilor la diferite nivele ale mediului social. În special, s-a încercat evidențierea particularităților acestora în contextul societăților în schimbare, care în totalitatea lor încearcă să mușamalizeze nereușitele pe plan intern ce țin de soluționarea problemelor, surmontînd nemulțumirile membrilor societății, invocîndu-se dificultățile integrării în exterior. Într-un asemenea context, modelul de organizare a sistemului social este direct proporțional redimensionării procesului și produsului, în sensul organizațiilor prin care membrii comunității își satisfac sau soluționează problemele. Altfel spus, cu cît mai mult acest proces este înglobat în necesitățile mediului comunitar, cu atît mai eficiente și eficace vor fi activitățile în toate domeniile, inclusiv și cele prestate de instituțiile sociale întru soluționarea diferendelor/neînțelegerilor [51,52,54].

4.2. Raportul dintre conflictul social și conflictul social internaționalizat

Identificarea impactului pe care conflictul social îl are asupra tendințelor de integrare din societățile din Centrul și Estul Europei, inclusiv din Republica Moldova, s-a realizat prin procesul de monitorizare a factorului extern, influența acestuia, directă sau indirectă, asupra gradului de acuitate al manifestărilor conflictuale din interiorul societăților. Astfel au fost elucidate traiectoriile impactului a ceea ce s-a realizat cu mai mult sau mai puțin succes în societățile aspirante la integrare. Iar conflictul social a conturat, pe de o parte, similitudinile dintre societățile în curs de reorganizare, a modelului social pentru integrarea intra-cadru și încadrarea în lumea entităților prospere; pe de altă parte, a pus în evidență diferențele/divergențele/particularitățile care se regăsesc în conflictul social, indicînd idea că acestea se datorează în mare amplasamentului geo-crono-politic al fiecăreia dintre societăți [47,51,52,54,55,73].

Invocînd diversitatea cromatică a conflictului social, s-a încercat investigarea frecvenței cu care cadrul acestuia este folosit de forțele politice, care au preluat puterea fără alternanță sau în scopul destabilizării situației. De asemenea, au fost examinate tentativele ulterioare ale liderilor mai nou veniți la putere, de inițiere a colaborării și concilierii în vederea integrării intra- și extra-cadru, care continuă să fie tratate cu suspiciune. E de remarcat că imaginea situației de conciliere/conflict din societate în exterior nu întotdeauna corespunde realităților din interiorul acesteia, nefiind adeseori pertinent reflectate în media sau în studiile organizațiilor responsabile cu monitorizarea și prospectarea evoluțiilor ulterioare [47, 48,51,52,54,55,73].

Delimitările din interiorul conflictului social au fost axate pe analiza componentei inter-etnice a acestuia, cunoscută și acceptată mai mult în calitate de conflict interetnic care a bulversat considerabil noile democrații post-sovietice. În această ordine de idei, s-a încercat reliefa raportului dintre parte și întreg, în sensul în ce măsură partea întregeste întregul și *vice-versa*. Acest fapt a servit drept fundament pentru a valorifica clasificarea conflictului social în cel natural și artificial. Pe de o parte, am determinat apartenența indisolubilă a conflictului inter-etnic/inter-confesional/inter-grupal în calitate de componente ale conflictului social, deoarece manifestările conflictuale odată soluționate nu fac decît să asigure perpetuarea acestora; pe de altă parte, perpetuarea componentelor conflictului social se produce doar în condițiile în care conflictul poartă un caracter natural, adică componentele lui se regăsesc în nevoile și necesitățile actorilor sociali, care declanșează acele manifestări conflictuale. Astfel, diferența tipului de conflict social se raportează la cerințele și acuitatea manifestărilor, înaintate grupului/grupurilor respective. În caz contrar, componentele respective poartă un caracter artificial, deoarece astfel se renunță nu numai la a fi parte din conflictul social, dar și la posibilele soluții interne. Conflictele artificiale sunt de regulă ghidate din afara spațiului comunitar, iar natura cerințelor catalizează divizarea societății pe criterii, care n-au nimic cu realitatea. De exemplu, neînțelegerile din spațiul Republicii Moldova, inițial au avut la bază neînțelegerile lingvistice –neacceptarea de către alolingvi a revenirii la denumirea corectă a limbii majoritarilor, la grafia latină și la rolul de limbă de comunicare dintre toate grupurile sociale constituitoare a societății moldovenești. Deși manifestările, inclusiv cele acutizante/beligerante, se produc de obicei într-un cadru intra-comunitar, responsabilitatea ar trebui să fie trecută mai întîi prin raportarea la disponibilitatea instituțiilor abilitate de a face față provocărilor, durata găsirii de soluții, apoi prin cea a stării reale din comunitate în care s-au înveșmîntat manifestările declanșate. Altfel spus, natura neînțelegerilor poate avea caracter inter-etnic doar atunci cînd, fie drepturile minorității naționale consfințite de legea fundamentală și în conformitate cu dreptul internațional, fie disparitățile legislative de durată lasă loc interpretărilor multiple ce dăunează climatului social [47,48, 53,54].

Importanța clasificării conflictului social pentru societățile în schimbare rezidă și în faptul că în spatele lor se mușamalizează evenimente, tendințe, procese care n-au mai nimic în comun cu realitatea doar decît spațiul geocronopolitic. Astfel, în calitate de criteriu de clasificare a conflictului a fost utilizat raportul acestuia față de natura manifestărilor și gradul de înglobare în realitatea existentă. Conflictul social încadrat în criteriul invocat a facilitat aplicarea distincției dintre caracterul natural și cel artificial. În această ordine de idei, s-a reușit a demonstra că tipologia conflictelor, adică taxonomia acestora, după aria de cuprindere este apropiată de cea a integrării intra-sociale de la individual, de grup, comunitate, regiune pînă la cel de nivel societal. Totuși, menționăm că tipologia integrării extra-sociale se extrapolează de la nivel de euroregiune, apoi europeană și pînă la cea euroatlantică. În timp ce conflictul social se regroupează, transformîndu-se în parte componentă a dimensiunii polemologice.

Analiza efectuată asupra conflictului social a reliefat și necesitatea evidențierii diferențelor existente în societate. Este vorba de tendința de a trata conflictul social internaționalizat la fel ca și pe cel intra-societal. Conflictul social se regăsește în totalitatea diferențelor/problemelor cu care se confruntă mediul comunitar și cheia soluțiilor care se aplică spre diminuarea manifestărilor conflictuale este la latitudinea societății, conflictul perpetuîndu-se în continuare. În timp ce conflictul social internaționalizat înseamnă dezintegrarea interioară a mediului societal și izolarea exterioară a societății. În acest mod are loc internaționalizarea părților care participă la aplanarea conflictului. Astfel, nu numai soluțiile se găsesc în afara societății, dar și formele prin care se va încerca aducerea la normalitate a societății divizate, vor fi total diferite [47,48,50,51,53,54].

4.3. Ponderea factorului extern în aplanarea conflictului social

Necesitatea elucidării într-un compartiment aparte a influenței factorului extern în cazul societății moldovenești vine din experiența acumulată, și investigațiile longitudinale, confruntate cu realitățile altor medii sociale neafiliate spațiului sovietic. Rezultatele obținute, fiind trecute prin prisma realităților din Republica Moldova, denunță o discrepanță manifestă dintre declarațiile oficiale venite din partea factorului extern (Rusia și Ucraina în calitate de membri ai formatului de negociere al diferendului transnistrean) și acțiunile propriu-zise. Drept exemplu poate servi starea de lucruri care a fost sesizat-o în Macedonia (1999), unde sub egida forțelor multinaționale (PRO/KFOR din cadrul NATO) era acordată asistență factorilor locali în asigurarea/menținerea echilibrului destul de fragil într-o societate de curînd desprinsă de fosta Iugoslavie, similitudinile căreia în mare parte converg celei moldovenești. Deși în cadrul proiectului elaborat și implementat cu colegii macedoneni ponderei factorului extern în evitarea

divizării societății i se acordase o atenție sporită, ulterior plecarea forțelor multinaționale (1999-2000) s-a soldat cu neînțelegeri beligerante și în Macedonia, doar că în cazul dat cerințele minorității albaneze (care constituie aproape 25% din populație) invocau adoptarea unui cadru legal care să faciliteze renașterea valorilor identitare și participarea activă în edificarea societății macedonene și nu a patriei istorice, cum a fost în cazul Republicii Moldova. Astfel am putea spune că implicațiile factorului extern fie susțin procesul de conștientizare a membrilor societății în dificilul drum al căutării propriei identități, fie aceste căutări sunt utilizate în declanșarea/denaturarea caracterului conflictului social, aducându-l pînă la internaționalizarea acestuia. În cazul societății moldovenești, nu fără concursul factorului extern, s-a produs de fapt divizarea pe criterii lingvistice a mediului societal și nicidecum pe cele interetnice [48,53,54,55].

De asemenea, a fost realizată o monitorizare a formelor de manifestare a ostilităților parvenite din partea forțelor șovino-comuniste față de renașterea valorilor general-umane și naționale pentru toate entitățile societății moldovenești, care s-a făcut prin prisma ajutorului militar, financiar și politic pe care l-au primit și/sau continue să-l primească acestea din exterior. Și dacă în primii ani după Independență acesta se făcea voalat, conform datelor ulterioare acesta era dirijat de Președintele Parlamentului U.R.S.S. A. Lukianov nu și fără acordul Președintelui U.R.S.S. M. Gorbaciov, care, de la cele mai înalte foruri, se declara adept al drepturilor constituționale. După 19 august 1991, aceste forțe din societatea moldovenească sunt susținute material și moral de Federația Rusia. Astfel, parlamentarilor ruși le-a revenit rolul principal în tratativele de eliberare din detenție a organizatorilor puciului din Republica Moldova, mulți dintre care ulterior, înarmați cu concursul Armatei a 14-a, urmau să declanșeze operații militare distructive împotriva satelor moldovenești la est de Nistru. Și dacă anterior, în urma campaniilor de deznaționalizare, în orașe erau trimiși să muncească pușcăriașii care se eliberau din detenție, după 1991 elementele declasate erau eliberate din închisori înainte de termen și bine echipate material și financiar erau îndreptate în stînga Nistrului pentru a apăra drepturile vorbitorilor de limba rusă din Republica Moldova [47,48,50,53,54].

În continuare au fost evidențiate oportunitățile prin care conflictul social prin componenta sa interetnică a fost internaționalizat. În acest sens, amestecul și responsabilitatea Federației Ruse în conflictul importat de fapt în raioanele de est din stînga Nistrului a fost demonstrată pe parcursul celor două decenii care au urmat. Or, la început moștenitoarea URSS a recurs la dezinformarea opiniei publice internaționale, ceea ce a însemnat cîștigarea războiului informațional. Politicienii ruși au purtat la diferite nivele diverse tratative cu reprezentanții cancelariilor occidentale, invocînd faptul că în această regiune locuiește populație de naționalitate rusă și că acest teritoriu a fost dintotdeauna rusesc. Altfel, cum ar fi fost posibil ca

la una dintre ședințele Consiliului Europei din 1992 să se declare că pe Moldova nu o leagă nimic de această regiune. Mai mult decât atât, se ajunsese să se propună ca Republica Moldova și România să fie reprezentate de un singur membru în cadrul CE, lucru care nicidecum nu putea servi procesului de edificare a concilierii în spațiul dat. Până la urmă, pentru Federația Rusă, indiferent dacă s-a proclamat democratică sau nu, susținând războiul nedecarat pe Nistru sub masca unui conflict internaționalizat, e de fapt o modalitate de continuare a geopoliticii și geostrategiei care dintotdeauna i-a fost caracteristică. Astfel de acțiuni i-au permis de fiecare dată să se amestece în afacerile altor societăți, persistând în dorința de a interveni și pe viitor în soluționarea problemelor interne în detrimentul/din contul vecinilor.

Studiind modul de acordare a asistenței din partea factorului extern rusesc pentru Republica Moldova, s-a constatat că aceasta este direct proporțională gravității problemelor cu care se confruntă societatea moldovenească. Este vorba de elaborarea și aplicarea strategiei iredentismului românesc prin concursul direct al reprezentanților minorităților naționale și a unei părți ai etniei majoritare, care s-a soldat cu divizarea/marginalizarea valorilor identitare proprii etniei majoritare, inclusiv a dreptului la propriul spațiu cultural. Pentru că de fiecare dată când forțele democratice de la Chișinău au încercat sau încearcă să aducă lucrurile în albia firescului, provocările factorului extern de la est își atinge în mare parte scopul. În plus, și după 20 de ani, se vehiculează iredentismul românesc (România Mare din perioada 1918-1944), care, de altfel, se fabrică în instituțiile de resort din Federația Rusă, care se prezintă drept stări manifeste active în ambele state românești. Drept exemplu ne pot servi lucrările conferinței internaționale 5+2 din decembrie 2010 de la Chișinău. În cadrul acelor dezbateri se anunțase deschis că forțele armate din Federația Rusă vor rămâne în stînga Nistrului, dincolo de angajamentele internaționale semnate, inclusiv cele de la Istanbul (1999), deoarece prezența sa blochează o eventuală unire cu România a Republicii Moldova. Încercările unora dintre reprezentanții Republicii Moldova să scoată dezbaterile în afara cadrului manipulărilor politicianiste, au fost respinse, aceștia fiind stigmatizați prin ieșirile deloc *politically correct* venite din partea reprezentanților de la Tiraspol, dar și ale ambasadorului Federației Ruse (la acea vreme) în Republica Moldova. Pe cînd postura de ambasador are un alt statut decât cel asumat, iar astfel de atitudini nici n-au fost taxate de factorii de decizie de la Chișinău. Se constată odată în plus că lipsa reacțiilor prompte, de o manieră la care se procedează în orice țară civilizată, admite implicarea factorului extern, demonstrîndu-se că acesta domină factorul intern, inclusiv la capitolul găsirii de soluții benefice pentru depășirea diferendului din raioanele de est ale țării [47,50,53,73].

În continuare au fost analizate oportunitățile de depășire a conflictului social internaționalizat. Printre acestea se numără și opțiunea de federalizare drept o tentativă de

unificare a societății moldovenești, un plan inițiat în 1997 la Moscova de ex-premierul rus E. Primakov și ex-Președintele Republicii Moldova P. Lucinschi. Memorandumului semnat căruia i s-a dat curs odată cu schimbarea frontierelor în Europa Centrală și de Est, și doar guvernarea comunistă de la Chișinău a fost mai abilă, dându-i lumină verde. Este un proiect conform căruia se recunoaște regimul secesionist (cel de la Tiraspol fiind deocamdată nerecunoscut de comunitatea internațională), care a creat într-un fel în acest spațiu răscrucea de întâlnire a tuturor regiunilor cu tendințe secesioniste din fostul spațiu al Uniunii Sovietice. Proiectul în sine reprezintă o tentativă de implicare a Rusiei în afacerile interne ale Republicii Moldova și legitimare a dezintegrării societății moldovenești multiculturale și înlocuirea ei cu una polietică artificială. Pentru Uniunea Europeană acest scenariu s-ar solda cu un altfel de cap de pod decât cel din Kaliningrad, dar nu mai puțin periculos. Conform proiectului (numit Kozak), tratativele au fost duse în spatele UE și SUA până în noiembrie 2003. Oricum, și varianta care urma să fie parafată în noiembrie 2003 împărțea Republica Moldova nu în regiuni administrative cu un nivel sporit de descentralizare a puterii centrale la nivel local, dimpotrivă, regiunile s-ar fi pomenit avînd cu mult mai multe drepturi, care nici pe departe n-ar fi contribuit la susținerea ideii de unificare. Astfel, fiind o republică parlamentară se propunea ca parlamentul să devină bicameral, camera superioară a acestuia urmînd a se constitui în felul următor: regiunii de est a Republicii Moldova (600 mii locuitori), Unitatea Teritorial-Administrativă (157 mii) și RM (3 mln) îi reveneau cîte un singur vot și fiecărei din părți - cîte un drept de veto. Este greu de crezut ca cei care au participat la putciul din 1991 de la Moscova, au declanșat operațiunile militare pe Nistru din decembrie 1991 – iulie 1992 sau s-au implicat în războiul din fosta Iugoslavie și nu numai, să fie capabili să se conformeze buchiei legii. Cert este că, fiind susținuți de factorul din exterior și folosindu-se de greșelile conducerilor mai mult sau mai puțin democratice, societatea moldovenească continuă să fie din punct de vedere al planificărilor și elaborărilor de politici de conciliere și depășire a neînțelegerilor dintre membrii societății un exemplu destul de elocvent de neîncredere. Deși sunt mai multe ONG-uri care ani de zile încearcă să sensibilizeze organele abilitate internaționale, inclusiv prin elaborări în baza experienței disponibile în regiune, acestea rămîn aproape neexplorate. Or, este evident că ONG-urile sunt în stare să influențeze și să realizeze activități doar pentru un segment din mediul comunitar, dar în nici un caz să înlocuiască instituțiile statului [47, 48, 51,52,53,54].

Concluzii la capitolul 4

În capitolul 4 au fost examinate caracteristicile conflictului social și căile probatorii la contribuțiile aduse procesului de dinamizare a vieții comunitare. În funcție de modelul social al societății, conflictului social fie i se recunoaște statutul respectiv, fie acesta este înlocuit

doctrinar cu lupta de clasă. Reieșind din ideea omniprezenței conflictului social și a sintagmei că acesta se aplanează, dar nu se soluționează, s-a purces la examinarea lui, raportându-l la curba de nevoi/necesități care mișcă societatea. A fost clarificat de ce sunt soluționate problemele care se acutizează și nu conflictul social ca atare, explicația regăsindu-se în faptul că acestea nu sunt altceva decât manifestările conflictului social. Rezolvarea unei probleme conduce la apariția altor noi și de alt nivel sau domenii de activitate a actorilor sociali, sau dintre actorii sociali și cei societali, în timp ce durata de timp în care au fost găsite soluțiile potrivite demonstrează viabilitatea/disponibilitatea instituțiilor sociale. Au fost evidențiate diferențele dintre manifestările conflictuale cu caracter natural vs. artificial; conflictul social vs. conflictul social internaționalizat; conflictul social vs. conflictul politic. De asemenea, a fost examinată influența factorului extern în aplanarea/declanșarea conflictului social, care eminamente s-a calificat drept unul internaționalizat în condițiile societății moldovenești. Astfel, conflictul social, odată internaționalizat, se transformă în unul politic, afectând societățile vecine, iar soluțiile se caută în interiorul societății cu contribuția participanților-mediatori din exterior, utilizându-se experiența altor state și legislația internațională. Cu toate acestea, propunerile cu care s-a operat, inclusiv actualul format de negocieri 5+2, de departe nu semnifică găsirea de soluții optime pentru raioanele de est ale Republica Moldova. Aceste se explică, pe de o parte, prin dezinteresul celor care au contribuit la declanșarea diferendului cu ajutorul reprezentanților grupurilor sociale din regiune, pe de altă parte, prin intervenția tardivă a UE și SUA după aproape două decenii, când timpul social a fost folosit pentru încetățenire la nivel de noi generații a ideii apartenenței lor la spațiul Federației Ruse drept patrie istorică.

V. PARTICULARITĂȚILE CONFLICTULUI INTERETNIC ÎN SPAȚIUL REPUBLICII MOLDOVA

5.1. Semnificația conflictului interetnic în societatea moldovenească

Delimitările punctate asupra componentelor aflate în interconexiune, interdependență și interacțiune ale conflictului social au facilitat radiografia componentelor conflictului inter-etnic. În primul rând, este vorba de distincțiile dintre conflictul inter-etnic natural și cel artificial, care actualmente variază foarte vertiginos, sfidând pînă și logica umană. Pentru că manifestările conflictuale, odată declanșate de grupurile nemulțumite, au drept scop doar satisfacerea strictă a intereselor de grup minoritar, indiferent dacă au sau nu acest drept legal sau corespunde principiului muncii. Drept exemplu putem menționa reacțiile marilor sindicate din întreprinderile de stat în curs de deetatzare și privatizare din noile democrații post-sovietice. Aplicarea legii participării a lui M. Olson [16] în monitorizarea nemulțumirilor sociale a grupului/grupurilor a evidențiat că doar o parte dintre ei cu adevărat susțin obținerea de soluții, majoritatea pierzîndu-și pe parcurs acest interes. Nu arareori, reprezentanții minorităților naționale sunt instigați la manifestări conflictuale întru obținerea de dividende, care în fond nu au nimic cu neînțelegerile inter-etnice. Frecvent aceștia sunt forțați din exteriorul societății să le declanșeze în urma unor greșeli ne semnificative depistate. Iar cei ce le planifică nu participă direct, rămînînd în umbră și dirijînd cu iscusință prin emisarii săi evenimentele în derulare. Acești instigatorii pot fi atât din interiorul societății, cât și din afara ei. Sunt acele experiențe pe care lumea contemporană încă nu le-a cunoscut în toată amploarea lor, dar care sunt pasibile de a denatura oportunitățile care asigură coeziunea socială și în comunitățile prospere. [47,48,50,51,52,53,54].

Studiul manifestărilor conflictuale interetnice a fost îndreptat și spre elucidarea caracterului lor artificial. În acest context, monitorizarea neînțelegerilor de o asemenea amploare au scos în evidență practici/scenarii destul de frecvente: din start și cu bună știință, în mare parte doar formal, se înaintează cerințe de regulă dificil de soluționat, dar care fac parte din procesul de pregătire și declanșare a acestora. Ca urmare, încercările de a găsi soluții și a le pune în aplicare ajung să eșueze, deoarece lucrurile adeseori sunt împinse cu tot dinadinsul pînă la declanșarea de acțiuni violente și/sau a unui război fratricid. În timp ce cei care susțin că le sunt încălcate drepturile etnice în fond reprezintă niște elemente migraționiste, care au migrat pe picior de beneficiari și nu împărtășesc nimic în comun cu teritoriul istoric, unde s-au stabilit cu traiul. Astfel, premeditat se impune o răsturnare de valori, în particular valoarea drepturilor omului indispensabilă cetățeanului fiind confundată cu drepturile colective a etniilor. Totuși, aceste noțiuni, în fond, continue să rămînă a fi diferite, chiar și la cumpăna dintre milenii, și nu este exclusă perpetuarea prejudiciilor, impactul cărora se va manifesta și în deceniile ulterioare [47,48,50,52,53].

În procesul de investigare a transformărilor schimbării și impactului lor asupra societății moldovenești aparte s-a examinat componenta etnică a conflictului social. Raportată la realitatea comunitară, această componentă denotă că în Republica Moldova minoritățile naționale, grație vestigiilor istoriei, s-au constituit, cu excepția celei ucrainene, mai degrabă în detrimentul autohtonilor, odată cu încheierea Tratatului de pace de la București (1812) și includerea Basarabiei în cadrul Imperiului Rus. E vorba de acele beneficii la care se pretează cu insistență după implozia URSS-ului, și o parte dintre ele au și fost obținute, iar altele, contrar legislației în vigoare, sunt promovate în continuare cu insistență. La această concluzie s-a ajuns în urma monitorizărilor multiple întreprinse asupra stării de fapt din societatea moldovenească, dar și efectuării unor comparații cu entitățile fostei megasocietăți sovietice, reușindu-se identificarea surselor care catalizează conflictul inter-etnic și blochează găsirea de soluții la problemele acutizate. Nu mai puțin important a fost studierea disponibilității societății în vederea soluționării diferendelor în dinamică, deoarece lipsa acestuia nu areareori transformă oportunitățile care facilitează obținerea stabilității, echivalând cu un eșec de lungă durată. Chiar dacă, în mare parte, starea de lucruri este una identică cu cea a altor comunități post-sovietice, în cazul societății moldovenești încercările întreprinse continuă să balanseze între multiplele crize socio-economice, socio-politice și socio-culturale, fiind propulsate de cea recentă financiar-bancară la nivelul global [47,48,51,52,53,54].

5.2. Grupurile sociale implicate în declanșarea neînțelegerilor interetnice

Dat fiind specificul constituirii societății moldovenești în perioada sovietică, dobândirea independenței și suveranității (1991) a reliefat că procesele sociale i-au fost deturnate și denaturate de la continuitatea generațiilor și constituirea grupurilor sociale și pînă la pilonii valorici și spațiul cultural, singurul care ar fi capabil să asigure confluența valorilor cu cele ale minorităților. Societatea moldovenească în devenire și cu experiență insuficientă, inclusiv la capitolul activitatea instituțiilor sociale, urmează să asigure condiții optime pentru promovarea/realizarea fiecărui membru a societății, indiferent de apartenența lui etnică, confesională sau mediul de reședință. Această incapacitate a fost utilizată la maximum de forțele ostile întru manipularea grupurilor sociale, constituirea cărora e în curs, dar și de durată. Deși în calitate de criteriu de referință a fost preluat cel care se referă la minorității naționale, în realitate acesta viza doar o parte dintre nevorbitorii de limbă română, care de fapt au fost cei care de la bun început s-au opus înlocuirii limbii ruse cu limba română în calitate de limbă de comunicare în spațiul Republicii Moldova [47,48,50,51,52,54].

S-a stăruit și asupra altei ingerințe manifestă a reprezentanților grupului nevorbitorilor de limbă română pe parcursul a două decenii ce ține de interpretarea așa-numitelor neînțelegeri

inter-etnice în societatea moldovenească, exprimată prin nerecunoașterea dreptului grupului etnic majoritar la propriile valori identitare, circulația cărora este firesc să se asigure în spațiul cultural românesc și nu cel moldovenesc, artificial creat inițial de sistemul de Imperiului Rus (1812-1917) și ulterior al Uniunii Sovietice (1940-1991).

Reflectarea activității grupurilor implicate în manifestările conflictuale cu caracter inter-etnic din cadrul societății moldovenești s-a întreprins și prin prisma schimbărilor demografice produse în perioada dintre anii 1944-1989. Acest moment este important deoarece datele recensământului din 1989, în comparație cu cel din 1959, au scos în evidență așa-numitele succese ale politicii de deznaționalizare, la care au fost supuși reprezentanții etniei majoritare, dar deopotrivă și cei ai minorităților naționale (găgăuzi și bulgari); în schimb sporise ponderea minorității ruse și celei ucrainene. Analiza procesului imigrării supus politicii respective ajunsese la o creștere a numărului de persoane cu pînă la 120 mii anual, limitîndu-se la 74,7 mii în 1989. Ceea ce denotă schimbări considerabile în situația demografică din ținut, mai cu seamă în cazul orașelor și în special al raioanelor din estul republicii, în care s-au construit unități ale complexului militar-industrial și majoritatea fabricilor de procesare a producției agricole, inclusiv pentru cea din partea dreaptă a Nistrului. În acest timp numărul populației urbane se majorase de 7,2 ori, preponderent cea de origine alogenă, pe cînd cea rurală doar cu 0,1. Comparativ cu anul 1940, numărul moldovenilor/români se micșorase de la 66,5 la sută la 64,5 la sută, iar a altor naționalități - de la 16,5 la 8,6 la sută, în schimb crescuse cel al ucrainenilor - de la 9,7 la sută la 13,9 la sută, și cel al rușilor - de la 7,2 până la 13 la sută [47,48,50,51,54,55].

În anul de referință 1991, cel al imploziei mega-societății sovietice și a structurilor ei, noile democrații au declarat redimensionarea moștenirii sovietice, încercînd să aducă componentele structurale în conformitate cu realitățile în plină prefigurare. Este un lucru deloc facil de obținut pentru orice societate, dar acesta ajunge la limita posibilului atunci cînd societatea se află la începutul propriei independențe identitare. Astfel, tentativele de a readuce legile economice în concordanță cu aspirațiile politice într-un mediu social și societal măcinat de mentalitatea colectivă,acompaniate de expectativa în ascensiune a majorității populației, s-au soldat cu șanse minime de a constitui un mediu benefic pentru propria promovare, indiferent de apartenența națională, confesională sau mediul de reședință. Iar în contextul Republicii Moldova, etnia majoritară de moldoveni/români a fost masiv deznaționalizată și divizată. Drept urmare, și constituirea grupurilor sociale s-a lovit de capacitatea redusă a grupului respectiv de unificare a tuturor forțelor sănătoase în numele scopului comun - edificarea societății moldovenești democratice. În același timp, nu s-a reușit minimalizarea intervenției imigranților, care mai multe decenii au fost pe picior de beneficiari și conducători pe aceste meleaguri. În consecință,

revenirea la valorile fundamentale, asigurate de cele democratice și chemate să le susțină pe cele identitare, În anul de referință 1991, cel al imploziei mega-societății sovietice și a structurilor ei, noile democrații au declarat redimensionarea moștenirii sovietice, încercând să aducă componentele structurale în conformitate cu realitățile în plină prefigurare. Este un lucru deloc facil de obținut pentru orice societate, dar acesta ajunge la limita posibilului atunci când societatea se află la începutul propriei independențe identitare. Astfel, tentativele de a readuce legile economice în concordanță cu aspirațiile politice într-un mediul social și societal măcinat de mentalitatea colectivă, acompaniate de expectativa în ascensiune a majorității populației, s-au soldat cu șanse minime de a constitui un mediu benefic pentru propria promovare, indiferent de apartenența națională, confesională sau mediul de reședință. Iar în contextul Republicii Moldova, etnia majoritară de moldoveni/români a fost masiv deznaționalizată și divizată. Drept urmare, și constituirea grupurilor sociale s-a lovit de capacitatea redusă a grupului respectiv de unificare a tuturor forțelor sănătoase în numele scopului comun - edificarea societății moldovenești democratice. În același timp, nu s-a reușit minimalizarea intervenției imigranților, care mai multe decenii au fost pe picior de beneficiari și conducători pe aceste meleaguri. În consecință, revenirea la valorile fundamentale, asigurate de cele democratice și chemate să le susțină pe cele identitare, de care o parte din grupurile respective (români/moldoveni, găgăuzi, bulgari) au fost lipsite anterior s-a soldat cu neînțelegeri și blocaje de comunicare, ceea ce a condus la declanșarea operațiunilor militare în anul 1992 [47,48,50,53,55].

Fenomenul constituirii grupurilor sociale în societatea moldovenească a fost analizat și din perspectiva evoluției/involuției acestora, fiind abordate și cauzele care le-au determinat să participe la susținerea cerințelor formulate în afara grupului, dar acceptate și propulsate pînă la transformarea acestora în unele imposibil de soluționat. Or, datorită reprezentanților grupului aflat cît mai aproape de redistribuirea bunurilor materiale, în mare parte vorbitori de limba rusă (indiferent de apartenența lor națională), s-a reușit dezinformarea opiniei publice internaționale, inducîndu-se ideea despre încălcarea drepturilor omului în acest spațiu, ceea ce s-a produs și cu ajutorul patriei istorice. Această sursă manipulatorie afectează în continuare comportamentul reprezentanților minorităților naționale (mai puțin pe cel al ucrainenilor), diminuîndu-le încrederea în grupul etniei majoritare și facilitînd folosirea lor pentru propria perpetuare [47,50,54,55].

Investigările realizate s-au axat și pe semnificația constituirii spiritului comunitar care devine imposibil dacă grupurile care o reprezintă nu contribuie la edificarea sentimentului respectiv cu acțiuni concrete. În caz contrar, are loc părăsirea rădăcinilor culturale și identitare nu numai a celor care le-au pierdut, dar și a celor care tind să și le redimensioneze în noile condiții, deoarece ceea ce vor putea obține va fi pînă la urmă net inferior așteptărilor. Explicația rezidă în

faptul că delimitările în spațiul comunitar sunt practic imposibile, deoarece în Republica Moldova acesta este unul multicultural și nicidecum multinațional. Astfel, existența neînțelegerilor dintre grupurile implicate, plus manipularea forțelor din exteriorul societății, toate au condus atât la declanșarea unor manifestări conflictuale dificil de soluționat și cu un vădit caracter artificial (care contravine realității), cât și la internaționalizarea conflictului social din raioanele de est (din stînga Nistrului), care riscă să transnistrizeze întreaga societate [47,48,50,54,55].

Drept urmare a studiilor realizate s-a constatat că manifestările conflictuale care nu se raportează la realitățile mediului și nu contribuie la soluționarea problemelor cu care se confruntă membrii societății, pînă la urmă sporesc riscul încetățenirii manifestărilor cu caracter artificial. Or, manifestările de acest gen atrag după sine o avalanșă de perturbări neconciliante în lanț, dat fiind interconexiunea, interdependența și interacțiunea lumii sociale, deoarece declanșarea unor astfel de neînțelegeri contravine realităților manifeste, rarissimo acceptîndu-se careva soluții, sau tind să se mențină pentru o perioadă îndelungată a timpului social, conducînd spre cu totul alte direcții ale dezvoltării societății. Impactul manifestărilor artificiale contribuie la deteriorarea condițiilor crizelor socio-economice, socio-politice și socio-culturale, completîndu-se cu cea financiar-bancară globală, de la care au de suferit toți, începînd de la cei ce le-au declanșat și terminînd cu cei ce au stat departe, dar se pare că niciodată nu plătesc cei care le-au declanșat - instigatorii. Mai ales în cazul societății moldovenești, care se află în starea precară a unei societăți în formare, în care pentru a soluționa orice problemă s-a impus privarea de drepturi a reprezentanților etniei majoritare cu toate consecințele care reies de aici [47,49,50,51,53,55].

În contextul dat, analiza factorilor care alimentează conflictul a fost efectuată și prin intermediul surselor care le susțin declanșarea și dimensiunii acestora în raport cu realitatea din societatea moldovenească. Or, factorii prezenți în mediul social reacționează în mod diferit, fie se implică simultan, fie sunt impuși, iar în procesul renașterii sau instabilității unei societăți aceștea creează dificultăți în definitivarea gradului distructiv sau creativ pe care îl aduc cu sine. Totodată, realizarea și evoluția fiecăruia dintre factori ține și de modalitățile de care dispune societatea întru soluționarea multiplelor probleme, care nu sunt altceva decât manifestări conflictuale – atribute permanente și forța-motrice de prosperare a oricărei societăți. În acest sens nu este o excepție nici conflictul inter-etnic care s-a declanșat în cadrul societății moldovenești. Or, societatea, care ea însăși trece printr-o dificilă perioadă de constituire, încearcă să revină la valorile naționale și cele general-umane, pentru a-și elibera/curăți proprii piloni de nonvalorile acumulate pe parcursul deceniilor. Sunt aspirații care pot fi realizate doar cu concursul tuturor grupurilor sociale, în baza unui consens social, atât în raporturile din interiorul grupurilor sociale, dintre diferite grupuri, cât și în relațiile inter-etnice [47,48, 52,53,54,73].

Activitățile de prosperare la nivel de grup sau comunitate au fost reflectate prin prisma propriilor contribuții la integrarea societală, care în limbajul perioadei de trecere semnifică edificarea echilibrului dintre factorul intern și factorul extern. În contextul unei societăți în care dogma marxistă a perseverat prin cele două clase, singurele în stare să schimbe lumea, s-a reușit lichidarea structurii reale, iar reprezentanților din diverse grupuri sociale, odată cu deposarea de proprietate, le-a fost pavat drumul către servitute, care de fapt înseamnă plățirea tributului moștenirii feroce, care în timp devine parte din conștiința individuală și socială, demonstrându-și din plin vivacitatea. Se produce un efect psiho-social dificil de depășit, când cei victimizați în manifestările lor fie își susțin asasinul, fie trec de partea lui, iar la nivel de societate devin docili, utilizând sintagme de genul *statul ne va purta de grijă*. Ca urmare a excluderii/marginalizării proprietății private societatea devine una mult mai diversă/divergentă prin grupurile sale în plină constituire - de la cele etnice și confesionale pînă la cele rurale/urbane, iar clasele care apar/dispar reflectă obiectivele membrilor unei sau mai multor comunități [8,13,47,55].

Utilizînd clasificarea anterioară a conflictului social, din care cel inter-etnic este parte componentă a acestuia, s-a întreprins monitorizarea evenimentelor din societatea moldovenească începînd cu anul de referință 1989. A fost un an în care acțiunile, pornite din inimă și mai puțin din rațiune de revenire la valorile perene, naționale și general-umane a reprezentanților etniei majoritare, au scos în evidență starea relațiilor acesteia cu grupurile minorităților naționale. Aceste acțiuni s-au soldat cu războiul civil nedeclarat din vara lui 1992, indiferent de condițiile care au facilitat acutizarea manifestărilor conflictuale de natură inter-etnică. În cadrul societății moldovenești dificultățile sunt o consecință atît a omiterii legilor obiective de dezvoltare, cît și imposibilității de a explica sau pronostica acțiunile și gradul de implicare a fiecărui grup în declanșarea manifestărilor conflictuale. Cert pare să rămînă doar faptul că ceea ce este specific și unește grupurile implicate este interesul egoist, care corespunde în majoritatea cazurilor interesului personal, pentru care poate fi utilizat pînă și scopul suprem - idealul neamului [47,48, 52,53,54].

Prin efectuarea radiografiei succinte asupra stării demografice din societate s-a reușit identificarea delimitării/conturării grupurilor implicate/participante la declanșarea manifestărilor conflictuale. În calitate de reper s-au utilizat criteriile definitorii la conturarea/delimitarea unui grup etno-social de altul în societatea contemporană, iar în cazul Republicii Moldova aceasta s-a completat cu apartenența lingvistică a minorității care a emigrat (referirea ține de vorbitorii de limba rusă), exceptînd parțial reprezentanții minorității ucrainene din partea dreaptă a Nistrului. E de menționat că și în grupurile minoritare de găgăuzi și bulgari se utilizează limba rusă, situația rămînînd neschimbată și după două decenii, chiar dacă aceștia beneficiază de programe pentru renașterea valorilor identitare, susținute din bugetul tuturor contribuabililor, indiferent de apartenența lor etnică.

Drept urmare a investigărilor realizate s-a constatat că primul grup distinct din cadrul minorității lingvistice este cel constituit din foștii mari demnitari ai aristocrației nomenclaturist-partocractice. Majoritatea grupului, cu unele excepții, a fost formată de funcționarii care pe timpuri au fost îndreptați de Moscova pentru a-și asigura securitatea în regiune, masiv prezenți în conducerea de vârf a Republicii Moldova pe parcursul mai multor decenii. Astfel, până în anul 1989, nemoldovenilor le reveneau 82 la sută din posturile de conducere la nivel republican. Declararea Independenței a semnificat pentru dînșii pierderea beneficiilor la Chișinău, ceea ce nu i-a descurajat, deoarece fiind buni cunoscători ai sistemului, aceștia s-au retras la Tiraspol și în alte orașe care găzduiau instituțiile complexului militar-industrial din raioanele de est ale țării. Grație posturilor-cheie pe care le-au deținut și cunoscând realitatea moldovenească, aceștia s-au orientat destul de eficace întru a menține teritoriul respectiv în continuare sub influența patriei istorice, indiferent dacă el (stăpânul) între timp s-a schimbat, dar și pentru a se menține în continuare la putere. Cu aportul reprezentanților mai întâi ai URSS-ului, iar după 1991 - ai Federației Ruse, s-a construit/menținut spectacolul politic conform căruia în Republica Moldova se încalcă drepturile nu al alolingvilor (nevorbitorilor de limba română), dar a minorităților naționale, ceea ce *de iure* și *de facto* nu se întâmplă în realitate [47,50,51,52,54].

Un alt grup distinct l-au constituit marea majoritate a migranților din perioada sovietică - specialiști îndreptați de la centru la posturi de conducere locală, perindați aici timp de jumătate de secol, și de asemenea, angajații mai multor întreprinderi subordonate complexului militar-industrial sovietic. Aceștia au beneficiat de condiții de muncă și trai privilegiate, fiind remunerați net superior în comparație cu reprezentanții grupurilor autohtone, iar poziția pe care au adoptat-o odată cu apariția mișcării democratice de la sfârșitul anilor '80 demonstrează formarea unor grupuri socio-profesionale, care resping cu insistență înverșunată tot ce amenință statusul individual cu care au fost investiți de sistemul totalitar. Ceea ce le-a permis să se situeze peste nevoile și necesitățile mediului în care locuiau, respingînd din start integrarea socială. Comportamentul mării majorități ai acestor reprezentanți denotă că valorile fundamentale și cele general-umane încep și se termină în accepția lor cu bunăstarea proprie, chiar dacă aceasta pare să fie din contul celorlalți. Devotamentul este o trăsătură definitorie a lor, ca de altfel și la grupul precedent, și ca urmare aceștia devin pradă ușoară în realizarea tehnologiilor de blocare a comunicării inter- și intra-grupală, contribuind la declanșarea și/sau acutizarea neînțelegerilor la nivel de întreagă societate [47,50,52,54].

A treia categorie din cei nemulțumiți, care au avut beneficii considerabile în perioada anterioară, o constituie pensionarii din rândul militarilor în rezervă, care și-au ales drept loc de reședință orașele Republica Moldova cu destinație specială cum au fost considerate Chișinăul,

Tiraspolul, Bălțiul sau Cahulul. Și dacă reprezentanții primelor două categorii întrucâtva își pot da seama că așa cum au fost lucrurile nu pot fi restabilite, apoi această categorie aspiră în continuare spre un cadru istoric depășit, ei fiind de fapt și cei mai ușor manipulați în acțiunile pe care le întreprind apărătorii idealurilor comuniste. Drept exemplu ne poate servi imaginea intolerantă și violentă a participanților la diferite mitinguri care s-au soldat cu lichidarea organelor constituționale ale Republicii Moldova (1991-1992) în raioanele de est. Astfel, s-a constatat că ceea ce-i leagă pe reprezentanții grupurilor respective și-i face să fie distincți, inclusiv în raport cu găgăuzii și bulgarii, este înverșunarea cu care sunt în continuare tratate valorile identitare ale etniei majoritare și încercarea de transformare a acestora în capi de acuzare pentru diferendul transnistrean și divizarea, sărăcirea populației etc. În aceeași ordine de idei, considerăm că este corect a se utiliza raioanele de est ale Republicii Moldova, deoarece 90% din teritoriul Transnistriei geografic se află în posesia Ucrainei [47, 48,50,53,55].

De asemenea, a fost analizată și contribuția reprezentanților grupului găgăuz la declanșarea/menținerea manifestărilor conflictuale și examinată tentativa de a le imprima acestora un caracter inter-etnic, iar identificarea surselor de susținere a acestora a condus la constatarea sprijinului venit din partea „fratelui mai mare”. Este vorba, în special, de reprezentanții intelectualilor și mai puțin a locuitorilor din mediul rural preponderent găgăuz. Astfel, unii dintre intelectualii găgăuzi, fiind instigați de cei de la Moscova și Tiraspol, au pretins la drepturi care nu le-au aparținut niciodată. Aflarea lor în sudul Moldovei la est de Prut (iar în prezent și în întreg sudul Basarabiei) de la 1812 (până-n 1944), ține de imigrarea lor întru salvarea de jugul Imperiului Otoman, dar mai cu seamă datorită concesiilor pe care le-a făcut Imperiul Rus în detrimentul românilor moldoveni pentru a-și asigura securitatea noilor frontiere, deznaționalizându-i în stilul lor caracteristic. Bruma de intelectuali din comunitatea găgăuză - protagoniști și susținători ai ideii încălcării drepturilor etnice, - au uitat sau au trecut sub tăcere că ceea ce au obținut pe parcursul anilor de comunism le datorează în mare parte moldovenilor români. Pentru aceasta ar fi suficient să se facă o succintă analiză comparativă cu cea a confrăților lor din sudul Basarabiei, care actualmente sunt în cadrul Ucrainei. Nici găgăuzilor, cum de altfel nici bulgarilor, nu le-a reușit să obțină nici un reprezentant în legislativul ucrainean, nemaivorbind de asigurarea unei autonomii culturale. În iureșul ambițiilor și a unei slabe pregătiri, militând pentru drepturile găgăuzilor, reprezentanții acestora au ajuns până la afirmații de genul că haina firească a limbii lor este grafia chirilică, teză care ulterior a fost respinsă de puterea executivă locală, ceea ce a facilitat trecerea lor la grafia latină, iarăși cu sprijinul grupului etnic majoritar de români/moldoveni [47,48,50,51,54,55].

Analiza efectuată a fost îndreptată și spre evidențierea, de rînd cu grupurile menționate mai sus, și a acțiunilor reprezentanților moldovenilor/români întru completarea tabloului conflictual.

Aceste acțiuni s-au cristalizat odată cu transformarea mișcării democratice în Frontul Popular, odată cu lansarea de activități și deziderate întru realizarea scopului suprem. Monitorizînd strategia și tactica propusă de aceștia, putem spune cu certitudine că în spatele lor s-au situat interese de grup sau personale în lupta pentru obținerea de capital politic și venirea la putere, dar au fost realizate eforturi considerabile de subminare din interior de către reprezentanții forțelor de securitate sovietice (KGB), care s-au implementat și încetățenit în timp prin frica socială, iar metodele utilizate nici pe departe n-au fost și nu sunt novatoare [47, 48,50,53,54].

În consecință, a fost examinat caracterul neînțelegerilor pentru care au pledat fiecare dintre grupurile implicate în acutizarea manifestărilor, pretinzînd că li s-au încălcat drepturile etnice, ceea ce a servit la fundamentarea caracterului artificial al conflictului. Or, caracterul neînțelegerilor este raportat nu la ceea ce reprezintă grupul și legalitatea sa, ci la drepturi care sunt conforme cu realitatea societății moldovenești, în fond contribuind la încălcarea valorii dreptului în general, și cel al omului în particular. Ceea ce a fost constatat și de experții diferitor organizații internaționale, confirmînd că nici un articol din legile adoptate de Legislativul Republicii Moldova nu lezează drepturile reprezentanților minorităților conlocuitoare. În schimb, a fost acceptat un lucru neîntîlnit în practica internațională - satele de moldoveni lăsate la voia întâmplării după formarea UTA Gagauz-Yeri (1994), iar la est de Nistru, celor 47% (1990) de moldoveni/români (în 2005 erau deja 40%) le sunt încălcate drepturile fundamentale, refuzîndu-li-se pînă și dreptul la studii în limba maternă. Drept urmare a proclamării unilaterale în regiunea respectivă a noii formațiuni statale - republica moldovenească nistreană (RMN) - limba moldovenească, de rînd cu cea rusă și ucraineană, a fost decretată drept limbă oficială cu grafia chirilică, introdusă de Uniunea Sovietică în 1944 [47,48,50,51,52,53,54].

Prin cercetările întreprinse s-a încercat, de asemenea, elucidarea contextului încălcării drepturilor etnice de către etnia moldoveană/română în baza practicii internaționale, inclusiv evidențierea criteriilor definitorii în constituirea grupului etnic. Conform practicii internaționale, drept etnie se consideră grupul/grupurile sociale care dispun de un anumit teritoriu, limbă, istorie, cultură. Din acest deziderat rezultă că o parte din reprezentanții migranților, care au venit drept urmare a campaniei de deznaționalizare a moldovenilor/români, inclusiv după 1944, și s-au stabilit cu traiul în orașe, nu pot fi considerați etnie, lucru care, doar cu mici excepții, poate fi atribuit comunităților de ucraineni, lipoveni (ruși credincioși de rit vechi), găgăuzi sau bulgari, refugiați pe aceste pămînturi în urma scindărilor religioase provocate de șerbia din Imperiul Rus sau de ocupația Imperiului Otoman. E de menționat că acestea nu sunt regiuni locuite doar de ei, ci în comun cu românii moldoveni, și între ei (pe parcursul a două secole în stînga Nistrului și mai mult de un secol în sudul Basarabiei de odinioară) n-au fost înregistrate conflicte inter-etnice

sau inter-confesionale. În încercarea de a găsi, dar mai curînd de a fugi de soluții pentru diminuarea neînțelegerilor acutizante, legiuitorii moldoveni au înregimentat minoritățile naționale și cu drepturi cetățenești prin Legea cetățeniei (1990), la fel ca în societatea franceză, dar pe de asupra și cu drepturi colective ca în cea germană. Astfel, s-a produs o combinație neinspirată și periculoasă din punctul de vedere al perpetuării mediului comunitar, prin care experiența a două societăți luată *ad-hoc*, n-a produs efectul scontat - diminuarea neînțelegerilor dintre grupurile sociale constituitoare ale societății moldovenești [47,50,51,52,53,54].

Artificialitatea conflictului în societatea moldovenească se datorează și faptului că minoritățile naționale, fiind neintegrate în societate prin cultură, istorie și limbă, contribuie la multiplicarea forțelor ostile democratizării, care se coagulează în realizarea de distrugerii dintre cele mai cumplite, urmărind scopul de a rămâne și în continuare cît mai aproape de centrul de repartiție a bunurilor materiale, care în viziunea lor este prioritară față de integrarea comunitară. Parafrazîndu-l pe J-P. Sartre [18], e vorba de existența impusă înaintea ființei care legiferează abrogarea responsabilității pentru mediul în care trăiești. În cazul acestor forțe, întreaga responsabilitate este raportată doar la etnia majoritară, chiar dacă integrarea socială este nu numai efectul repartizării mijloacelor de existență, dar și contribuția fiecăruia dintre actorii sociali. În caz contrar, principiul ghidant ar fi următorul: cu cît rămîi a fi mai aproape de resursele de repartiție cu atît mai bine îți vei asigura existența. Nimic nou pentru o societate în care valoarea muncii rămîne a fi unica cale spre prosperare. Pe cînd în societatea moldovenească valoarea muncii a fost izgonită din uzul social de rînd cu proprietatea privată, astfel că scopul scuză mijloacele! [47,50,52,53,54].

La fel de importante au fost cercetările îndreptate spre examinarea contribuției reprezentanților etniei majoritare la întregirea caracterului artificial al conflictului și internaționalizarea acestuia. Analiza dezideratelor la care aspira majoritatea populației, indiferent de naționalitate, n-au fost raportate nici la schimbările formei și nici la cele ale esenței. În același timp constituirea Frontului Popular din Moldova și victoria acestuia împreună cu alte forțe pro-democratice în alegerile din 1990 n-au fost în stare să soluționeze neînțelegerile în cadrul legislativului prin asigurarea cu un cadru legal adecvat și au condus la internaționalizarea conflictului social. E de remarcat exemplul societăților baltice, care au mers pe formula transferării dezbaterilor de la mitingul din stradă la cele din cadrul parlamentului, dezamorsînd ascensiunea neînțelegerilor, ceea ce în cazul Moldovei a fost practic omis/ratat. În consecință internaționalizarea conflictului s-a produs la 2 septembrie 1990, odată cu declarația de constituire a republicii moldovenești nistrene, care a însemnat că nu numai soluțiile nu sunt interne, dar și că părțile-membre la tratativele care se vor derula nu vor fi în interesul cetățenilor, ci mai degrabă a factorilor de ordin geocronopolitic [47,51,52,53,54].

Și nu în ultimul rând, s-a efectuat o analiză a relației dintre forțele democratice aflate la conducerea mișcării de eliberare națională și reprezentanții intelectualilor din domeniul socio-umanist, relație care a fost una mai mult de marginalizare decât de colaborare, doar cu unele excepții. După Congresul I, și mai cu seamă în perioada de pregătire și petrecere a lucrărilor Congresului al II-lea în urma căruia a fost schimbată și denumirea mișcării în Frontul Popular Creștin-Democrat din Moldova (FPCDM), au avut de suferit și o bună parte din cei care au stat la începuturile acestei mișcări. Pentru că, marginalizând reprezentanții intelectualității din domeniul umanistic, a avut de suportat calitatea elaborării de strategii fundamentate, bazate pe cercetări, analize și sinteze, și nu pe emoții. S-a anihilat și experiența mișcărilor similare din societățile baltice, unde în procesul de atracție și edificare a loialității intelectualilor autohtoni, indiferent de naționalitate, accentul s-a pus pe capacitățile omului și ceea ce reprezintă fiecare ca individ aparte. În condițiile Republicii Moldova, drept criteriu de atașament la valori a servit apartenența de neam, cu riscul de a-i forța pe mulți dintre intelectualii alogeni să se alăture și să întregască mișcarea șovină „Interfront-Edinstvo”, care ulterior s-a regăsit în unele partide cu tenta trecutului totalitar, PCRM, „Edinaia Moldova” etc. [47,48,53,54,55].

De asemenea, acutizarea neînțelegerilor s-a produs și pe fundalul deznaționalizării intelectuale a mediului moldovenesc. Or, caracterul acestor neînțelegeri, chiar și impuse din afara societății, se datorează lipsei intelectualilor și a cadrului intelectual care dintotdeauna a contribuit la menținerea principiilor umanismului în societate. După ocupația din 1944, cea mai mare parte din intelectuali au imigrat, alții au fost exterminată sau duși în Siberia, de unde s-au întors prea puțini, iar celor rămași prea puțin le-a reușit să rămână devotați propriilor năzuințe. În pofida faptului că timpurile se schimbau, politica față de intelectuali a rămas aceeași, cu unele excepții. Tragismul situației îl întregeste și faptul că intelectualii care se formau în noile condiții prea puțin în esența lor erau ceea ce ar fi firesc să fie un intelectual. Or, aceștia pentru a-și crea un loc sub soare, ca și pentru multe alte pături sociale, mai apelau și la denunțul între ei, urmărirea și blamarea reciprocă. În rezultat orice tentativă de a se impune sau opune sistemului, puținele încercări întreprinse în respectivii ani au fost sortite în mare parte eșecului. Cei care încercau să aducă lucrurile în albia firescului erau nevoiți să plece pe alte meleaguri. De fapt, și astăzi se continuă în aceeași cheie, doar formele sunt altele. Drept confirmare poate servi edificarea culpei – de toate relele cu care se confruntă societatea moldovenească după 1990 încoace sunt vinovați intelectualii. Evident că în condițiile vitrege și dispersarea existentă în mediul intelectualilor moldoveni prea puțin le-a reușit să se impună în lumea din exterior. Or, adresarea lor la intelectualii din alte țări, inclusiv către cei din țările din care au fost înrolați mercenari, n-a făcut posibil ca glasul lor să fie auzit la fel de ferm ca în situațiile similare din țările Baltice sau Georgia [47,50,51,52,53,54].

5.3. Asemănări și diferențe în evoluția conflictului în Unitatea Teritorial Administrativă Găgăuză (Gagauz-Yeri) și raioanele de Est (stînga Nistrului/Transnistria) ale RM

Motivul abordării aspectului enunțat vine ca o completare mai mult decît necesară în evidențierea cauzelor care au catalizat declanșarea și internaționalizarea conflictului social, divizînd pentru decenii societatea moldovenească în curs de formare, societate care, datorită statutului său, n-a fost în stare prin instituțiile sociale să supravegheze caracterul surselor ce alimentează cauzele nemulțumirilor/neînțelegerilor, care au fost examinate în capitolele precedente. Hermeneutica asemănărilor din regiunea estică și cea sudică a societății moldovenești rezidă în esența modelului care a catalizat declanșarea și internaționalizarea conflictului social. Este un model elaborat și susținut financiar din afara spațiului societății, dar care a beneficiat de sprijinul și implicarea reprezentanților grupurilor sus-menționate din regiunile date. Atît în raioanele de est, cît și în cele din sud cea mai mare parte din grupurile enunțate, începînd cu a. 1812 și pînă în 1991, au fost pe picior de beneficiari cu funcții și proprietăți din contul autohtonilor, la nivel de antropogeneză, această stare a perpetuat, degenerînd în internaționalizarea conflictului social. Soluțiilor propuse pe parcursul a celor două decenii demonstrează incompatibilitatea reprezentanților minorităților naționale de a se identifica cu drepturile acordate și o crasă lipsa de responsabilități [47,48,50,51,52,53,54,73].

Investigarea diferenței dintre regiunile enunțate rezidă în hermeneutica contextualizării. Este vorba de regiuni care s-au dezvoltat după 1944 total diferit, inclusiv economic. Raioanele din stînga Nistrului, în perioada sovietică, au fost susținute cu investiții de proporții la nivel de întreprinderi din cadrul complexului militaro-industrial, amplasate preponderent în mediul urban, ceea ce a condus nu numai la sporirea numărului de locuitori ai orașelor, dar și la modificarea componenței lor etnice. Cu toate că în raioanele de est în mediul rural, de rînd cu moldoveni/români locuiesc găgăuzi, bulgari, ucraineni, totuși componența etnică a urbiilor a fost constituită din migranții veniți din alte regiuni ale URSS-ului, avînd drept acoperire sintagma asigurării cu cadre calificate unitățile performante ale complexului industrial. Între timp, Unitatea Teritorial Administrativă Gagauz-Yeri, înființată/consfințită în decembrie 1994, a continuat să fie una agrară cu o finanțare care era similară întregului sector al fostei RSSM, dar unde totuși s-au încercat mai multe metode de intensificare a muncilor agricole și obținerii de rezultate sporite, contaminîndu-se mediul ambiant și producînd mari probleme stării de sănătate a populației locale.

O altă diferență ține de nivelul de pregătire profesională a locuitorilor din regiunile respective. În acest context, delimitarea substanțială se îndreaptă spre beneficiile pe care le-au obținut cei imigrați după 1944 și cei pentru care acestea s-au mai păstrat la nivel de antropogeneză. Chiar dacă s-au lăsat atrași în iureșul internaționalizării conflictului social, avînd

speranța că vor fi susținuți substanțial de Federația Rusă, acest lucru practic nu s-a întâmplat, ajutorul venind doar ocazional și nu de durată. Încercările de a beneficia de suportul Turciei s-au minimalizat considerabil odată cu înțelegerea nedorinței găgăuzilor de a renunța la creștinism și reticenței lor de a confesa *in-corpore* islamul.

Sintetizarea căilor de soluționare a problemelor stringente s-a îndreptat și spre competența factorilor de decizie, dincolo de interesele de grup, și a unei mentalități infecte, prin prisma realizării reformelor socio-economice și politice. Importanța unei atare dominante s-a evidențiat, începând cu sondajul de opinie efectuat în septembrie 1992 și ulterior monitorizat în alte studii prin metoda longitudinală până în prezent. Fenomenul migrației din RM demonstrează că prin lipsa dominantei strategice în activitatea socială necondiționat le-au fost încălcat drepturile omului și deopotrivă, competența și profesionalismul, indiferent care ar fi orientarea politică, conduc la diminuarea neînțelegerilor și formarea valorilor comunitare [47,50,51,53,54,].

Studierea procesului de constituire a societății în curs de formare, inclusiv a evoluției spectrului politic, a scos în evidență faptul că tendințele de debarasare de ideologia comunistă și prejudiciile sistemului totalitar, prin acțiunile întreprinse, au deviat tot mai mult spre neobolșevism. În această ordine de idei, orice alt unghi de a privi sau interpreta lucrurile întru soluționarea problemelor ce diferă de cea a liderilor partidelor era tratat cu ostilitate și se solda cu excluderi. Vehemența cu care se taxau și oamenii și ideile acestora au susținut într-un fel grăbirea scindărilor de tot felul, semnalând ușurința cu care se renunță la idealurile, principiile și valorile, pentru care s-a plătit cu destinele a multor generații de după 1940 până-n 1991. E o stare de fapt care în timp demonstrează că nu numai lipsa de experiență dăunează comunicării dintre actorii eșichierului politic, dar și lipsa responsabilității care le revine, odată ce și-au anunțat prezența pe firmamentul societății moldovene. Drept urmare, s-a adâncit divizarea societății, a avut loc pierderea încrederii electoratului activ, care după 1998 a început să imigreze, iar după o perioadă de 8 ani, PCRM (2001-2009) a folosit valorile democratice la sugrumarea celor naționale - parte componentă a celor general-umane - reușindu-i să beneficieze din plin de ideea integrării europene [47,52,53,54,55].

Încercarea de a monitoriza contribuția societății civile în aplanarea neînțelegerilor dintre grupul majoritar și minoritățile naționale a fost dictată în special de realitatea bulversantă a societății moldovene. Or, la început de cale se află nu numai societatea, dar și ONG-urile, care constituie sectorul civil. În lipsa unei experiențe și atipicitatea minorităților naționale din cadrul comunității moldovenești, ONG-urile cu caracter etnocultural au fost și ele atrase în jocurile politicianiste. Astfel că, cadrul lor de activitate, în loc să faciliteze găsirea de specialiști competenți în domeniu pentru a participa la elaborarea de programe competitive întru redresarea situației existente, confirmă prezența de apatie sau politicianism. Pentru unii dintre reprezentanții acestor organizații cadrul respectiv a

devenit fie o afacere de grup, fie o trambulină pentru a obține beneficii din exterior, inclusiv prin granturi, invocându-se și motivul că în societatea moldovenească se încalcă drepturile minorităților. Regretabil, dar sunt prea puține acele organizații care cu fonduri modeste încearcă să fie alături de conașionalii lor, contribuind la integrarea lor în societate, prin cunoașterea limbii materne spre cunoașterea limbii etniei majoritare. Sintetizarea căilor de soluționare a problemelor stringente s-a îndreptat și spre competența factorilor de decizie, dincolo de interesele de grup, și a unei mentalități infecte, realizându-se reforme socioeconomice și politice. Importanța unei atare dominante a fost depistată și în urma unui sondaj de opinie efectuat în septembrie 1992, perpetuând până în prezent. Cu atât mai mult cu cât fenomenul migrației din RM demonstrează că lipsa dominantei strategice în activitatea socială necondiționat le-au încălcat drepturile omului și deopotrivă, competența și profesionalismul, indiferent care ar fi orientarea politică conduc la diminuarea neînțelegerilor și formarea valorilor comunitare [47,48,50,53,54,55,73].

Concluzii la capitolul 5

În acest capitol se reliefează apartenența conflictului inter-etnic în calitate de componentă a conflictului social în societatea moldovenească, ca de altfel în oricare alta. Condițiile unei societăți în formare au fost utilizate la maximum de forțele ostile democratizării acesteia, inclusiv prin delimitarea/scoaterea conflictului inter-etnic din context, obținându-se internaționalizarea conflictului social. Particularitățile conflictului inter-etnic au fost analizate prin optica schimbării caracterului de la parte la întreg și raportate la soluțiile care decurg din realitatea curentă. Necesitatea abordării contextuale s-a realizat prin prisma tipurilor de conflicte manifeste, care includ, pe de o parte, delimitarea conflictului inter-etnic de cel social produs sub influența factorului extern pentru a mușamaliza interesul geopolitic, pe de alta, tentativa de privare a majorității etnice de români/moldoveni de spațiul cultural românesc și confluențele acestuia cu celelalte spații deja manifeste, cum sunt cel slav și arab. A fost evidențiat caracterul grupurilor sociale, inclusiv cel al minorităților naționale, care au definit neînțelegerile existente drept inter-etnice și particularitățile acestora, contribuind la internaționalizarea conflictului social în spațiul Republicii Moldova. Structura grupurilor sociale la fel ca și societatea moldovenească, aflate sub incidența constituirii, au fost considerabil influențate din exterior și astfel au fost ratate oportunitățile care le facilitau comunicarea prin contribuții proprii la toate nivelele ierarhiei societale. De asemenea, a fost elucidat contextul hermeneutic al asemănării și diferenței în evoluția stării conflictuale din Unitatea Teritorial Administrativă Gagauz-Yeri și raioanele de est ale Republicii Moldova și costurile pe care le suportă nu numai societatea moldovenească (care în timp a alunecat tot mai evident pe panta transnistrizării, dar și societățile vecine.

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI

Rezultatele principal noi obținute în urma realizării investigațiilor întreprinse au contribuit la crearea în Republica Moldova a unei noi direcții științifice în domeniul filosofiei sociale și anume *societatea contemporană între conflict și conciliere*, avînd ca suport analiza proceselor, structurii și contextului care în totalitatea lor au determinat remodelarea configurației ordinii mondiale și schimbarea sistemului social. Caracterul inovator al rezultatelor obținute și-a găsit expresia prin elaborarea definițiilor de sinteză ale conceptelor de „societate contemporană”, „societate în formare” și „conflict social”, iar în aspect aplicativ acestea contribuie la soluționarea unei probleme de importanță majoră: definirea tipului de societate în cadrul sistemului social global, abordată la nivelul structurii propriu-zise și a agenților, cu raporturile multidimensionale și complexe, pe care le exercită pe orizontală și pe verticală.

Rezultatele obținute sînt de importanță *cognoscibilă*, deoarece asigură o cunoaștere mai bună a configurației societății și a sistemului social din perioada invocată; *explicativă*, permițînd explicarea și înțelegerea lor mult mai bună și *aplicativ-praxiologică*, imprimînd valoare și utilitate unor concepte și metode care ar contribui la rezolvarea unor probleme practice, cum ar fi definirea societății în formare, a conflictului social și componentele acestuia pentru Republica Moldova și a importanței lor pentru depășirea devizărilor produse, dar și la extinderea dimensiunii securității și supraviețuirii în scopul identificării soluțiilor care ar conduce la aplanarea conflictului din raioanele de est ale Republicii Moldova. Impactul cercetărilor științifice întreprinse asupra *societății contemporane* rezidă în contribuția acestora la definirea statutului ontologic (identificarea locului lor în cadrul științelor sociale) și cel epistemologic (determinarea conținutului obiectului lor de studiu), dezvoltarea aparatului categorial-ideatic prin imprimarea unui conținut nou conceptelor de societate în formare, identitate, conflictului social și conciliere, argumentarea aplicabilității noțiunii „conflict - forța-motrice a societății” și definirea unor schimbări în conținutul și caracterul categoriilor „similitudini/diferențe/particularități”, „conciliere”, „comunicare”, „confluența spațiului cultural”, „identitate”, „valori societale”, „multiculturalism”, - toate orientate spre a defini tipul de societate și pentru a delimita conflictul social natural de cel artificial sau conflictul social de cel social internaționalizat; în vederea specificării locului unor teorii și concepții în cadrul „marilor dezbateri”, în acest context fiind puse în lumină unele elaborări teoretice mai puțin cunoscute în Republica Moldova.

Ideile științifice exprimate prin elaborări teoretico-metodologice și propuneri practice, care se regăsesc pe paginile celor peste 60 de lucrări publicate, sînt rezultatul activității autorului în decursul a două decenii, fiind perfectate de sine stătător prin publicații științifice, majoritatea

căroră sînt fără co-autori, care au fost expuse la 53 de foruri științifice, naționale și internaționale și care se regăsesc în conținutul a patru cursuri de lecții ținute la ciclurile II și III de la unele instituții de învățămînt, fiind mediatizate și prin mijloace de informare în masă.

Prin valorificarea scopului și obiectivelor propuse pentru cercetare a fost determinat că dimensiunea contemporană a societății este una multiplă - de la cea deschisă sau închisă, modernă sau postmodernă pînă la cea în curs de formare, accentuîndu-se că transformarea unei părți într-un întreg este un proces de lungă durată. Costurile acestui proces sunt direct proporționale sensibilizării tuturor agenților din cadrul comunității vizate, iar în cele lipsite de confluența spațiilor culturale care asigură normalitatea circuitului de valori și înlocuirii setului de valori, se ajunge la acutizarea conflictului social și divizarea societății, cum este cazul societății moldovenești.

Reflectînd realitățile prin dezvoltarea socială, s-a reușit desemnarea capacității, dar și vulnerabilitatea societății, în a face față curbei de nevoi/necesități aflate în ascensiune, în timp ce pentru societatea în formare a fost scoasă la iveală influența considerabilă a factorului extern în raport cu starea de fapt din societatea stabilă. Aceste particularități au evidențiat prezența de similitudini/diferențe/divergențe între societăți. Astfel, societatea Încetează să mai fie monoetnică, ci multiculturală și, independent de recunoașterea acestei stări de fapt, fenomenul a devenit unul immanent în spațiul comunitar. Chiar dacă tot mai frecvent în studiile de specialitate se susține că multiculturalismul a eșuat, totuși investigațiile autorului au demonstrat că aceasta se referă la politicile promovate și nu la realitatea multiculturală. Or, multiculturalismul ca de altfel și multiconfesionalul reprezintă tabloul real al societății și este impetuos necesar încadrarea politicilor multiculturale în cadrul politicilor sociale sau publice în dependență de starea de lucruri din comunitate.

Drept urmare a studierii societății contemporane între conciliere și conflict s-a demonstrat că aparatul categorial-ideatic al științei *filosofia socială* a suferit unele modificări, de aceea mai adecvate împrejurărilor noi sînt termenii „schimbare profundă”, „confluente”, „transformare”, în contrapunere cu noțiunea „tranziție”, deoarece aceasta implică cercetarea tuturor actorilor sociali. Or, independent de statutul său de pe mapamond, schimbările profunde sunt o prezență manifestă și se regăsesc în transformările din societate. Și dacă în societatea în formare (post-totalitară) acestea s-au datorat inițial tranziției de la un sistem spre altul, atunci pentru celelalte tipuri de societăți profunzimea schimbărilor prin transformările sesizabile s-au desemnat prin depășirea frontierelor pentru care au fost conștientizate. Iar tentativele de a menține tranziția în locul recunoașterii profunzimii schimbărilor survenite pentru toate tipurile de societate nu numai că contravin realităților sociale, dar sînt și contraproductive.

Filosofia socială reprezintă prin caracterul său un domeniu important care se include în

contextul interdisciplinarității și al multidisciplinarității, care sunt noțiuni proprii demersului postpozitivist: dezvoltarea paradigmelor științei postneclasice se caracterizează prin sporirea ponderii formelor de investigație interdisciplinară și realizarea programelor de cercetare complexă, cu participarea reprezentanților științelor nu numai socio-umane, dar și celor reale, lărgind astfel esențial sfera comprehensivă a proceselor și tendințelor din societatea globalizată. Știința contemporană se află în proces de transformare cardinală, care își trage proveniența din fundamentarea unor discipline academice noi, cu relevanță metodologică și conceptuală deosebită, și din promovarea ideii complementarității. Baza conceptuală postneclasică a contribuit la dezvoltarea ipotezelor teoretice noi și la formarea unui stil nou de gândire științifică, favorizând o specializare pe domenii restrânse și totodată, o unificare disciplinară. Consolidarea și promovarea *filosofiei sociale*, precum și a *antropologiei filosofice* și a *filosofiei culturii* se înscrie în logica proceselor contemporane de transformare a științei, etapei postneclasice fiindu-i proprie indivizibilitatea subiectului cunoașterii în raport cu valorile pe care le împărtășește și cu motivațiile de care se conduce, iar obiectivele urmărite de aceste subdiscipline constau în „reabilitarea” omului abordat în calitate de făuritor activ și responsabil al relațiilor sociale în comunitate și al lumii globalizate.

Filosofia socială formează o disciplină științifică de sine stătătoare, deoarece obiectul de studiu include societatea, alte instituții, procese și câmp de aplicare decât științele sociale, doar metodologia în linii mari fiindu-le comună. Obiectul de studiu al *filosofiei sociale* a suferit pe parcurs mai multe transformări, fiind extins și diversificat, cuprinzând totalitatea actorilor sociali interni, externi și transnaționali, reprezentând procesele și fluxurile care se prefigurează la scară mondială.

În contextul pluralismului teoretic care presupune că fiecare demers științific definește în mod diferențiat legile, legitățile și tendințele de dezvoltare a relațiilor sociale contemporane, dar în același timp ținând cont de dificultățile în determinarea conținutului legilor, devine justificat epistemologic de a identifica numai legitățile, care sînt următoarele:

1. amplificarea interdependenței/interacțiunii și interconexiunii în/dintre societăți specifică lumii contemporane, aceste procese fiind determinate cu predilecție de globalizare, însoțite de dezvoltarea postmodernă cu tehnologiile ei avansate, prin reducerea parametrilor spațiali-temporali și proliferarea de modele, cu precădere în varianta societății stabile (democrațiile occidentale);

2. societatea nu este singurul actor internațional, deoarece pe arena mondială s-au consolidat mai mulți agenți cu experiență diversă. În acest sens este justificată taxonomia societății prin divizarea ei în stabilă și instabilă, dar care nu funcționează în paralel, ci

interacționează plenar, astfel formându-se un conglomerat cu structuri și numeroase ierarhii, la care se mai adaugă și cea virtuală;

3. creșterea rolului factorului extern în raport cu factorul intern în societatea în formare, prin intermediul tehnologiilor de vîrf, această tendință fiind amplificată de opțiunea de participare la procesele de cooperare multilaterală cu caracter socio-economic. Însă e necesar de a lua în calcul și utilizarea strategiei militare în relațiile cu societățile din vecinătatea apropiată, supoziție care este confirmată de numeroasele intervenții militare organizate și desfășurate într-un spațiu nerecunoscut cum e în cazul raioanelor de est ale Republicii Moldova (1991-1992) și utilizarea directă în cazul Georgiei (2008). Implicațiile factorului extern rus au catalizat transformarea conflictului social intern într-unul internaționalizat, divizarea societății moldovenești și investirea cu drept de parte egală la negocierile ulterioare a reprezentanților regiunii secesioniste.

Tranziția a facilitat derularea schimbărilor profunde în comunitățile post-totalitare, în timp fiind denunțată atît prin implozia megasocietății sovietice și a instituțiilor ce au declanșat-o, cît și prin experiența acumulată în cele două decenii. Această experiență în care s-au reflectat încercările de instituționalizare a tranziției doar pentru unele dintre noile democrații din partea societăților stabile și organismelor internaționale, dar pînă la urmă acestea au fost luate prin surprindere de rezultatele obținute. Or, transfrontalitatea dintre societăți nu este altceva decît manifestarea în transformări extinderea schimbărilor profunde. Stare de fapt inoculată în tendințe, procese în plină derulare, sfidînd obișnuita securitate și supraviețuire a societății, sporindu-i vulnerabilitatea, independent de statutul acesteia.

Schimbările profunde supuse transformărilor și-au găsit expresia în structura socială, sistemul social și modelul social, care au facilitat percepția conotațiilor, specifice nivelului de interconexiune, interacțiune și interdependență în/dintre societăți. În același context se înscrie și temeiul pentru elaborarea taxonomiei distingerii dintre societăți în baza modelului social: stabilă, instabilă, în curs de formare (noua democrație/post-totalitară) și autoritară/totalitară.

Studierea societății prin postmodern s-a soldat cu aprofundarea cunoașterii realității și manifestărilor ei pe mai multe paliere în comunitatea multiculturală. E vorba de o realitate în care postmodernul este o expresie culturală a postmodernității. Influența postmodernismului asupra modelului social, cu o dezvoltare predominant modernă, a evidențiat diferențele/particularitățile modelului dat în raport cu cel din societățile stabile/prospere. S-a contabilizat reflectarea și promovarea nu numai a rezultatelor, dar și a acumulărilor din influențele postmodernismului răsfrînte peste societățile cu elemente mai puțin sau insular postmoderne, inclusiv asupra particularităților care țin de transformările schimbării valabile pentru spațiul Republicii Moldova.

Societatea contemporană, dincolo de performanțele obținute, continuă să rămână vulnerabilă în fața noilor provocări la capitolul concilierii intra- și extrasocietale în dezvoltarea și perpetuarea comunității umane. Realitatea multiculturală din societate prin oportunitățile postmodernității de conciliere poate fi deviată de la soluționarea problemelor acutizante, care doar la suprafață par să fie de esență, dar de fapt instigatorii nu arareori se află în afara spațiului comunitar. Edificarea și menținerea concilierii și în sec. XXI continuă să rămână un beneficiu, dar și o responsabilitate pentru toate componentele constituitoare ale societății, în timp ce modelului social din noile democrații îi revine dificila misiune de a le asigura prezența în spațiul civilizațional.

Condiția contemporană a societății în mare parte a schimbat raportul de forțe, transformându-se de la intern *versus* extern și de la extern *versus* intern. A devenit o necesitate asigurarea cu un cadru legislativ coerent, dar și interacțiunea dintre legile scrise și nescrise (care înglobează obiceiuri, tradiții, cutume), indispensabile unui mediu social multicultural, și elaborarea de politici viabile pentru a diminua politizarea realității multiculturale și consecințele survenite în urma acutizării componentelor conflictului social. De asemenea, a fost identificată natura implicațiilor factorului extrasocietal asupra dimensiunii concilierii, diferențele/divergențele cu care se confruntă noile democrații gen societatea moldovenească. Și nu în ultimul rând, a fost evidențiată contribuția comunicării în condițiile societății în formare și divergențele blocajelor de comunicare, care au condus la divizări intergrupale, intercomunitare, societale și pînă la cele cu caracter beligerant.

Drept urmare a realizării studiului comparat asupra stării de lucruri manifeste între cele trei societăți - estoniană, moldovenească și nord-irlandeză (parte a societății britanice) – s-a reușit accentuarea similitudinilor, dar mai ales a particularităților specifice spațiului Republicii Moldova. Au fost examinate oportunitățile concilierii prin fructificarea comunicării multiculturale în procesul de formare a unui mediu congruent. În particular, a fost evidențiată contribuția comunicării multiculturale în edificarea și menținerea echilibrului comunitar într-o societate în curs de formare și particularitățile manifestării concilierii în spațiul Republicii Moldova în comparație cu Estonia și regiunea Irlandei de Nord (Marea Britanie).

Un alt aspect important pentru societate continuă să fie demersul identitar și încadrarea identității de la nivel individual, societal și pînă la cel continental. Semnificația identității rămîne o problemă și pentru societățile stabile (drept exemplu poate servi referendumul asupra Constituției UE), chiar dacă aceasta a fost îndreptată spre modelul social din noile democrații, în special făcîndu-se referire la spațiul postsovietic. Astfel, în modelul social moldovenesc identitatea continuă să fie una politizată în exces și tratată drept un sinonim al cetățeniei, ceea ce

nicidecum nu contribuie la depășirea neînțelegerilor acumulate pe parcursul celor două decenii. Prin studiul realizat s-a stăruit asupra importanței fructificării oportunităților care s-au deschis și necesității depolitizării identității în societățile în curs de formare. Analiza criteriilor prescrise identității, care au fost confruntate cu realitatea multiculturală, a accentuat necesitatea conștientizării/acceptării identității, de rînd cu cea etnică și pe cea cultural-asumată în societate.

În continuare a fost subliniat rolul valorilor comunitare în asigurarea dreptului la propria identitate și necesitatea diminuării neînțelegerilor societale în baza asigurării unei funcționalități legislative. Au fost puse în lumină confluențele identității în noile democrații și specificul manifestării lor în cadrul relațiilor sociale din spațiul Republicii Moldova. S-a reliefat că sursele care condiționează identitatea societății în formare și deviază căile de edificare a concilierii, în mare parte depind de influența factorului extern. S-a insistat pe ideea că lipsirea majorității etnice de propriul spațiu cultural (cel românesc, în cazul dat) conduce neapărat la disfuncționalitatea confluențelor culturale ale societății contemporane, iar în cea în curs de formare aceasta devine o sursă de transformare a conflictului social în unul social internaționalizat și aplanarea este substituită cu operațiuni militare, care nicidecum nu-l va soluționa.

Caracteristicile conflictului social și a căilor care le probează au fost raportate la gradul de dinamizare a vieții comunitare. Iar în dependență de modelul social al societății conflictului social fie i se recunoaște statutul respectiv, fie acesta este înlocuit doctrinar cu lupta de clasă sau inventarea dușmanului. În investigările întreprinse s-a argumentat omniprezența conflictului social și a sintagmei că acesta se aplanează și nu se soluționează, fiind raportat la curba de nevoi/necesități care mișcă societatea. Au fost aduse argumente solide în sprijinul ideii de ce se soluționează problemele care se acutizează și nu conflictul social în sine, deoarece acestea nu sunt altceva decît manifestările conflictului social. Rezolvarea unei probleme conduce la apariția altor noi și de la un alt nivel sau domeniu de activitate a actorilor sociali sau la cele dintre actorii sociali și cei societali, pe cînd durata de timp în care s-au găsit soluțiile potrivite poate demonstra viabilitatea/disponibilitatea instituțiilor sociale. Astfel, a fost făcută o diferențiere distinctă dintre manifestările conflictuale cu caracter natural *versus* artificial; conflictul social *versus* conflictul social internaționalizat; conflictul social *versus* conflictul politic.

Drept urmare a monitorizării influenței factorului extern în aplanarea/declanșarea conflictului social a fost pusă în evidență inconsistența factorului intern în cazul societății moldovenești și slaba implicare a organismelor internaționale la etapa incipientă. Și, nu în ultimul rînd, au fost elucidate condițiile propice pentru transformarea conflictului social internaționalizat în unul politic, care afectează și societățile vecine. În timp, soluțiile s-au căutat în interiorul societății și cu contribuția participanților mediatori din exterior, utilizîndu-se experiența altor state, cu aplicarea legislației

internaționale. Cu toate acestea, propunerile cu care s-a operat până-n prezent, inclusiv și cele ce țin de actualul format 5+2, nici pe departe nu semnifică găsirea de soluții optime pentru conflictul din raioanele de est ale RM. Aceasta se explică, pe de o parte, prin dezinteresul celor care au contribuit la declanșarea diferendului cu ajutorul reprezentanților grupurilor sociale din regiune, iar pe de altă parte, prin intervenția întârziată a UE și SUA, după aproape două decenii, când timpul social a fost folosit pentru încetățenirea la nivelul mentalității unei noi generații a ideii apartenenței lor la spațiul Federației Ruse.

Conflictul interetnic din societatea moldovenească, ca de altfel în oricare alta, s-a dovedit a fi parte componentă a conflictului social. Acest transfer de conflict interetnic se datorează specificului condițiilor societății în formare, care au fost utilizate la maximum de forțele ostile democratizării și desprinderii de trecutul totalitar. Desprinderea conflictului interetnic din context și internaționalizarea conflictului social s-au produs odată cu încercarea societății moldovenești de renaștere națională și revenire la spațiul cultural de care a fost privată majoritatea etnică. Regretabil, dar acest moment s-a produs fără a informa nevorbitoarii de limbă română că procesul declanșat era unul în beneficiul tuturor. Schimbarea caracterului conflictului interetnic, de la o parte la tot întreg, a fost unul de formă și nu de fond, deoarece cerințele înaintate rămân în continuare străine pentru o parte considerabilă a cetățenilor și nu se raportează la realitatea societății Republica Moldova. Contextual, delimitarea conflictului interetnic de cel social se datorează influenței factorului extern în încercarea lui de a mușamaliza interesul geopolitic și reprezentanților minorităților naționale, dar și grație contribuției etniei majoritare.

Deznaționalizarea excesivă a actualului spațiu al Republicii Moldova în fosta Uniune Sovietică a contribuit substanțial la pierderea identității individuale și de grup a etniei majoritare de moldoveni/români, ceea ce a condus la diminuarea până la excludere a mediului intelectual autohton și crearea vidului respectiv, devenit eficace în continuare a procesului de deznaționalizare demarat încă de Imperiul Rus (1812-1917), întru edificarea unui spațiu cultural artificial- moldovenesc. Acest spațiu a fost edificat/susținut inclusiv prin deschiderea de instituții superioare de învățământ după 1944. Promovarea insistentă a acestui deziderat în timp s-a materializat prin divizarea grupului etnic majoritar, care și-a găsit expresia prin necunoașterea propriilor piloni valorici și a valorilor identitare care sunt asigurate de spațiul cultural adecvat. În rezultatul acestor neînțelegeri s-a reușit divizarea societății și nu consolidarea forțelor democratice cum a fost în cazul societăților baltice.

Sursa frecvent utilizată în menținerea și politizarea neînțelegerilor existente în relațiile dintre grupurile sociale din societatea moldovenească ține de privarea majorității etnice de români/moldoveni de propriul spațiu cultural românesc. Neînțelegerile de orice tip sunt

distorsionate și fățiș transferate spre cele cu caracter interetnic, iar dreptul majorității etnice la propriul spațiu cultural este tratat drept ingerință în drepturile altora, în timp ce spațiile slav și arab deja sunt o prezență manifestă în societate. Drept urmare au devenit evidente și contururile grupurilor sociale, inclusiv cele ale minorităților naționale, care au definit neînțelegerile și particularitățile acestora drept interetnice în spațiul Republicii Moldova. Astfel, grupurile sociale, la fel ca și societatea moldovenească fiind în curs de constituire, au fost considerabil influențate din exterior și au ratat oportunitățile care le facilitau comunicarea interculturală și au stopat contribuțiile proprii la toate nivelele ierarhiei societale.

Asemănările și diferențele în evoluția stării conflictuale din Unitatea Teritorială Administrativă Gagauz-Yeri și raioanele de est din stînga Nistrului ale RM au constituit o parte importantă din studiile comparate realizate de-a lungul anilor. Întrebarea la care s-a încercat să se găsească explicație este de cîte drepturi mai este nevoie pentru a se înțelege că orice drept obținut presupune foarte multe responsabilități, care se cer a fi monitorizate prin buchia legii și nu doar prin tehnologii informaționale cu care s-a operat pînă în prezent. Cealaltă fațetă a ritoricii ține de perceperea sumară a modului de oferire a unor drepturi într-un mediu social în care cultura juridică este abia în curs de încetățenire. Or, un drept oferit nu mai poate fi retras pe cale amiabilă, chiar dacă cei care l-au obținut nu sunt în stare să-l fructifice. Oferirea de drepturi unui segment din societate contrar realității poate conduce la privarea de drepturi a celorlalți membri, deoarece acestea niciodată nu sunt considerate a fi un surplus și atunci menținerea echilibrului devine cu adevărat problematică. Costurile pe care le suportă societatea moldovenească (care în timp s-a transnistrizat, deoarece este impusă să plătească costurile care echivalează cu profunzimea divizării nedepășite) pînă la urmă se revarsă/contaminează și societățile vecine.

În acest context e necesar de menționat că recunoașterea faptului că orice demers care s-a lăsat foarte mult așteptat necesită eforturi și mai sporite pentru a fi obținut și implimentat. În condițiile RM conflictul și concilierea întrunesc transparența acțiunilor care se întreprind și modul de aplicare a mecanismelor legale, care asigură membrilor societății posibilitatea de a beneficia de valoarea dreptului obținut nu din contul celorlalți, ci doar atît cît le permite legea, indiferent de apartenența lor etnică, confesională sau mediul de reședință.

Societatea care se regăsește în spațiul Republicii Moldova are prea puține șanse să devină una întregită în contextul lipsei de soluții viabile și asumate ale conflictului din raioanele de est. Această problemă a marcat profund realitatea comunitară, repercursiunile căreia se transpun, printre altele, în faptul că nu-și poate exercita suveranitatea și jurisdicția pe întregul teritoriu și este șantajabilă de forțe atît din interior, cît și din exterior, reducîndu-i-se esențial spațiul de

manevră. Elaborarea cadrului general și a principiilor prin Legea cu privire la prevederile de bază ale statului juridic special al localităților din stînga Nistrului (Transnistria) din 22 iulie 2005 este o excepție de la situația anterioară, iar perfectarea Concepției reglementării conflictului transnistrean și reintegrării Republicii Moldova poate fi un început de destransnistrizare a societății de pe ambele maluri ale Nistrului.

Este important de menționat că în Republica Moldova cercetările științifice în domeniul filosofiei sociale au debutat după implozia Uniunii Sovietice, în ultimul deceniu al secolului XX, aceasta fiind introdusă doar în 2008 în registrul specialităților CNAA cu precădere descriptiv-aplicative. Cercetările aplicative au fost extinse și diversificate de către cadrele științifico-didactice, dar și prin contribuția unor organizații neguvernamentale pe măsura aprofundării studiilor, ancorate cu predilecție pe analiza proceselor din societatea Republica Moldova și nu pe procesul de transformare a părții într-un întreg și pe conexiunile acesteia cu societatea stabilă. Este de notat că parteneriatul dintre mediul științific și factorii de decizie în continuare se află la un nivel care lasă de dorit. Cît despre investigațiile fundamentale, care ar avea o înaltă încărcătură teoretică, acestea sînt cu mult mai puține la număr. Mediul de cercetători nu a reușit să se împarte în baza școlilor sau curentelor teoretice distincte, acest fapt fiind explicat și prin recunoașterea întîrziată a domeniului respectiv (2008).

Avînd în calitate de suport de referință investigațiile întreprinse și rezultatele obținute pe parcursul a celor două decenii, venim cu unele recomandări, utile nu numai în plan teoretic, dar mai ales sub aspect aplicativ, care vor contribui la cunoașterea, explicarea și înțelegerea unor probleme ce vizează caracterul societății aflate între conflict și conciliere și la elaborarea unor soluții plauzibile:

1. Necesitatea introducerii în curricula preuniversitară și universitară din Republica Moldova a unui curs de filosofie obligatoriu și nu opțional, cu un compartiment, la *filosofia socială* și un altul, la *filosofia științei*, care ar avea drept scop sensibilizarea tinerilor asupra modelului social, al societății în care urmează să-și aplice cunoștințele promovîndu-le. Astfel dînșii ași vor asigura nu numai asocierea la Procesul de la Bolonia, dar și umanismul indispensabil în calificarea specialiștilor;
2. Este absolut necesar ca în Republica Moldova să fie aprofundate și extinse investigațiile din domeniul *filosofiei sociale*, acest exercițiu fiind oportun pentru ca cercetătorii să se includă activ în circuitul științific internațional, inclusiv prin invitații în calitate de profesori asociați, pentru a avea posibilitate de a publica articole în reviste prestigioase de specialitate de peste hotare, nemaivorbind de participarea la foruri științifice și implementarea unor proiecte comune, astfel valorificînd și posibilitățile oferite de

Programul F7. Astfel, cercetările aplicative necesită a fi canalizate pe probleme care țin de realitatea socială, aflate în interdependență cu alte discipline conexe. Indispensabilă este și necesitatea fundamentării științifice a strategiei de dezvoltare și a oportunităților de diminuare a impactului divizării în societatea moldovenească, experiența societăților baltice fiind una demnă de urmat/studiat;

3. Este indispensabil ca societatea Republica Moldova să fructifice „deschiderea” apărută la finele anului 2009 și să valorifice împrejurările favorabile de apropiere/asociere cu Uniunea Europeană, deoarece cadrul acestui proces oferă nu numai modernizarea, dar și întregirea societății. Valorificarea acestei opțiuni strategice presupune fortificarea gradului de funcționalitate a instituțiilor sociale prin realizarea planurilor de acțiuni convenite de comun acord, utilizarea la maximum a beneficiilor provenite din participarea la programele Parteneriatului Estic, implementarea prin programe guvernamentale a prevederilor aquis-ului comunitar și semnarea și ratificarea Acordului de Asociere cu UE, care să conțină o finalitate clară și pentru membrii comunității;
4. În contextul internaționalizării conflictului social din raioanele de est ale Republicii Moldova este necesar de a diminua asimetria existentă în procesul de negocieri prin transformarea acestuia într-un format cât mai eficient și în modul de exercitare a operațiunilor de menținere a păcii - prin substituirea forțelor actuale cu structuri polițienești civile cu caracter multinațional. Concepția „securității cooperative” poate figura în calitate de suport conceptual pentru elaborarea și implementarea viitoarelor soluții. În acest context se dovedesc a fi inevitabile mai multe acțiuni, precum evacuarea necondiționată a prezenței militare rusești în deplina ei diversitate și elaborarea statutului juridic special și acordarea autonomiei locale lărgite. Aceste acțiuni ar putea să nu fie neapărat sincronizate, dar sînt totuși oportune în condițiile monitorizării situației de conflict și garantării internaționale a implementării soluțiilor asumate de toate părțile. În setul de documente ce urmează a fi perfectate rolul primordial revine Concepției de reintegrare a societății și Strategiei de integrare europeană, în care, de rînd cu alte prevederi importante, să fie identificate neapărat amenințările și riscurile, cum ar fi cele de la nivelul percepției cotidiene sau care sînt de factură financiar-economică (de exemplu, neachitarea de către autoritățile din stînga Nistrului a consumului de gaze naturale către Federația Rusă). La elaborarea lor se impune extinderea cercului de participanți la discuții – prin includerea reprezentanților instituțiilor sociale și atragerea comunității științifice, patronatului, sindicatelor și altor elemente ale sectorului neguvernamental de pe ambele maluri ale Nistrului;

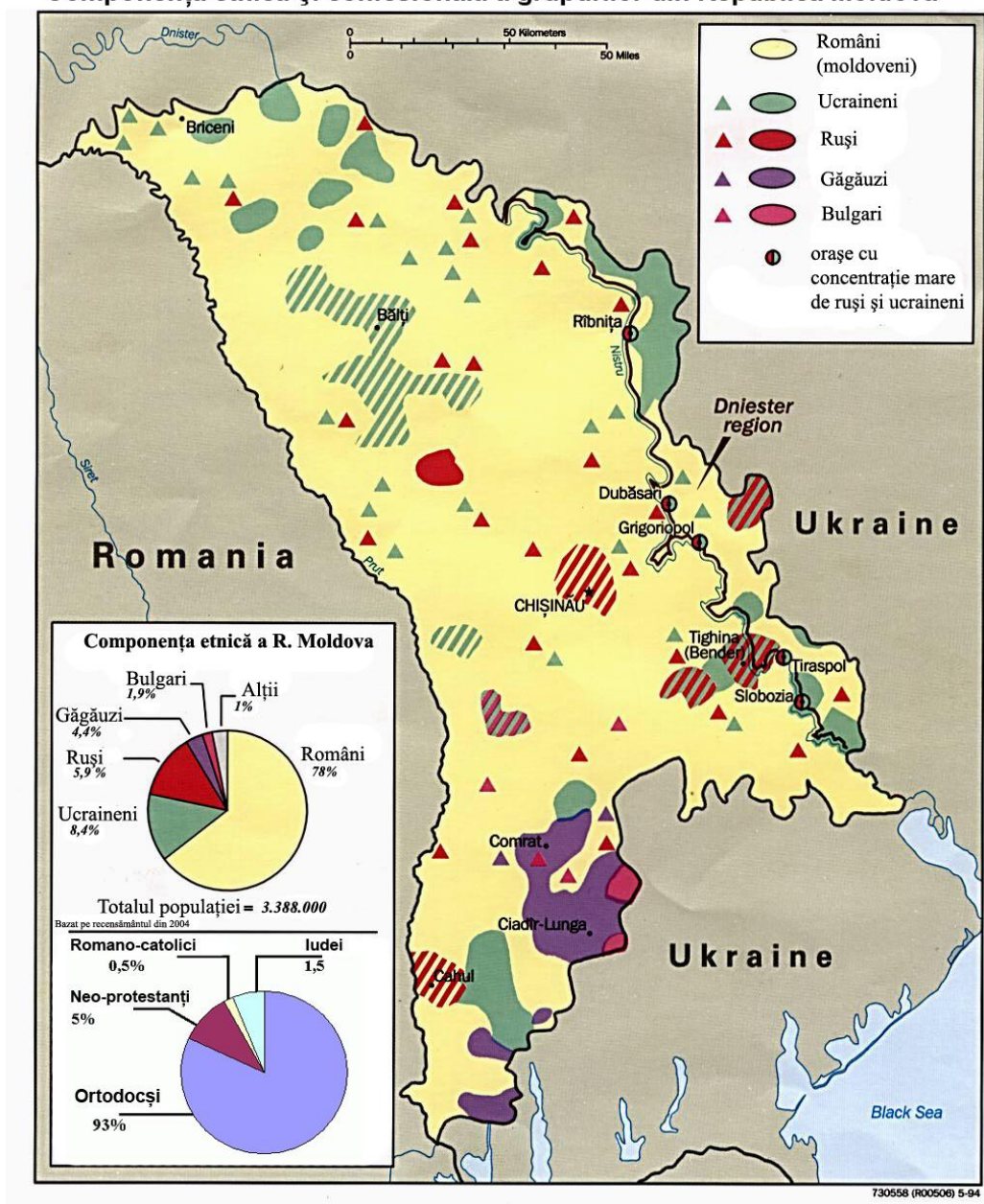
5. Pentru a depăși divizarea societății moldovenești este necesară și redimensionarea teritorial-administrativă conformă cu nevoile și necesitățile cetățenilor și de susținerea responsabilă a clasei politice, în special prin asigurarea cu un cadru legal adecvat și mecanisme eficiente de implementare a legislației. Se va face o racordare a legislației naționale la cea internațională privind elaborarea și implementarea de politici multiculturale, reieșind din particularitățile societății moldovenești, inclusiv prin intermediul strategiilor de dezvoltare a societății în formare;
6. Este impetuos necesară elaborarea și implementarea de programe social-economice și culturale regionale, care ar conduce la diminuarea fenomenului migrației, îmbătrânirii și stigmatizării populației din mediul rural. În această ordine de idei va fi binevenit să se exploreze experiența societăților baltice. Caracterul acestor elaborări se va axa pe următoarele:
- programe socio-economico-culturale, elaborate la nivel de comunitate sau regiune, cu suport financiar extern/intern, care să se implementeze pe o parte și pe alta a Nistrului sau în raioanele de sud, în dependență de nevoile/necesitățile stringente, astfel contribuind la diminuarea manipulărilor politicianiste;
 - informarea, implementarea și evaluarea programelor respective cu concursul reprezentanților locali și al donatorilor externi pentru a analiza starea de lucruri reală și nu una închipuită;
 - redimensionarea politicilor lingvistice și transformarea lor în calitate de parte integrantă a politicilor social-economice și culturale competitive, formulate în baza unui suport legislativ revăzut și racordat la noile realități.

Fructificarea programelor respective va însemna realizarea unor implementări raportate la rezultate, care vor încetățeni în conștiința individuală și comunitară înțelegerea că doar totalitatea activităților întreprinse de ei înșiși va conduce la promovare și prosperitate. Iar unitatea în diversitate a programelor de dezvoltare implementate în societatea moldovenească va conduce până la urmă la depolitizarea valorilor identitare și va confirma dreptul etniei majoritare la propriul spațiu cultural-românesc, care la confluența cu celelalte spații manifeste va asigura perpetuarea valorilor identitare ale minorităților naționale. Prezența acestor valori se va regăsi în activitățile orientate spre formarea conștiinței sociale a mediului multicultural din care fac parte minoritățile și nu a patriei istorice spre care mulți rămân a fi atrași. Aducerea lucrurilor în albia firească va facilita reflectarea problemelor reale cu care se confruntă mediul comunitar și soluțiile identificate vor conduce atât la edificarea concilierii, cât și la aplanarea conflictului social. În consecință, implementarea acestor programe poate deveni hîrtia de turnesol, care va face lumină și în relațiile

intercomunitare și în cele interetnice, prin contribuția concretă la edificarea concilierii, readucerea conflictului în spațiul social al comunității RM și diminuării caracterului lui internaționalizat.

- **Anexa**

Componenta etnică și confesională a grupurilor din Republica Moldova

- După originalul publicației: Harta: **Componenta etnică și confesională a grupurilor din Republica Moldova** în conformitate cu recensămintele din 1989, 2004 și 2005 elaborată de autor și prezentată în cadrul mai multor manifestări științifice naționale, internaționale, care a fost parte din mai multe publicații, inclusiv din volumul *From Misunderstanding Towards Openness and Collaboration in Multicultural Societies. Experience of Moldova, Estonia and Northern Ireland*. Chișinău: Editura Pontos, 2005; *Interethnic Relations, Minority Rights and Security Concerns: A Four-country Perspective (Ukraine-Moldova-Romania-Hungary)*. Киев: Издательство Пальмира, 2008.

BIBLIOGRAFIE

1. Balahur P. Problematologie și comunicare. Iași: Editura Performantica, 2006. 270p.
2. Sălăvăstru C. Critica raționalității discursive : o interpretare problematologică a discursului filosofic. Iași: Editura Polirom, 2001. 216p.
3. Popper K.R. Societatea deschisă și dușmanii ei, vol. II. p. 93-95; vol.I, cap. 10. p.194-227; vol.II, cap. 24. p.244-281. București: Editura Humanitas, 2005
4. Foucault M. Cuvinte și lucruri. București: Rao, 2008, 544p.; Arheologia cunoașterii. București: Editura Rao, 2011. 283p.
5. Meyer M. De la Problematologie. Philosophie, science et langage. Paris : Pierre Mardaga, 1986. p.7.
6. Collingwood G. Autobiography p.31, după Sălăvăstru C. Critica raționalității discursive. Iași: Editura Polirom, 2001. 416p.
7. Kuhn Th. Structura revoluțiilor științifice. București: Editura Humanitas, 2008. 280p.
8. Weber M. Teorie și metodă în științele culturii. Iași: Editura Polirom, 2001. 184p.
9. După Rickman H.P. W.Dilthey: Selected writings. Cambridge: University Press, 1979. 197p.
10. McLuhan M. The gutenbergalaxy: the making of typographic man.Toronto: University Press,1962. 293p; Understanding media: The extensions of man. New York: McGraw-Hill, 1964. 318p.
11. Huntington S. Ciocnirea civilizațiilor și refacerea ordinii mondiale. București: Editura Humanitas ,1997. 232p.
12. Rosanvallon P. Noua problemă socială. Iași: Editura Institutul European, 1998. 176p.
13. Haeyk F. Drumul către servitute. București: Editura Humanitas, 2006. 320p.
14. Le Bon G. Psihologia mulțimilor. București: Editura Antet 1992. 104p.
15. După Vandenberghe F. La sociology de la George Simmel.Paris: La Decouverte, 2001. 311p; Papilloud C. Three conditions of human relations Marcel Mauss and Georg Simmel.În: *Philosophy and social criticism*, vol. 30, 2004, no.4. p.431-444.
16. Olson M The logique de l'action collective. Paris: PUF, 1978. 112p.
17. Dahrendorf R. Conflictul social modern. București: Editura Humanitas, 1996, 288p.
18. Sartre J-P. Ființa și neantul. Eseu de ontologie fenomenologică București:Editura Paralela 45, 2004, 850p.
19. Aron R. Opiul intelectualilor. București: EdituraCurtea Veche, 2007. 368p. Marxisme imagine. Iași: Editura Polirom, 2002. 232p.
20. Loytard J-F. Condiția postmodernă. Raport asupra cunoașterii.- București:Editura Babel1993.144p; Habermas J. Discursul filosofic al modernității. București: Editura All Educational, 2000.368p; Jameson F. The prison-house of language:a critical account of structuralism and Russian formalism. Prinston: University Press, 1975. 248p.
21. Hutcheon L. Politica postmodernă. București: Editura Univers, 1998. 218 p.
22. Giddens A. Consecințele modernității. București : Editura Univers, 2000. 176p.
23. Vattimo G. Nihilism și posmodernism în filosofie. Constanța: Editura Pontica, 1993. 184p.
24. Beck U., Beck G.Individualization: institutionalized individualism and its social and political consequences. Cambridge: SAGE, 2002. 221p.
25. Bauman Z. Liquid modernity. Cambridge: Polity Press, 2000. 228p ; Living in borrowed time:conversations with Citlali Roviroza-Madrado. Cambridge: Polity Press, 2010. 100p.
26. Holis M. Introducere în filosofia științelor sociale. București: Editura Trei, 2001. 256p.
27. Mehedinți S. Cultură și civilizație.București: Editura Trei,1999. 390p.
28. Andrei P. Filosofia valorilor.Iași: Editura Polirom, 1997. 240p.
29. Vianu T. Filosofia culturii și teoria valorilor. București: EdituraNemira,1998. 672p.
30. Gusti D. Opere, vol. IV. București: Editura Academiei Române, 1970. 419p.

31. Bădina O. Cornova un sat de mazili. București: Editura Economica, 1997. 440p.
32. Râmbu N. Tirania valorilor. Studiu de filosofia culturii și axiologie. București: Editura Didactică și Pedagogică, 2006. 420p.
33. Codoban A. Semn și interpretare. O introducere postmodernă în semiologie și hermeneutică. Cluj-Napoca: Editura Dacia, 2001. 144p.
34. Roșca Al. Algoritmi ai tranziției: aspecte social-filosofice. Chișinău: Tipografia A.Ș.M., 2007. 300p.
35. Bobână Gh. Umanismul în cultura românească din sec. al XVI-încep. Sec. al XVIII-lea. Chișinău: Editura Epigraf, 2005. 268p.
36. Țapoc V. Teoria și metodologia științelor contemporane: concepte și interpretări. Chișinău : Editura CEPUSM, 2005. 212p.
37. Bulgaru M. Gîndirea iluministă în Moldova: opinii și realități. Chișinău: Editura CEPUSM, 2001. 247p.
38. Căldare D. Din istoria gîndirii filosofice românești. Chișinău: Editura CEPUSM, 2000. 332p.
39. Coandă S. Valori filosofice naționale în context european. Chișinău : Editura CEPUSM, 2003. 345p.
40. Saharneanu E. Sensul și orientările procesului istoric contemporan. Chișinău: Editura CEPUSM, 2001. 234p.
41. Capcelea V. Filosofie socială. Introducere în istoria filosofiei sociale și în studiul problemelor ei fundamentale. Chișinău: Editura ARC, 2009. 538p.
42. Țirdea T. Elemente de informatică socială, sociocognitologie și noosferologie. Chișinău: Tipografia UASM, 2001. 272p; Bioetica: origini, dileme tendințe. Chișinău : Editura Medicina, 2005. 233p.
43. Roșca L. Supravețuirea, moralitatea și potențialul personalității umane : analiză teoretico-metodologică. Chișinău : Editura UASM, 2007. 329p.
44. Ojovanu V. Dimensiunile performanței. Chișinău: Centrul ed. al UASM, 2007. 145p.
45. Serebrian O. Va exploda Estul? Cluj-Napoca : Editura Dacia, 1998. 130p.
46. Conflictul transnistrean 2001-2011 in www.ippi.md
47. Pascaru A. Societatea între conciliere și conflict. Cazul Republicii Moldova. Chișinău: Editura ARC, 2000. 141p; Pascaru A. Trecutul totalitar prin prisma viitorului prezent. În Impactul trecutului totalitar asupra noilor democrații din Europa Centrală și de Est. Chișinău: Editura ARC, 2000. p.205-211; Pascaru A. Confidence building through the prospect of the social impact. În: Confidence building. measures and conflict regulating strategies in divided societies: Macedonia- Moldova. Chișinău: Editura ARC, 2001. p.103-117; Pascaru A. Semnificația instituționalizării cercetărilor din domeniul filosofiei în contextul societății moldovenești. Chișinău: În Revista de Filosofie și Drept, 2006, nr. 1-2. p.110-116; Pascaru A., Beltzer N., Gerasymchiuk S. și alții. Interethnic relations, minority rights and security concerns: a four-country perspective (Ukraine-Moldova-Romania-Hungaria). Киев: Издательство: Пальмира, 2008. 218p; Pascaru A. Cercetările în domeniul filosofiei și practica instituționalizării lor în cadrul AȘM. Chișinău: În Revista de Filozofie, Sociologie și Științe Politice, 2011, nr.2. p. 20-29; Pascaru A. Society's condition and the new challenges. Chișinău: „Tipogr.-Sirius” SRL, 2011. p. 139-153.
48. Pascaru A. Problema depășirii stării de conflict în relațiile interetnice. București: În Revista Sociologia Românească, 1993, nr.2. p.68-77; Pascaru A. Problema conflictelor în societate în perioada de tranziție. București: În Revista Sociologia Românească, 1994, nr.1. p.75-80; Pascaru A. Aspecte socio-juridice (a conflictului). În: Conflictul transnistrean. Adevărul așa cum a fost el. Materialele conferinței științifico-practice “Interesele de stat și rolul organelor de interne în asigurarea ordinii constituționale,

- drepturilor omului în raioanele de est ale Republicii Moldova”, 12-13 ianuarie 1993. Chișinău: Editura Logos, 1996. p.48-50; Pascaru A. Contribuția conflictelor sociale la dezvoltarea durabilă. Chișinău: În Revista de Filosofie și Drept, 2004, nr.1-3. p.11-14; Pascaru A., Râmbu N. Cultural and linguistic conflicts between Romania and Republic of Moldova. În: Internationalization, cultural difference and migration. (Challenges and Perspectives of Intercultural Education). Magdebourg: Editura LIT, 2004. p.101-109.
49. Kolakowski L. Main Currents of Marxism: the founders, the golden age, the breakdown.- Leicester. Leicestershire, United Kingdom, 2010. 1504p.
 50. Pascaru A. Introducere în sociologia organizațiilor. Manual. Chișinău: Editura Academia Administrare Publică, 1998. 86p; Pascaru A, Martîncik E. Problema marginalilor în structura societății ex- sovietice. Chișinău: În Buletinul tinerilor juriști, 1998, nr.1 (5). p.30-40; Pascaru A. The condition of confessions in societies in transition. In Religion, society and education in post-totalitarian societies of Central and South-Eastern Europe. Chișinău: Editura ARC, 2001. p.64-74; Pascaru A., Rojco A. Dimensiunile grupurilor social-vulnerabile în societățile în tranziție. Timișoara: În Revista Coloana Infinitului, 2002, vol. III-IV, anul V, nr.43-45. p.26-27; Pascaru A. Administrația Publică în Republica Moldova între necesitățile sociale și politice. În: Administrația Publică: aspecte practico-științifice, probleme și perspective. Chișinău: Editura USM, 2004. p. 255-261; Pascaru A. Este pacea eternă posibilă? Iași: În Revista Cultura. Revistă internațională de filosofie a culturii și antropologie culturală, 2005, nr.3. p.67-75; Pascaru A. Laicul și confesionalul în organizarea vieții sociale. Chișinău: În Revista de Filosofie și Drept, 2005, nr.1-3. p.155-161.
 51. Pascaru A. Ponderea educației în edificarea toleranței în comunitate. Studiu comparat. Chișinău, 2002, www.ipp.md, 80 p; Pascaru A. The value of education in establishing tolerance in community environment: similarities and differences. În: Education and tolerance in multicultural societies. Chișinău: Editura ARC, 2002. p. 111-131; Pascaru A. The condition of confessions in societies in transition. In Religion, society and education in post-totalitarian societies of Central and South-Eastern Europe. Chișinău: Editura ARC, 2001. p.64-74.
 52. Pascaru A. Rolul Politicilor Publice în depășirea imploziei sociale condiționate de societatea în schimbare. În : Cartea Albă. Situația autonomiei locale în Republica Moldova. Chișinău, 2000. p.64-74; Pascaru A. Dezvoltarea durabilă în societatea modernă. (Cazul Republicii Moldova). Chișinău: În Revista de Filosofie și Drept, 2002, nr.1-3. p.33-43; Pascaru A. Securitatea societății prin similitudini și diferențe. În Strategia supraviețuirii din perspectiva bioeticii, filosofiei și medicinei: Culegere de articole științifice. Sub red. prof. univ. T.N.Țîrdea. Chișinău: Editura Print-Caro, 2011. p.131-135. Pascaru A. Problema supraviețuirii în contextul societății contemporane. În Strategia supraviețuirii din perspectiva bioeticii, filosofiei și medicinei: Culegere de articole științifice. Vol. II. Sub red. prof. univ. T.N.Țîrdea. Chișinău: Editura Print-Caro, 2012. p.139-142.
 53. Pascaru A. Raport și motivare în condiționarea valorilor societale. Chișinău: În Revista de Filosofie, Sociologie și Științe Politice, 2007, nr.2. p.14-21; Pascaru A. Dimensiunea valorilor comunitare în societatea moldovenească. În: Filosofia și perspectiva umană. Chișinău: Editura Pontos, 2007. p.35-41; Pascaru A. Comunicarea dintre valorile etniei majoritate și minorităților etnice în societate. În: Anuarul Institutului „George Barițiu” Cluj, vol. VI Series Humantistica al Academiei Române. București: Editura Academia Română, 2008. p.427-439; Pascaru A. Semnificația condiționării valorilor pentru Republica Moldova. Chișinău: În Revista de Filosofie, Sociologie și Științe Politice, 2008, nr.2. p.20-30; Pascaru A. Valorile la confluența spațiilor culturale în societate. Chișinău: În Revista de Filosofie, Sociologie și Științe Politice, 2009, nr.1. p.5-15;

- Pascaru A. Condiționarea valorilor în societate. În: Bioetica, Filosofia și Medicina în strategia de asigurare a securității umane . Materialele conferinței a XIV-a științifice internaționale de la Universitatea de Medicină și Farmacie „Nicolae Testemițeanu, ”, 15-16 aprilie, 2010. Chișinău: Editura Print- Caro SRL, 2010. p.141-147; Pascaru A. Modificarea/stigmatizarea valorilor prin prisma timpului social. În: Științele socio-umaniste și progresul tehnico-științific. Materialele conferinței de la Universitatea Tehnică a Moldovei, 23 aprilie, 2010. Chișinău: Editura U.T.M., 2010. p.108-114; Pascaru A. Semnificația circulației valorilor în timpul social. În: Bioetica, Filosofia și Medicina în strategia de asigurare a securității umane. Materialele conferinței a XV-a științifice internaționale de la Universitatea de Medicină și Farmacie „Nicolae Testemițeanu”, 12-13noiembrie, 2010. Chișinău: Editura CEP Medicina, 2010. p.160-165.
54. Pascaru A. Social dimensions of integration in Republic of Moldova in context of European Integration- www.euromoldova.org.md; Pascaru A., Coretchi A., Stevens, C. The Republic of Moldova: Dimensions of the gagauz socio-linguistic model// World Congress on Language Policies, Barcelona 16-20 aprilie 2002, <http://www.linguapax.org/congres/taller/taller3/article15.ang.html>; Pascaru A. Integration polices in multicultural societies between necessities and availabilities. A comparative study: the Republic of Moldova, Estonia and Latvia. În Management of integration in multicultural societies. Chișinău: Editura ARC, 2003. p.22-47; Pascaru A. The Dimension of communication in multicultural societies. Comparative Study: Moldova, Estonia, Northern Ireland (UK). În: From misunderstanding towards openness and collaboration in multicultural societies. Experience of Moldova, Estonia and Northern Ireland. Chișinău: Editura Pontos, 2005. p.21-40; Паскару А. Национальные меньшинства в Республике Молдова: социальный срез. În: Построение взаимопонимания в конфликтных регионах. Обмен опыта между Грузией и Молдовой. - Chișinău: Editura Bons Offices, 2008. p.40-51.
55. Pascaru A. Identitatea din perspectiva provocărilor sociale. Chișinău: În Revista Sud-Est, 1998, nr.4 /34. p.36-40; Pascaru A. Identitatea între național și european. Iași: În Revista Cultura. Revistă internațională de filosofia culturii și antropologie culturală, 2004, nr.2. p. 105- 113; Pascaru A. Societatea în căutarea propriei identități. În: Perspective de modernizare a societății moldovenești: aspecte teoretico-practice. Materialele conferinței științifico-practică interuniversitară de la IRIM, 15 octombrie, 2010. Chișinău: Editura IRIM, 2010. p.24-34.
56. Pascaru A. Semnificația confluențelor în postmodernism. Chișinău: În Revista de Filosofie și Drept, 2006, nr.3. p.24-31; Pascaru A. Postmodernul și postmodernismul în societate. În: Studii și Cercetări din domeniul științelor socio-umane. Cluj: Editura ARGONAUT, 2007, vol. 16. p.351-360; Pascaru A. Confluențele postmodernismului în societate. În: Bioetica, Filosofia, Economia și Medicina în strategia de asigurare a securității umane. Materialele conferinței a XII-a științifice internaționale de la Universitatea de Medicină și Farmacie „Nicolae Testemițeanu”, 28-29 august, 2007. Chișinău: Editura CEP medicina, 2007. p.177-181;Pascaru A. Confluențele postmodernismului în societate: unele aspecte. Iași: În Revista SYMPOZION, tomul VI, 2008, nr.2. p.374-389; Pascaru A. Unele considerații asupra confluențelor postmodernului în societate. In Studii și Cercetări din domeniul științelor socio-umane. Cluj: Editura ARGONAUT, 2006, vol. 15. p.231-340
57. Kymlicka W. Multicultural citizenship: a liberal theory of minority rights.-Oxford. Oxford University Press,1995. 280p; Kukathas Ch. (ed.) Are there any cultural rights? În: Political theory, 1995, nr. 20. p.105–139.

58. Taylor Gh.. The politics of recognition. In: A. Gutman (ed.) Multiculturalism and "the politics of recognition". Princeton: Princeton University Press, 1992. p.25-73.
59. Shklar J.N. American citizenship: the quest for inclusion. Cambridge: Harvard University Press,1993.136p.
60. Sarup M. An introductory guide to post- structuralism and postmodernism.- Atlanta: University of Georgia Press,1995. 205p.
61. Habermas J. Philosophical discourses of modernity. Cambridge: Editura Polity Press, 1984. 374p.
62. După Conovan, M., Hannah Arendt. A reinteprétation of her political thought. Cambridge: Cambridge Press University,1992.312p.
63. Fukuyama F. Second thoughts. The last man in a bottle. The National Interest, Summer, 1999. p.1-20.
64. Brunner R. Psihanaliză și societatea posmodernă. Timișoara:Editura Amarcord, 2000. 102p.
65. Gladwell M. Punctul critic. București: Editura Andreco educatinal, 2004. 128p.
66. Florian R. Criza unei lumi în schimbare. București: Editura Noua alternativă,1994. 310p.
67. Kant, Im. Spre pacea eternă. Un proiect filosofic, cu o notă biografică și un Cuvânt Intoductiv, traducere de Ion Gorun. București: Editura. I. Brănișteanu, ,1922. 73p.
68. Stiglitz, J. The spring of the zsoombi. Copyright Project-Syndicate, 2009. www.project-syndicate.org
69. Spengler O. Declinul Occidentului. Craiova: Editura Beladi. 1996. 596p.
70. Mușat C. Strategiile subversiunii. Descriere și narațiune în proza postmodernă românească. București: Editura Paralela 45, 2002. 243p.
71. Moynihan D.P. Pandaemonium. Etnisity in international politics. New-York: Oxford University Press, 1993. 153p.
72. Wittgenstein L. Philosophical Investigations. Oxford: Wiley-Blackwell, 4th edition, 2009. 380p.
73. Pascaru A. Harta reprezentărilor etnice și confesionale din Republica Moldova în conformitate cu recensămintele din 1989, 2004 și 2005 elaborată de autor și prezentată în cadrul mai multor manifestări științifice naționale și internaționale și a fost parte din mai multe publicații, inclusiv From Misunderstanding Towards Openness and Collaboration in Multicultural Societies. Experience of Moldova, Estonia and Northern Ireland. Chișinău: Editura Pontos, 2005; Interethnic relations, minority rights and security concerns: a four-country perspective (Ukraine-Moldova-Romania-Hungaria). Киев: Издательство: Пальмира, 2008.
74. Taylor Ch. Societatea în era pluralității. Project Syndicate/Institute for Human Sciences, 2010 www.project-syndicate.org/
75. Dezbateri de pe sit-ul Project Syndicate/Institute for Human Sciences 2010–2012 www.project-syndicate.org/
76. Gadamer H-G. Adevăr și metodă.București: Editura Teora, 2001. 736p.
77. Marx K. Engels F. Opere alese în două volume, ediția a 3-a, vol. 1. București: Editura Politică, 1966. p. 92-202.
78. Ortega-y-Gasset J. Man and crises. New-York: W.W. Norton and Company, 1958. 217p.
79. Coser L. The function of social conflict. Glencoe Ill: Free Press, 1956. 188p.
80. Moscovici S. (ed.) Epoca maselor. Tratat istoric asupra psihologiei maselor.Iași: Editura Institutului European, 2001. 304p.
- 81.Boudon R. Texte sociologice alese. București: Editura Humanitas, 1990. 381p.

LISTA LUCRĂRILOR ȘTIINȚIFICE ȘI METODICO-DIDACTICE PUBLICATE LA TEMA TEZEI

Lucrări științifice:

- **Monografii**

1. **Pascaru A. *Societatea între conciliere și conflict: Cazul Republicii Moldova. Chișinău: Editura ARC, 2000. 141p. 7c.e.***
2. Pascaru A. (coordinator) Confidence building measures and conflict regulating strategies in divided societies: Macedonia-Moldova. Chișinău: Editura ARC. 2001, 208p. 1.c.e.
3. **Pascaru A. *Ponderea educației în edificarea toleranței în comunitate. Studiu comparat. Chișinău, 2002. www.ipp.md, 80 p.***
4. Pascaru A., Rusandu I., Bobâna Gh. și alții. Filosofia și perspectiva umană. Chișinău: Editura Pontos, 2007. 267p. 0,5 c.e.
5. Pascaru A., Beltzer N., Gerasymchiuk S. și alții. Interethnic relations, minority rights and security concerns: a four-country perspective (Ukraine-Moldova-Romania-Hungaria). Киев: Издательство: Пальмира, 2008. 218p. 10c.e.
6. Pascaru A., Bobâna Gh. Redimensionarea valorilor în contextul noii vecinătăți cu Uniunea Europeană. Chișinău: „Tipogr.-Sirius”SRL, 2011.144 p. 2,5c.e.
7. **Pascaru A. *Societatea contemporană între conflict și conciliere: cazul Republicii Moldova. Chișinău: „Tipogr.-Sirius”SRL, 2012. 192p. 9,2c.e.***

- **Lucrări metodico-didactice**

8. **Pascaru A. *Introducere în sociologia organizațiilor. Manual. Chișinău: Editura Academia Administrare Publică, 1998. 86p. 5c.e.***
9. Pascaru A. (coordonator). Comunicarea și mobilitatea studenților. Materilele mesei rotunde de la Cluj-Napoca, România, 6-7 mai 1999. Chișinău: Editura ARC, 1999. 110p. 0,4c.e.
10. **Pascaru A. *Social conflict through the European Integration Prospect. In: A World in change through communication towards integration. Note de curs. Chișinău: Editura ARC, 2001. p.52-59. 0,4c.e.***

- **Articole în reviste naționale**
Categoria C

11. Pascaru A. Dimensiunile socio-psihologice ale culturii păcii. Chișinău: În: Revista de Filosofie și Drept, 2001, nr.2. p.21-27. 0,4c.e.
12. **Pascaru A. *Dezvoltarea durabilă în societatea modernă. (Cazul Republicii Moldova). Chișinău: În: Revista de Filosofie și Drept, 2002, nr.1-3. p.33-43. 0,8c.e.***
13. **Pascaru A. *Contribuția conflictelor sociale la dezvoltarea durabilă. Chișinău: În: Revista de Filosofie și Drept, 2004, nr.1-3. p.11-14. 0,3c.e.***
14. Pascaru A. Semnificația instituționalizării cercetărilor din domeniul filosofiei în contextul societății moldovenești. Chișinău: În: Revista de Filosofie și Drept, 2006, nr.1-2. p.110-116. 0, 3c.e.
15. **Pascaru A. *Semnificația confluențelor în postmodernism. Chișinău: În: Revista de Filosofie și Drept, 2006, nr.3. p.24-31. 0,5c.e.***
16. **Pascaru A. *Raport și motivare în condiționarea valorilor societale. Chișinău: În: Revista de Filosofie, Sociologie și Științe Politice, 2007, nr.2. p.14-21. 0,6c.e.***
17. Pascaru A. Semnificația condiționării valorilor pentru Republica Moldova. Chișinău: În: Revista de Filosofie, Sociologie și Științe Politice, 2008, nr.2. p.20-30. 0,8c.e.
18. **Pascaru A. *Valorile la confluența spațiilor culturale în societate. Chișinău: În: Revista de Filosofie, Sociologie și Științe Politice, 2009, nr.1. p.5-15. 0,8c.e.***

19. Pascaru A. Cercetările în domeniul filosofiei și practica instituționalizării lor în cadrul AȘM. Chișinău: În: Revista de Filozofie, Sociologie și Științe Politice, 2011, nr.2. p.20-29. 0,8c.e.
- **Articole în reviste de circulație internațională**
20. Pascaru A. *Problema depășirii stării de conflict în relațiile interetnice. București: În: Revista Sociologia Românească, 1993, nr.2. p.68-77. 0,6c.e.*
21. Pascaru A. *Problema conflictelor în societate în perioada de tranziție. București: În: Revista Sociologia Românească, 1994, nr.1. p.75-80. 0,4c.e.*
22. Pascaru A. Conflictul de la Est de Nistru între cauze și consecințe. Timișoara: În: Revista Coloana Infinitului, anul III, vol. I-II, 2000, nr.31-32. p.31-34. 0,3c.e.
23. Pascaru A. Conflictul de la Est de Nistru între cauze și consecințe. Timișoara: În: Revista Coloana Infinitului, anul IV, vol. II-III, 2001, nr.33-34. p.26-27 (0, 3c.e.).
24. Pascaru A., Rojco A. Dimensiunile grupurilor social-vulnerabile în societățile în tranziție. Timișoara: În: Revista Coloana Infinitului, anul V, vol. III-IV, 2002, nr.43-45. p.26-27. 0,4c.e.
25. Pascaru A. *Identitatea între național și european. Iași: În: Revista Cultura. Revistă internațională de filosofie a culturii și antropologie culturală, 2004, nr.2. p.105-113. 0,7c.e.*
26. Pascaru A. *Este pacea eternă posibilă? Iași: În: Revista Cultura. Revistă internațională de filosofie a culturii și antropologie culturală, 2005, nr.3. p.67-75. 0,6c.e.*
27. Pascaru A. *Confluențele postmodernismului în societate: unele aspecte. Iași: În Revista SYMPOZION, tomul VI, 2008, nr.29 (13). p.374-389. 1c.e.*
- **Articole în culegeri naționale**
28. Pascaru A. *Trecutul totalitar prin prisma viitorului prezent. În : Impactul trecutului totalitar asupra noilor democrații din Europa Centrală și de Est. Chișinău: Editura ARC, 2000. p.205-211. 0,4c.e.*
29. Pascaru A. *Rolul Politicilor Publice în depășirea imploziei sociale condiționate de societatea în schimbare. În : Cartea Albă. Situația autonomiei locale în Republica Moldova. Chișinău, Editura ARC, 2000. p.64-74. 0.9c.e.*
30. Pascaru A. Social dimensions of integration in Republic of Moldova in context of European Integration. www.euromoldova.org.md.
31. Pascaru A. *Dimensiunea valorilor comunitare în societatea moldovenească. În: Filosofia și perspectiva umană. Chișinău: Editura Pontos, 2007. p.35-41. 0, 3c.e.*
32. Паскару А. *Национальные меньшинства в Республике Молдова: социальный срез. În: Построение взаимопонимания в конфликтных регионах. Обмен опыта между Грузией и Молдовой. - Chișinău: Casa editorial-poligrafică Bons Offices, 2008. p.54-67. 1,0c.e.*
33. Pascaru A. Securitatea societății prin similitudini și diferențe. În Strategia supraviețuirii din perspectiva bioeticii, filosofiei și medicinei: Culegere de articole științifice. Sub red. prof. univ. T.N.Țirdea. Chișinău: Editura Print-Caro, 2011. p.131-135. 0,4c.e.
34. Pascaru A. *Condiționarea valorilor în societate. În: Redimensionarea valorilor în contextul noii vecinătăți cu Uniunea Europeană. Chișinău: „Tipogr.-Sirius” SRL, 2011. p. 7-40. 2,5c.e.*
35. Pascaru A. *Society's condition and the new challenges. Chișinău: „Tipogr.-Sirius” SRL, 2011. p. 139-153. 1,0c.e.*
36. Pascaru A. *Problema supraviețuirii în contextul societății contemporane. În Strategia supraviețuirii din perspectiva bioeticii, filosofiei și medicinei: Culegere*

de articole științifice. Vol. II. Sub red. prof. univ. T.N.Țirdea. Chișinău: Editura Print-Caro, 2012. p.139-142. 0,4c.e.

- **Articole în culegeri internaționale**

37. Pascaru A. *Confidence building through the prospect of the social impact. În: Confidence building. measures and conflict regulating strategies in divided societies: Macedonia- Moldova. Chișinău: Editura ARC, 2001. p.103-117. 1,0c.e.*
38. Pascaru A. *The condition of confessions in societies in transition. In Religion, society and education in post-totalitarian societies of Central and South-Eastern Europe. Chișinău: Editura ARC, 2001. p.64-74. 0,8c.e.*
39. Pascaru A. *The value of education in establishing tolerance in community environment: similarities and differences. În: Education and tolerance in multicultural societies. Chișinău: Editura ARC, 2002. p.111-131.1,5c.e.*
40. Pascaru A. *Integration policies in multicultural societies between necessities and availabilities. A comparative study: the Republic of Moldova, Estonia and Latvia. În Management of integration in multicultural societies. Chișinău: Editura ARC, 2003. p.22-47.1,8c.e.*
41. Pascaru A., Râmbu N. *Cultural and linguistic conflicts between Romania and Republic of Moldova. În: Internationalization, cultural difference and migration. (Challenges and Perspectives of Intercultural Education). Magdebourg: Editura LIT, 2004. p.101-109. 0,6c.e.*
42. Pascaru A. *The Dimension of communication in multicultural societies. Comparative Study: Moldova, Estonia, Northern Ireland (UK). În: From misunderstanding towards openness and collaboration in multicultural societies. Experience of Moldova, Estonia and Northern Ireland. Chișinău: Editura Pontos, 2005. p.21-40. 1,7c.e.*
43. Pascaru A. *Unele considerații asupra confluențelor postmodernismului. În : Studii și Cercetări din domeniul științelor socio-umane. Cluj: Editura ARGONAUT, 2006, vol.15. p.231-240. 0,6c.e.*
44. Pascaru A. *Postmodernul și postmodernismul în societate. În: Studii și Cercetări din domeniul științelor socio-umane. Cluj: Editura ARGONAUT, 2007, vol.16. p.351-360. 0,7c.e.*
45. Pascaru A. *Comunicarea dintre valorile etniei majoritate și minorităților etnice în societate. În: Anuarul Institutului „George Barițiu” Cluj, vol. VI Series Humanistica al Academiei Române. București: Editura Academia Română, 2008. p.427-439 . 1,1c.e.*
- **Materiale ale comunicărilor științifice naționale**
46. Pascaru A. *Conflictele în societate, facilitate de perioada de tranziție. În : Probleme social-juridice ale tranziției la economia de piață. Chișinău: Editura Știința, 1993. p.119-121. 0,1c.e.*
47. Pascaru A. *Situația generației tinere în contextul transformărilor sociale: unele reflecții. În: Tineretul Republicii Moldova în perioada de tranziție la economia de piață: probleme și soluții. Chișinău: Editura Știința, 1993. p.59-61. 0,1c.e.*
48. Pascaru A. *Aspecte socio-juridice (a conflictului). În: Conflictul transnistrean. Adevărul așa cum a fost el. Materialele conferinței științifico-practice “Interesele de stat și rolul organelor de interne în asigurarea ordinii constituționale, drepturilor omului în raioanele de est ale Republicii Moldova”, 12-13 ianuarie1993. Chișinău: Editura Logos, 1996. p.48-50. 0,2c.e.*
49. Pascaru A. *Modificarea/stigmatizarea valorilor prin prisma timpului social. În: Științele socio-umaniste și progresul tehnico-științific. Materialele conferinței de la*

Universitatea Tehnică a Moldovei, 23 aprilie, 2010. Chișinău: Editura U.T.M., 2010. p.108-114. 0,6c.e.

50. Pascaru A. Societatea în căutarea propriei identități. În: *Perspective de modernizare a societății moldovenești: aspecte teoretico-practice. Materialele conferinței științifico-practice interuniversitară de la IRIM, 15 octombrie, 2010. Chișinău: Editura IRIM, 2010. p.24-34. 0, 8c.e.*

51. Materiale ale comunicărilor științifice internaționale

52. Pascaru A. Evoluția conflictelor în societate în perioada de tranziție. În : Moldova deschideri științifice și culturale spre Vest. Congresul XVIII al Academiei Româno-Americane. Chișinău, 12-13 iulie, 1993, vol. I. p.264-267. 0.1c.e.

53. Pascaru A. Interacțiunea dintre valori și procesul continuității generațiilor: unele considerații. În: *Idei și valori perene în științele socio-umane. Studii și cercetări. Tomul II. Iași, 1995. p.254-259. 0,2c.e.*

54. Pascaru A., Coretchi A., Stevens, C. The Republic of Moldova: Dimensions of the gagauz socio-linguistic model// World Congress on Language Policies, Barcelona16-20 aprilie2002. http://www.linguapax.org/congres/taller/taller3/article15_ang.html.

55. Pascaru A. Confluentele postmodernismului în societate. În: Bioetica, Filosofia, Economia și Medicina în strategia de asigurare a securității umane. Materialele conferinței a XII-a științifice internaționale de la Universitatea de Medicină și Farmacie „Nicolae Testemițeanu”, 28-29 august, 2007. Chișinău: Editura , 2007. p.177-181.0,3c.e.

56. Pascaru A. Condiționarea valorilor în societate. În: Bioetica, Filosofia și Medicina în strategia de asigurare a securității umane . Materialele conferinței a XIV-a științifice internaționale de la Universitatea de Medicină și Farmacie „Nicolae Testemițeanu, ”, 15-16 aprilie, 2010. Chișinău: Editura: Print- Caro SRL, 2010. p.141-147. 0,7c.e.

57. Pascaru A. Semnificația circulației valorilor în timpul social. În: *Bioetica, Filosofia și Medicina în strategia de asigurare a securității umane. Materialele conferinței a XV-a științifice internaționale de la Universitatea de Medicină și Farmacie „Nicolae Testemițeanu”, 12-13noiembrie, 2010. Chișinău: Editura: CEP Medicina, 2010. p.160-165. 0,7c.e.*

58. Pascaru A. Elemente de organizare în societatea contemporană. În: Teoria și practica administrației publice. Materiale ale conferinței internaționale științifico-practice de la AAP, 24 mai, 2011. Chișinău: Editura AAP, 2011. p.29-31.0,3c.e.

59. Teze ale comunicărilor științifice

60. Pascaru A. Nanoscience & Nanotechnology in the knowledge society. In:The V International conference on the microelectronics and computer science. ICMCS-2007. Chisinau, 20-22 September. p.59.0, 03c.e.

61. Pascaru A. Modificarea/stigmatizarea valorilor din perspective timpului social. În: Zilele academice ieșene. Ediția a XXIV-a. Iași: Tipografia PIM, 2009, 17-18 septembrie. p.33. 0,03 c.e.

62. Pascaru A. Nanoscience & Nanotechnology in the knowledge society. In: The VI International conference on the microelectronics and computer science. ICMCS-2009. Chisinau, 17-19 September. p.57. 0, 03c.e.

63. Pascaru A. Timp și istorism în modificarea valorilor. În: Zilele academice ieșene. Ediția a XXV-a. Iași: Tipografia PIM, 2010, 16-17 septembrie. p.41-42. 0,03c.e.

64. Pascaru A. Contribution N&N to drawing knowledge society. În: *NANO-2011 Cooperation and networking of universities and researcher institutes – study by doing research, Kishinev, 6-9 October. p.30.0,03c.e.*

• Alte publicații

65. **Pascaru A. Identitatea din perspectiva provocărilor sociale. Chișinău: În: Revista Sud-Est, 1998, nr.4 /34. p.36-40. 0, 3c.e.**
66. **Pascaru A, Martîncik E. Problema marginalilor în structura societății ex-sovietice. Chișinău: În: Buletinul tinerilor juriști, 1998, nr.1 (5). p.30-40.0, 6 c.e.**
67. Pascaru A. Cetățeanul- purtător și promotor al coeziunii sociale. (Problema constituirii și asigurării culturii civice ca mod de comportament social. Drepturi și obligațiuni). Chișinău: În: Buletinul tinerilor juriști, 1998, nr.9 (13). p.87-92. 0, 3c.e.

ADNOTARE

PASCARU ANA: Societatea contemporană între conflict și conciliere: cazul Republicii Moldova. Solicitant al titlului de doctor habilitat în filozofie la specialitatea 09.00.13.filosofie socială, antropologie filosofică și filosofia culturii, mun. Chișinău. Teza de susținere în baza a peste 60 de lucrări științifice publicate din totalul de aproximativ 200.

Structura referatului include o introducere, cinci capitole, concluzii generale și recomandări și o bibliografie.

Cuvinte-cheie: societate contemporană, postmodernitate, postmodernism, postpozitivism, postneoclac, conciliere, conflict, identitate, grup social, grup etnic, spațiu cultural.

Domeniul de studiu: 09.00.13.filosofie socială, antropologie filosofică și filosofia culturii.

Scopul și obiectivele lucrării constă în elucidarea societății contemporane, monitorizarea procesului de transformare a părții într-un întreg (societatea apărută în urma imploziei mega societății sovietice), analiza componentelor conflictului social și oportunitățile de depășire a scindării/divizării societății în curs de formare, reflectarea demersului concilierii prin prisma aplanării conflictului social și particularitățile manifestării acestuia în raport cu un conflict social internaționalizat, în special fiind vorba de cel din stânga Nistrului, care a “transnistrizat” în timp întreaga societate moldovenească.

Noutatea și originalitatea lucrării Caracterul inovator al rezultatelor obținute constă în elaborarea definițiilor de sinteză ale conceptelor „societate contemporană”, „conflict social” „conciliere” și „societate în formare”, iar în aspect aplicativ ele contribuie la soluționarea unei probleme de importanță majoră: definirea tipului de societate în care conflictul social se aplanează și nu soluționează și care asigură perpetuarea acesteia pe cupola civilizațională și abordată la nivelul structurii propriu-zise și al agenților, cu raporturile multidimensionale și complexe pe care le exercită pe orizontală și pe verticală.

Rezultatele principale noi obținute în urma realizării investigațiilor au contribuit la crearea în Republica Moldova a unei direcții științifice în domeniul filosofiei sociale și anume **societatea contemporană între conflict și conciliere**, având ca suport analiza proceselor, structurii și contextului care în totalitatea lor au determinat remodelarea societății în care conflictul este forța motrice, asigurându-se schimbarea caracterului conflictului dintr-unul social intern în unul internaționalizat în funcție de statutul comunității umane.

Semnificația teoretică: elaborarea și prezentarea unui cadru teoretico-metodologic complex și fundamentat interdisciplinar în aspect metodologic și multidisciplinar în plan analitico-epistemologic de explorare științifică a societății între conflict și conciliere, abordate disciplinar-științific și în calitate de câmp de acțiune a actorilor, tratați în totalitatea și diversitatea lor. Cadrul conceptual elaborat în baza publicațiilor reflectă mai adecvat tendințele demersului științific postpozitivist și realitățile contemporane. Sînt susținute definițiile conceptelor „societate contemporană”, „societate în formare” și „conflict social”, este argumentat caracterul operațional al categoriilor „similitudini/diferențe/particularități”, „conciliere”, „comunicare”, „identitate”, „valori societale” „multiculturalism”, pentru a defini tipul de societate și delimita conflictul social natural de cel artificial sau conflictul social și cel social internaționalizat etc.

Valoarea aplicativă a lucrării este suport metodologic în abordarea societății în contextul globalizării/mondializării și aprofundării aspirațiilor pro-UE ale Republicii Moldova, prezintă taxonomia conflictului social și delimitările necesare dintre conflictul social și conflictul internaționalizat și nu în ultimul rând la elaborarea cursurilor universitare și postuniversitare (ciclurile masterat & doctorat).

Implementarea rezultatelor științifice: Lucrarea este elaborată în Sectorul Filosofie a Institutului Integrare Europeană și Științe Politice al Academiei de Științe a Moldovei și a fost examinată și susținută în ședința sectorului și în ședințele Seminarelor Științifice de Profil de la Institutul Integrare Europeană și Științe Politice al Academiei de Științe a Moldovei și de la Universitatea de Stat din Moldova. Investigațiile și-au găsit elucidare în peste 60 de lucrări științifice, inclusiv în 7 monografii, 7 articole din reviste internaționale, ele au fost prezentate, discutate și aprobate la cele 57 de foruri științifice naționale și internaționale. Rezultatele obținute pot fi folosite de către instituțiile sociale responsabile pentru identificarea problemelor divergente și căile de soluționare, aplanând consecințele conflictului social internaționalizat din raioanele de est ale Republicii Moldova, contribuind la reintegrarea societății Republica Moldova.

АННОТАЦИЯ

ПАСКАРУ АННА: “Современное общество между конфликтом и согласием: на примере Республики Молдова”. Соискатель научной степени доктор хабилитат по специальности: 00.09.13 - социальная философия, философская антропология и философия культуры. Кишинев. Диссертация подготовлена на базе более 60 из 200 опубликованных работ.

Ключевые слова: современное общество, постмодерн, постмодернизм, постпозитивизм, согласие, конфликт, идентичность, социальная группа, этническая группа, культурное пространство.

Цель и задачи работы заключаются в исследовании конфликтных составляющих современного общества, способов преодоления раскола в новых общественных образованиях, отражении согласия через призму погашения социального конфликта, в сравнении с интернационализированным социальным конфликтом, который охватил все молдавское общество, и выявлении его особенностей в Приднестровье.

Научная новизна и оригинальность работы: инновационный характер работы состоит в разработке обобщающих определений таких понятий, как «современное общество», «общество в стадии становления», «социальный конфликт», прикладное значение которых состоит в решении важнейшей проблемы, состоящей в определении типа общества, в котором разрешается не социальный конфликт а неотложные проблемы и, в конечном результате, обеспечивается его цивилизационное будущее.

Полученные результаты способствовали созданию в Республике Молдова нового научного направления в области исследования *современного общества между конфликтом и согласием*. В качестве основы исследования принят проведенный анализ функционирования социальных институтов и структуры, процессов и контекста, которые в совокупности определили изменения модели общества, в котором конфликт является составной частью изменения характера конфликта из внутреннего социального в интернационализированный в зависимости от состоянии данного сообщества.

Теоретическая значимость работы: разработана и представлена комплексная теоретико-методологическая основа междисциплинарного формата и характера, в методологическом и аналитическо-эпистемологическом плане. Исследования современного общества между конфликтом и согласием рассматриваются научно-дисциплинарно и как поле для прикладной деятельности. Работа осуществлена в русле тенденций постпозитивизма, а также отражает реальность периода после падения Берлинской стены.

Практическая значимость работы: обоснованы специфика общества Республики Молдова, разработаны предложения которые могут стать точкой отсчета в понимании характера приднестровского конфликта и выявлении первостепенных задач, решение которых будет способствовать консолидации данного сообщества.

Применение научных результатов: Работа подготовлена в Секторе Философии Института Европейской Интеграции и Политических Наук Академии Наук Молдовы, результаты были обсуждены и представлены на заседании сектора Философии вышеуказанного Института, на двух Профильных Научных Семинарах, на 57 национальных и международных научных форумах, были опубликованы в более 60 научных работах, включая 7 монографий и 7 статей в международных научных журналах. Результаты также могут быть использованы студентами, аспирантами, докторантами в их научно-исследовательской деятельности в качестве методологической базы.

ANNOTATION

PASCARU ANA: Contemporary Society between the conflict and conciliation: the case of the Republic of Moldova. Applicant for the title of doctor habilitate in philosophy, specialty - 09.00.13. social philosophy, philosophical anthropology and philosophy of culture, municipality of Chisinau. The thesis issued based on more than 60 published scientific papers from a total of about 200 available.

The structure of the paper includes an introduction, five chapters, general conclusions and recommendations and a bibliography.

Key-words: contemporary society, postmodernity, postmodernism, post positivism, conciliation, conflict, identity, social group, ethnic group, cultural space.

Domain of research: 09.00.13. social philosophy, philosophical anthropology and philosophy of culture.

Goal and objectives of the paper: envisage studying the contemporary society, monitoring the process of transformation of part in a whole (the society that resulted from implosion of the soviet mega society), analyzing the components of the social conflict and the opportunities for overcoming division of the society in development, identifying the conciliatory message through the social conflict settlement and particularities of its impact related to a social internationalized conflict, particularly addressing the conflict from the left bank of the Nistru River that "transistorized" over time the entire Moldovan society.

Novelty and originality of the paper. The novelty of the obtained results consists in development of the definition of synthesis of the concepts „contemporary society”, „social conflict”, „conciliation” and „society in development” through an applicative aspect, contributing to solving a problem of major concern: definition of the type of society, within which the social conflict can be settled and not solved and that assure its perpetuation on world civilization, being approached at the level of its structure and agents, accompanied with multidimensional manifestations, on horizontal and vertical levels.

Essentially new outcomes obtained as a result of developed investigations contributed to establishing in the Republic of Moldova of a new scientific direction within the field of Social Philosophy, namely **the Contemporary Society between Conciliation and Conflict**, having as a basis the analysis of processes, structure and context that in their entirety determined the reconstruction of society, within which the conflict is a driving force, assuring the change of the conflict's character from one internal into an internationalized one, in dependence from the statute of the human community.

Theoretical significance: development and presentation of the theoretical-methodological framework that is complex and fundamentally interdisciplinary under the methodological aspect and multidisciplinary under the analytical-epistemological aspect of the scientific exploration of the society between the conflict and conciliation, addressed through a disciplinary-scientific approach and as a field of action for the actors examined in their complexity and diversity. The conceptual framework developed based on available publications reflects better the tendencies of the scientific postpositivist discourse and contemporary realities. Respectively, the definitions of the concepts „contemporary society”, „society in development” and „social conflict” were developed; the operational character of such categories as „similarities/differences/particularities”, „conciliation”, „communication”, „identity”, „societal values” and „multiculturalism” were sustained, aiming at defining the type of the society and delineating the natural social conflict from an artificial one or the social conflict from a social internationalized one.

Practical value of the paper: It serves as methodological support in approaching society within the framework of globalization and deepening the EU aspirations of the Republic of Moldova, presents taxonomy of the social conflict, highlights the necessary delimitations between the social conflict and internationalized conflict and, finally, serves for development of the university and post-university courses (master and doctoral studies).

Implementation of the scientific results: The paper was developed within the Sector of Philosophy of the Institute for European Integration and Political Sciences of the Academy of Sciences of Moldova and was examined and supported at the meeting of the Sector and the meetings of the Scientific Specialized Seminars of the Institute for European Integration and Political Sciences of the Academy of Sciences of Moldova and of the State University of Moldova. The undertaken research was crystallized in more than 60 scientific papers, including 7 monographs and 7 articles published in international journals, which were presented, discussed and approved at 57 scientific events, national and international.

LISTA ABREVIERILOR

IFSD- Institutul Filosofie, Sociologie și Drept;
IFSȘP- Institutul Filosofie, Sociologie și Științe Politice;
IISD- Institutul Istorie, Stat și Drept;
IIEȘP- Institutul Integrare Europeană și Științe Politice;
AȘM- Academia de Științe a Moldovei;
AR- Academia Română;
AAP- Academia de Administrare Publică;
UE- Uniunea Europeană;
PEV- Politica europeană de Vecinătate;
IPP- Institutul Politici Publice;
OSCE- Organizația pentru Securitate și Cooperare din Europa;

DECLARAȚIA PRIVIND ASUMAREA RĂSPUNDERII

Subsemnata, Pascaru Ana, doctor în filosofie, conferențiar cercetător, șef sector Filosofie IIEȘP AȘM, declar pe propria răspundere că materialele prezentate în referatul de doctor habilitat, se referă la propriile activități și realizări, în caz contrar urmînd să suport consecințele în conformitate cu legislația în vigoare.

Pascaru Ana

Semnătura

Data

CURRICULUM VITAE

1. DATE PERSONALE:

Pascaru Ana, 21 octombrie 1952, satul Sărata-Galbenă, raionul Hîncești, Republica Moldova

2. STUDII:

1970-1975 Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea Istorie;

1977-1981 doctorand la Institutul de Filosofie din Moscova;

3. STAGIERI:

1997 TACIS Proiectul “Consolidarea Administrației Publice în Republica Moldova” - Institutul Național de Administrare Publică (Portugalia); Universitatea Liberă (Belgia) și Institutul European de Administrare Publică din Maastricht (Olanda)

4. ACTIVITATE ȘTIINȚIFICĂ PESTE HOTARE:

1996 Proiectul “In the shadow of the big nation” la Institutul de Conflicte Sociale din Budapesta în cadrul schimbului echivalent dintre AȘM și Academia Ungară;

2008-2009 Proiectul “ Migrația temporară și stigmatizarea migranților” în colaborare cu Laboratorul Antropologie & Sociologie Universitatea Paris10, Franța

5. ACTIVITATEA PROFESIONALĂ:

1975-1977 Muzeograf la Muzeul de Istorie din Chișinău

1977-1981 doctorand la Institutul de Filosofie din Moscova

1981 Doctor în filosofie

1981- 1986 Cercetător stagiar la Secția Filosofie și Drept al AȘM

1986-1989 Cercetător științific la Secția Filosofie și Drept al AȘM

1989-2002 Cercetător științific superior la Institutul Filosofie, Sociologie și Drept al AȘM

2002- 2009 Șef Secție/Sector Filosofie la Institutul de Filosofie, Sociologie și Științe Politice al AȘM

2009-2010 Șef Sector Filosofie la Institutul de Istorie, Stat și Drept al AȘM

2011- Șef Sector Filosofie la Institutul Integrare Europeană și Științe Politice al AȘM

1994 Conferențiar cercetător

1996-2002 Profesor - tutore la Colegiul Invizibil din Moldova (CIM)

1996- prezent conferențiar la Academia de Administrare Publică de pe lângă Președintele Republicii Moldova

1999 Profesor asociat la Universitatea New-Port (SUA)

2009-prezent conferențiar la Universitatea AȘM

6. PARTICIPĂRI LA FORURI ȘTIINȚIFICE INTERNAȚIONALE:

1993 Congresul XVIII al Academiei Româno-Americane;

1996 Congresul Mondial al Sociologilor din domeniul ruralului;

1997 Românii și România în știința contemporană;

2010 Post-Socialist countries at the 20-th Anniversary of the Fall of the Berlin Wall.

Prague, February, 17-18

7. LUCRĂRI ȘTIINȚIFICE PUBLICATE

Problematica cercetărilor se regăsește în aproape 200 de publicații, dintre care peste 60 constituie fundamentul referatului științific “Societatea contemporană între conflict și conciliere: Cazul Republicii Moldova”

8. LUCRĂRI ȘTIINȚIFICO-DIDACTICE PUBLICATE-3

Introducere în sociologia organizațiilor. Chișinău: Editura Academia Administrare Publică, 1998. 86p;

Comunicarea și mobilitatea studenților. Materialele mesei rotunde de la Cluj, 6-7 mai 1999. Chișinău: Editura ARC, 1999. 110p.

Social conflict through the European Integration Prospect. In : A World in change through communication towards integration. Note de curs. Chișinău: Editura ARC, 2001. p.52-59 (0, 4c.e.).

9. PARTICIPĂRI ÎN PROIECTE ȘTIINȚIFICE NAȚIONALE – 8

Renașterea națională - bază a afirmării independenței Moldovei (1991-1993) ;

Probleme actuale ale evoluției sociale (1994-1995) ;

Stratificare socială în Republica Moldova (1996-1997) ;

Probleme actuale ale echității și integrării sociale în Republica Moldova (1998- 1999) ;

Perspectivile dezvoltării durabile a Republicii Moldova : aspecte social-politice, ecosociale, și spirituale (1999-2001) ;

Condiția umană în contextul postmodernismului (2003-2005)

Conexiunea valorilor naționale și general umane în RM în contextul PEV-ului (2006-2008);

Redimensionarea valorilor sociale și cultural-spirituale în contextul noii vecinătăți cu UE

(2009-2010) ;

Descentralizarea axiologică în societatea bazată pe cunoaștere (2011-2014)

10. EXPERT

1999-2001 Expert în Proiectul de Susținere a Cercetării de pe lângă Universitatea Central Europeană (Praga, Cehia) ;

2003-2006 expert în cadrul Programului Cadru F6 ;

2007 –prezent expert în cadrul Programului Cadru F7;

11. PREMII ȘI MENȚIUNI

Diploma de Excelență – Academia de Administrare Publică de pe lângă Președintele Republicii Moldova, 2003;

Diploma de Onoare - Academia de Știință a Moldovei, 2006

12. DATE DE CONTACT:

MD 2028, Chișinău, str. Gheorghe Asachi 11/1, ap.4; 72-53-49 dom., 079846222 mob.,
email: apascaru2010@gmail.com